

MULTICULTURALISM

WAY OF LIFE, ARTS, CULTURE, RELIGION,

IN ASEAN

พหุวัฒนธรรม:

วิถีชีวิต ศิลปะ

วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

พระปลัดระพีพัน พุทธิสารโธ,รศ.ดร. และคณะ เขียน

คำนิยามโดย พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร. และ รศ.ดร.สุรสา สุษะพรหม

Multiculturalism ***Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN***

พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

Vol.1 คติธรรมและความเชื่อ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโรรส รศ.ดร.และคณะ เขียน

Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN

พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

Vol.1 คติธรรมและความเชื่อ

ผู้เขียน	พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร รศ.ดร. พระคมสัน เจริญวงศ์ ผศ. พระปลัดวีระศักดิ์ ธีรังกุโร ดร. รศ.ดร.พิเชษฐ ทั้งโต ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง ผศ.ดร.เอนก ไยอินทร์
ผู้ทรงคุณวุฒิ	พระอุดมสิทธิธินายก รศ.ดร. ศ.บุญทัน ดอกไธสง ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รศ.ประณต นันทียกุล ครั้งที่ 1 เดือนมิถุนายน 2567
พิมพ์	
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
บรรณาธิการบริหาร	พระอุดมสิทธิธินายก รศ.ดร.
บรรณาธิการเนื้อหา	รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ผศ.ดร.เอนก ไยอินทร์
ออกแบบปก	พระพลวัฒน์ สฟโล
ออกแบบรูปเล่ม	เอนก ไยอินทร์
พิมพ์ที่	บริษัท เปเปอร์เมท (ประเทศไทย) จำกัด 91 ซอยอ่อนนุช 65 แขวงประเวศ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250
จัดพิมพ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 79 หมู่ที่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ.

พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน Vol.1 คติธรรมและความเชื่อ
= Multiculturalism: way of life, arts, culture, religion, in ASEAN.-พระนครศรีอยุธยา
: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567. 110 หน้า

305.8

ISBN 978-616-300-924-1

คำนิยม

หนังสือ อ Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน ถูกเรียบเรียงขึ้นโดยคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ ที่ได้เดินทางไปทัศนศึกษาดูงาน และกิจกรรมเชิงวิชาการในพื้นที่ ประเทศกัมพูชา มาเลเซีย และประเทศลาว ทำให้ได้ความรู้เชิงพื้นที่ เป็นประสบการณ์จากการเดินทาง เป็นแบบแผนองค์ความรู้ทางวิชาการที่ควรค่าแก่การศึกษาบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ ดังปรากฏเป็นหนังสือนี้

โดยในหนังสือประกอบด้วยการรวมบทความที่เนื่องด้วยพหุวัฒนธรรม อาทิ (1) อารัมภบท พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ (2) กัมพูชา : พุทธราชา พุทธศาสนบัณฑิต พุทธสังคมนิยม (3) ฉากทัศน์มรดกโลก : ปราสาทนครวัด ปราสาทบายน และทัชมาฮาล (4) พระแก้วมรกต : เส้นทางสร้างความศักดิ์สิทธิ์รอบทิศสุวรรณภูมิ (5) วิถีธรรม วิถีคำข้าว : วัฒนธรรมภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม (6) วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย ดังนั้นเนื่องในโอกาส 41 ปี คณะสังคมศาสตร์ ในวันที่ 26 มิถุนายน 2567

หนังสือจึงถูกจัดพิมพ์เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ และขออำนวยการให้ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร ได้สร้างผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่องต่อประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการ

รศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำปรารภ

เนื่องในโอกาส 41 ปี คณะสังคมศาสตร์ ผู้บริหารคณาจารย์ ได้เรียบเรียงหนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสนี้ โดยเป็นหนังสือในชื่อ Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน ที่รวบรวมขึ้นจากประสบการณ์ของการเดินทางในประเทศอาเซียน อาทิ กัมพูชา ลาว มาเลเซีย หรือบ้านใกล้เรือนเคียงอื่น ๆ เพื่อเป็นการสะท้อนคิด เก็บเป็นความรู้ และบันทึกเป็นความรู้จากการเดินทางที่ได้พบเห็น ในรูปแบบบทความวิชาการ และนำมาจัดพิมพ์ในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ดังปรากฏ เพื่อเป็นอนุสรณ์ 41 ปี คณะสังคมศาสตร์ เนื้อหาของหนังสือ จึงเชื่อมถึงความหลากหลายทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต การเป็นอยู่ อาหารการกิน เป็นต้น จากประเทศที่เดินทางและบันทึกไว้ จึงนับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการรวมทั้งความเข้าใจต่อวิถีแห่งอาเซียนและพหุวัฒนธรรมที่ปรากฏ

หวังว่าหนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านความรู้ และเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางวิชาการของคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ตามเจตนารมณ์ต่อไป

พระอุดมสิทธินายก รศ.ดร.

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำผู้เขียน

หนังสือนี้รวบรวมจากบทความทางวิชาการ มีผู้นิพนธ์หลายท่าน นำมาคัดสรรเรียบเรียง ตีพิมพ์ในรูปแบบของหนังสือ เพื่อเป็นอนุสรณ์ 41 ปี คณะสังคมศาสตร์ ในวันที่ 26 มิถุนายน 2567 หนังสือชื่อ Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน ถูกเรียบเรียงขึ้นโดยคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ ที่ได้เดินทางไปทัศนศึกษา ดูงาน และกิจกรรมเชิงวิชาการในพื้นที่ประเทศกัมพูชา มาเลเซีย และประเทศลาว ทำให้ได้ความรู้เชิงพื้นที่ เป็นประสบการณ์จากการเดินทาง

โดยในหนังสือประกอบด้วยการรวมบทความที่มีผู้นิพนธ์เรียบเรียงจากหลายท่าน อันประกอบด้วย เรื่อง (1) อารัมภบท พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ (2) กัมพูชา : พุทธราชา พุทธศาสนบัณฑิต พุทธสังคมนิยม (3) ฉากทัศน์มรดกโลก : ปราสาทนครวัด ปราสาทบายน และทัชมาฮาล (4) พระแก้วมรกต : เส้นทางสร้างความศักดิ์สิทธิ์ รอบทิศสุวรรณภูมิ (5) วิถีธรรม วิถีคำข้าว : วัฒนธรรมภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม (6) วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย

ในนามของผู้เขียน และเรียบเรียง จึงหวังใจว่า หนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ในด้านความรู้แก่ผู้อ่าน และเป็นประโยชน์ต่อคณาจารย์เรียบเรียง ในส่วนของการพัฒนาศักยภาพอาจารย์ในด้านการผลิตผลงานทางวิชาการต่อไป

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร รศ.ดร.

รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์

คำนำบรรณาธิการ

หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นจากบันทึกการเดินทาง การศึกษาดูงานในประเทศและต่างประเทศในกลุ่มอาเซียน ของบุคลากรคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสังคมพุทธ วัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน เล่มที่ 1 เกี่ยวกับคตินิยมและความเชื่อ แบ่งออกเป็นทั้งหมด 6 บท มีเนื้อหา ดังนี้

บทที่ 1 อารัมภบทเกี่ยวพหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม และศาสนาในอาเซียน Vol.1 คตินิยมและความเชื่อ บทที่ 2 กัมพูชา : พุทธราชา พุทธศาสนบัณฑิต พุทธสังคมนิยม Cambodia: Buddharaja, Buddhist Institute, Socialism Buddhism บทที่ 3 ฉากทัศน์มรดกโลก : ปราสาทนครวัด ปราสาทบายอน และที่ชมอาฮาล World Heritage Scene : Nakhon Wat Castle, Bayon Castle and Taj Mahal บทที่ 4 พระแก้วมรกต : เส้นทางสร้างความศักดิ์สิทธิ์รอบบพิศสุวรรณภูมิ The Emerald Buddha: The Path to Creating Sacredness Around Suvarnabhumi บทที่ 5 วิถีธรรม วิถีค้าข้าว : วัฒนธรรมภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม The Way of Dharma, The Way of the Rice: Culture Under the Capitalist Economy และบทที่ 6 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย The Way of Life, Traditions and Culture of Buddhists in Malaysia

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นต่อโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ ศาสนศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในการจุดประเด็นทางความคิด และสร้างมุมมองใหม่ในการศึกษาสังคมพุทธวัฒนธรรมในอาเซียนและกลุ่มประเทศอินโดจีน

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
บรรณาธิการ

สารบัญ

คำนิยาม	ค
คำปารภ	ง
คำนำผู้เขียน	จ
คำนำบรรณาธิการ	ฉ
บทที่ 1 อารัมภบท พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN Vol.1 คติธรรมและ ความเชื่อ ผศ.ดร.เอนก ไยอินทร์	1
บทที่ 2 กัมพูชา : พุทธราชา พุทธศาสนบัณฑิต พุทธสังคมนิยม Cambodia: Buddharaaja, Buddhist Institute, Socialism Buddhism พระปลัดระพีพัน พุทธิศาโร รศ.ดร.	7
บทที่ 3 ฉากทัศน์มรดกโลก : ปราสาทนครวัด ปราสาทบายน และทัชมาฮาล World Heritage Scene: Nakhon Wat Castle, Bayon Castle and Taj Mahal รศ.ดร.พิเชษฐ ทังโต	39
บทที่ 4 พระแก้วมรกต : เส้นทางสร้างความศักดิ์สิทธิ์รอบทิศ สุวรรณภูมิ The Emerald Buddha: The Path to Creating Sacredness Around Suvarnabhumi ผศ.ดร.ผดุง วรรัตนทอง	47
บทที่ 5 วิถีธรรม วิถีคำข้าว : วัฒนธรรมภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม The Way of Dharma, The Way of the Rice: Culture Under the Capitalist Economy พระคมสัน เจริญวงศ์ ผศ.	69
บทที่ 6 วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย The Way of Life, Traditions and Culture of Buddhists in Malaysia พระปลัดวีระศักดิ์ อึ้งกูโร ดร.	87
บรรณานุกรม	97
ประวัติผู้เขียน	104
คำสั่งแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงาน	110

Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN
พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

วารันกบท

***Multiculturalism:
Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN***

พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

Vol.1 คติธรรมและความเชื่อ

ผศ.ดร.เอนก ไยอินทร์

บทนำ

เนื้อหาในบทนี้มีจุดประสงค์ที่จะอธิบายพัฒนาการทางความคิด และท่าทีของกระบวนการลดความเหลื่อมล้ำ รวมถึงการหล่อหลอมผู้คนในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ลดความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันตามรูปแบบของตนในความแตกต่าง ทั้งวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนา ในหนังสือเล่มนี้จะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคติธรรม ความเชื่อ โดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับ **ทฤษฎีเอกนิยม (Momism) ทฤษฎี**

พหุนิยม (Pluralism) ทฤษฎีพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)
ใช้เป็นแนวขยายส่องปรากฏการณ์ปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นจากอดีตสู่ปัจจุบัน “พหุวัฒนธรรม” นับว่าเป็นคำสำคัญในหนังสือเรื่อง *พหุวัฒนธรรม : วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN* เนื่องจากต้นกำเนิด คำว่า “พหุวัฒนธรรม” หรือ Multiculturalism เป็นคำศัพท์ที่ขยายประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมไปเป็นเรื่องของชาติ ระบบกฎหมาย ระบบการศึกษา นโยบายของรัฐบาลต่อเรื่องสุขภาพ ที่อยู่อาศัย ให้มีการเคารพในเรื่องภาษา ความเป็นชุมชน วิถีปฏิบัติในธรรมเนียมประเพณีและศาสนา แนวคิดพหุวัฒนธรรมมีวิวัฒนาการมาจาก **ทฤษฎีเอกนิยม** หมายความว่า หนึ่งเดียว กลุ่มเดียว ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์หรือก่อนที่จะมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มนุษย์รวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายเผ่าพันธุ์และจัดความกลัว มีวิวัฒนาการเกิดเป็นอารยธรรม รูปแบบในการดำเนินชีวิตที่สามารถเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น ต่อมามนุษย์มีการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาประโยชน์จากดินแดนอื่น โดยเฉพาะช่วงล่าอาณานิคมอยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อชาติยุโรปหลายชาติสถาปนาอาณานิคมในทวีปเอเชีย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนา จึงทำให้เกิดปรากฏการณ์การยอมรับและปฏิเสธในความแตกต่างด้านอารยธรรมระหว่างกลุ่มชน ในยุคนี้จึงมีวิวัฒนาการทางความคิดไปสู่แนวคิดพหุนิยม หรือ พหุสังคม (Plural Society) เพื่อเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

จากแนวคิดพหุนิยมจะเห็นได้ว่า เป็นการแสดงถึงจุดแข็งของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งที่เน้นให้คนกลุ่มอื่น ๆ นำมาปฏิบัติตาม หากเป็นเช่นนั้น กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่อ่อนแอก็จะถูกกลืนไปในที่สุด ในยุคหลังคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงเริ่มให้ความสำคัญกับคำว่าพหุวัฒนธรรมมากขึ้น นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ ได้อธิบายไว้ในคำศัพท์ทางมนุษยวิทยา ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) คำว่า “พหุวัฒนธรรม” (Multiculturalism) หมายถึง ความ

หลากหลายทางวัฒนธรรมในพรมแดนประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งความหลากหลายที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่รับรู้กันทั่วไปและเป็นเรื่องปกติ สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะแตกต่างจากสังคมที่มีการหลอมรวมทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สังคมที่มีการหลอมรวมวัฒนธรรมจะมีวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่ถูกครอบงำหรือถูกบดบังจากวัฒนธรรมที่มีอำนาจเหนือกว่า และส่งผลทำให้วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยเลือนหายไป หรือสูญเสียความเป็นตัวเอง ส่วนสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คือสังคมที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมของคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งยังมีพลังในตัวเอง ไม่ถูกทำลาย หรือตกอยู่ใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมอื่น สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงมีวัฒนธรรมย่อย ๆ มากมาย คนแต่ละกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศเดียวกันจึงอาจมีวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน แต่คนเหล่านั้นก็ยังมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตัวเอง เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยกลุ่มคนหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์ มีภาษาพูดหลายภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาสเปน ภาษาจีน ฯลฯ แต่ชาวอเมริกันก็มีวัฒนธรรมร่วมกันบางอย่าง เช่น กินสเต็ก ในขณะที่อาหารประจำเชื้อชาติก็ยังคงมีอยู่ในครอบครัว เช่น ชาวอเมริกันเชื้อสายจีน สังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มชนหลายวัฒนธรรมจะเป็นสังคมที่ยอมให้มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างเสรี (นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ, 2567)

พร้อมกันนี้ได้ตัวอย่าง ประเทศอเมริกาและแคนาดา ประกอบด้วยคนหลายวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากมีคนต่างแดนอพยพเข้าไปอยู่ในอเมริกาและแคนาดาจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นชาวเอเชีย ชาวยุโรป ชาวแอฟริกัน และลาตินอเมริกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมทำให้กลุ่มคนแต่ละกลุ่มพยายามสร้างรื้อฟื้นเอกลักษณ์ประจำตัว เพื่อให้วัฒนธรรมของตนเองแตกต่างจากกลุ่มอื่น เช่น ชาวอิตาเลียนพยายามสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างไปจากชาวอัลบาเนียน อาจมีการตั้งสมาคมและชมรมของตัวเอง กลุ่มคนต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในอเมริกาอาจเกิดขึ้นมาใหม่ หรืออยู่มานานแล้ว ผลที่ตามมาจากการมีกลุ่มคนที่แตกต่างหลากหลาย คือการมองหานิยามใหม่ ๆ ของการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ความหมายของการเป็น “คนผิวขาว” เป็นต้น

แนวคิดของแคนาดาในฐานะตัวอย่าง "สังคมพหุวัฒนธรรม" สามารถตีความได้หลายวิธี : เชิงพรรณนา (เป็นข้อเท็จจริงทางสังคมวิทยา) เชิงกำหนด (เป็นอุดมการณ์) หรือทางการเมือง (เป็นนโยบาย) ตามข้อเท็จจริงทางสังคมวิทยา ความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงการปรากฏตัวของผู้คนจากภูมิหลังทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ในเชิงอุดมการณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมประกอบด้วยชุดความคิดและอุดมคติที่ค่อนข้างสอดคล้องกันเกี่ยวกับการเฉลิมฉลองความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแคนาดา ในระดับนโยบายความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึงการจัดการความหลากหลายผ่านการริเริ่มอย่างเป็นทางการในโดเมนของรัฐบาลกลาง จังหวัด และท้องถิ่น (Library of Parliament, Canada, 2009)

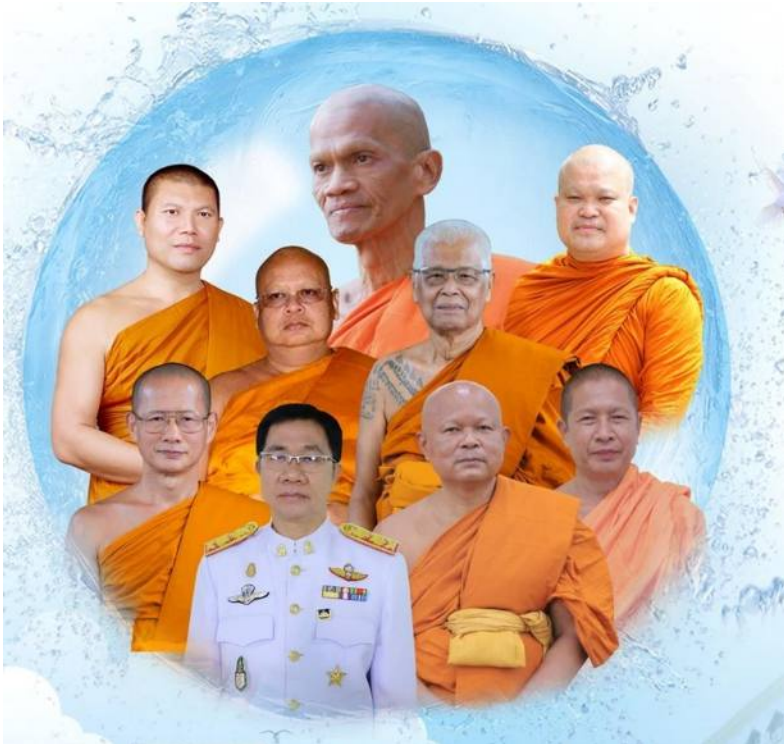
วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน

เมื่อหันกลับมามองในมิติประชาคมอาเซียนเอง หลังจากเกิดความร่วมมือของ AEC หรือความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจในประชาคมอาเซียน จะเห็นได้ว่าอาเซียนมีประชากรรวม 672.39 ล้านคนในปี 2565 (เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 1.5% ต่อปี) มีประชากรรวมเป็นลำดับ 3 ของโลก รองจากจีน และอินเดีย ดังนั้นด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมจึงมีอยู่มาก ในระดับประเทศ ยกตัวอย่างทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ชอบกินปลาร้า ทางภาคใต้ของไทยชอบกินกะปิ และมีการนับถือศาสนาที่ต่างกัน ระดับภูมิภาคอาเซียน ประเทศในกลุ่มอินโดจีน กลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ส่วนใหญ่รับวัฒนธรรมมาจากจีนและอินเดีย เช่น อาหาร ความเชื่อ และศาสนา แต่กลุ่มประเทศทางตอนใต้ เช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ก็จะมีวัฒนธรรมอาหาร ความเชื่อ และศาสนา อีกอย่างหนึ่ง ที่กล่าวมาล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน จนนับเป็นวัฒนธรรม เมื่อความหลากหลายวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีการจัดสรรที่ไม่ลงตัวในเรื่องของอุดมการณ์ วิถีชีวิต ศิลปะ รวมถึงเชื้อชาติ ศาสนา ที่สร้างความแตกต่างทางด้านกระบวนการทัศน์ มีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองอาจทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในระดับประเทศ

เช่น ปัญหาทางการเมืองของประเทศเมียนมาร์ที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น จึงเกิดกระบวนการแบ่งแยกแตกออกเป็นกลุ่ม เนื่องจากวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่กำลังถูกรองงำ บางประเทศถึงขั้นมีการล้างเผ่าพันธุ์ เนื่องจากไม่ได้สร้างกระบวนการยอมรับในจุดที่สมประโยชน์

สรุป

ดังนั้น ในประเด็นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของ คำว่า พหุวัฒนธรรม หากทุกฝ่ายมีความเข้าใจถึงความแตกต่างในเรื่องวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน ก็จะทำให้ทุกกลุ่มคนเคารพความเหมือนและยอมรับความแตกต่าง โดยเฉพาะใน 10 ประเทศอาเซียน ซึ่งมีความหลากหลาย เช่น กลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งมีวัฒนธรรมที่มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน ต้องอยู่ร่วมกับกลุ่มวัฒนธรรมในประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น จึงเป็นการสร้างความเข้าใจผ่านงานเขียนที่มาจากประสบการณ์ คำบอกเล่า หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการหยิบยกประเด็นความหลากหลายด้านวัฒนธรรมขึ้นมาตีแผ่ เกิดขึ้นจากการบันทึกการเดินทาง ศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศของคณาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อถอดบทเรียนเกี่ยวกับการแบ่งแยก การหลอมรวม และการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมแบบพหุวัฒนธรรม

บทที่ 2 กับพูชา : พุทธราชา พุทธศาสนบัณฑิต พุทธสังคมนิยม

Cambodia: Buddharaja, Buddhist Institute, Socialism Buddhism

พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร รศ.ดร.

บทนำ

เช้าตรู่วันที่ 30 พฤศจิกายน 2566 เป้าหมายเพื่อไปขึ้นเครื่อง ของสายการบินเอเชีย ปลายทางพนมเปญในเวลา 07.30 น. โดยประมาณ การเดินทางเป็นไปด้วยความลำบากเล็กน้อย เพราะต้องตื่นตั้งแต่เช้าตรู่ ตื่นตีสอง เดินทางตีสาม พร้อมกันตีสี่ และ Check In เมื่อไปถึง รอขึ้นเครื่องในเวลาประมาณ 7.30 โมง ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์การเดินทางอีกครั้ง ที่มีผู้ร่วมเดินทางจำนวน 50 รูป คน โดยประมาณ ในการเดินทางครั้งนี้มีผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยร่วมเดินทางจำนวนมาก นับเป็นประสบการณ์ใหม่ ปลายทางประเทศกัมพูชา

ในครั้งนี้ เครื่องบินมีความขัดข้อง ด้วยขณะที่พวกเราขึ้นเครื่องบินเป็นที่เรียบร้อย จัดของเหนือศีรษะเรียบร้อย พนักงานดูแลปิดที่ใส่กระเป๋าสัมภาระ เรานั่งรัดเข็มขัดเรียบร้อย สัก 5 นาที พนักงานได้ประกาศแจ้งขอเปลี่ยนเครื่องไปอีกลำหนึ่ง ต้องเดินย้อนกลับเข้าไปในอาคารและรอเครื่องมาเปลี่ยน เหตุผล น้ำมันรั่ว ก็ไม่ตื่นเต้น แต่ก็ให้แปลกใจเล็ก ๆ จากนั้นเช็คอินกลับเข้าไปอีกครั้งหนึ่ง สรุปว่า เป็นโปรโมชันแถมของสายการบิน ด้วยได้นั่งเครื่องบิน 2 ลำในช่วงเวลาหล่อมก้นไม่กี่นาที ถ้าคิดบวกก็ตีความว่าเป็นของแถม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ของการเดินทางไปพนมเปญ ไม่ไกลหลด ไม่อันตราย เป็นมาตรการของการรักษาความปลอดภัย แต่เสียเวลาเพิ่มไปอีก ที่จริงน่าจะปล่อยให้ออกไปสักครึ่งทางแล้วค่อยบินกลับมาทีน่าจะสนุกดีไปอีกแบบ พวกเราเดินทางไปถึงพนมเปญประมาณ 9 โมงครึ่งโดยประมาณ หลังจากเสียเวลาในช่วงแรก เมื่อไปถึงแล้วได้เดินทางไปมหาวิทยาลัยพระพุทธรศาสนาพระสีหนุราช เป็นการพบปะพูดคุยกับผู้บริหารของมหาวิทยาลัย แลกเปลี่ยนข้อมูลในส่วนของการจัดการศึกษาร่วมกัน แสวงหาความร่วมมือทางวิชาการร่วมกัน เพราะในมหาวิทยาลัยสีหนุราช มีบุคลากรที่สำเร็จการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นบุคลากรปฏิบัติงานอยู่จึงคุยแบบคนรู้จักมากกว่า

โดยมหาวิทยาลัยพระสีหนุราช (Preah Sihanouk Raja Buddhist University) เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายในกัมพูชา มีจำนวนหลักสูตร ประมาณ 35 หลักสูตรในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท มีนิสิตทั้งที่เป็นพระและฆราวาส ประมาณ 3,000 คนรูป อยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงธรรมการและศาสนา ดังนั้นในการเดินทางในครั้งนี้พวกเราเดินทางไปยังกรุงพนมเปญ ได้เยี่ยมกิจการพระพุทธรศาสนาและจัดการศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย (มหาวิทยาลัยพระพุทธรศาสนาสีหนุราช-Preah Sihanouk Raja Buddhist University) เยี่ยมพบผู้บริหารกระทรวงธรรมการและศาสนา พบรัฐมนตรีช่วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยบวชเรียนเขียนอ่านเป็นผู้บริหารระดับกระทรวง รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนาในกัมพูชา และการบริหารการศึกษา

ของคณะสงฆ์และฝ่ายศาสนาในประเทศกัมพูชา และมีการเยี่ยมชมพระบรมราชวังจตุมุขสิริมงคล และวัดพระแก้วกลางกรุงพนมเปญ เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางกายภาพของกรุงพนมเปญ สิ่งก่อสร้าง อาคารจำนวนมากที่เป็นแนว Modern สลับผสมรวมกับอาคารพุทธศาสนาบัณฑิต (Buddhist Institute) ที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรมในแบบเขมร ที่ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกันกับกระทรวงธรรมการและศาสนา เห็นอนุสาวรีย์ของพระสงฆ์นักปราชญ์อย่างสมเด็จพระสังฆราชจวน นาถ (Chuon Nath, ค.ศ.1883-1969/พ.ศ.2426-2512, อายุ 86 ปี) อยู่ตรงบริเวณวงเวียนหน้ากระทรวงธรรมการในปัจจุบัน เห็นอนุสาวรีย์พระเจ้าสีหนุ (Norodom Sihanouk, ค.ศ.1922-2012/พ.ศ.2465-2555, อายุ 89 ปี) อดีตกษัตริย์ อดีตประธานาธิบดี อดีตนายกรัฐมนตรี และกลับมาเป็นกษัตริย์อีกครั้งหลังยุคสงครามกลางเมือง ที่ถูกสถาปนาว่าเป็นบิดาแห่งเอกราชกัมพูชา เห็นอนุสาวรีย์เอกราช ภาษาเขมรออกเสียงว่า “วิเมียนเอกะเรียด” อันเป็นสัญลักษณ์ของการได้เอกราชจากฝรั่งเศสในพระเจ้าสีหนุ พักพนมเปญ 1 คืน จากนั้นเดินทางไปยังเสียมเรียบ ผ่านสะพานกำปงกะได (Kampong Kdei Bridge) สะพานหินโบราณ รูปหัวพญานาค ทำจากหินศิลาแลง อายุกว่า 1000 ปี หลักฐานที่ยืนยันความยิ่งใหญ่แห่งอำนาจของอาณาจักรขอม ที่จังหวัดกำปงฉะม เทียมวซมโตนเลสาบ (Tonle Sap) หรือทะเลสาบ เดินทางชมปราสาทนครวัด นครธม และปราสาทตาพรหม ที่มีเอกลักษณ์เป็นต้นไม้กับปราสาท และที่เป็นภาพจำในหนังเรื่อง ทูม ไรเดอร์ (Tomb Raider) กับนางเอกดังอย่างแอนเจลินา โจลี (Angelina Jolie, ค.ศ.1975/2518) ทำให้ปราสาทที่หลับไหล ไปสู่สายตาชาวโลกในยุคหลังปี 2000 อีกครั้ง นับแต่การมาของอ็องรี มูโอดต์ (Alexandre Henri Mouhot; ค.ศ.1826-1861/พ.ศ.2369-2404, อายุ 35 ปี) ผู้เปิดเผยความงามของนครวัด นครธม ของเขมรให้แก่ชาวโลกได้รับรู้มากที่สุด ด้วยการเปรียบเทียบความงามของปราสาทนครวัดว่างดงามไม่แพ้โบราณสถานของชาวกรีกหรือโรมัน ในชื่อบันทึกว่า Voyage dans les royaumes de Siam, de Cambodge, de Laos et autres parties centrales de l'Asie. แปลเป็นภาษาไทยว่า บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอดต์ ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว

และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่น ๆ โดย วรรณิกา จรรย์แสง (อ็องรี มูโอดต์, 2016) ทั้งหมดเป็นการเดินทางในภาพรวม แต่สิ่งที่อยากนำเสนอประเด็นของ พระพุทธศาสนา กับการนำมาเป็นสิ่งสนับสนุนการขับเคลื่อนทางการเมือง และการบริหารในกัมพูชาทั้งในช่วงที่เป็นราชอาณาจักร และเป็นประเทศในแบบ รัฐสมัยใหม่ ทั้งในเรื่อง พุทธราชา (Buddha Raja) ในช่วงยุคทองของกัมพูชาใน สมัยพระเจ้าชัยวรมัน (Jayavarman VII ค.ศ. 1181-1218/พ.ศ.1724-1761) พุทธศาสนบัณฑิต (Buddhist Institute) สถาบันชุมชนนิกปราชญ์ราชบัณฑิต ในยุคของฝรั่งเศสปกครองเป็นอาณานิคม (พ.ศ.2406-2497/ค.ศ.1863-1954) หรือพุทธสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Buddhist Socialism) ในช่วงสมัยการ ปกครองของพระเจ้าสีหนุ (กษัตริย์ ค.ศ.1941-1955/พ.ศ.2484-2498, นายกรัฐมนตรี ค.ศ.1960-1970/พ.ศ.2503-2513) กับการพยายามที่จะ ผสมผสานแนวคิดทางการเมืองและพระพุทธศาสนาอันเป็นพื้นฐานแห่งรัฐให้ เป็นเนื้อเดียวกัน เป้าหมายเพื่อบริหารและการป้องกันการขยายตัวของ คอมมิวนิสต์ในกัมพูชา แม้ในที่สุดจะไม่ประสบความสำเร็จ กัมพูชาตกเป็น ประเทศคอมมิวนิสต์พระสงฆ์และพระพุทธศาสนากลายเป็นส่วนเกินและถูก กำจัดไปจากประเทศแบบหมดสิ้น เกิดสงครามกลางเมืองอีกหลายสิบปี แต่ ทั้งหมดเป็นกัมพูชาในอดีตและเนื่องมาสู่ปัจจุบัน ซึ่งจะได้มาเล่าแบ่งปันในการ บันทึกการเดินทางในครั้งนี้ ระหว่าง 30 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2566 ที่ ประเทศกัมพูชา

ภาพที่ 1 คณะนำโดย รศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา พบหารือฟังบรรยายสรุปรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการและศาสนา พระราชาอาณาจักรกัมพูชา (ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 30 พฤศจิกายน 2566)

ภาพที่ 2 คณะศึกษาดูงานในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบหารือความร่วมมือทางวิชาการและเยี่ยมชมกิจการมหาวิทยาลัยพระสีหนุราช พนมเปญ (ภาพหลักสุดระดับนิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 30 พฤศจิกายน 2566)

ภาพที่ 3 อนุสาวรีย์ของพระสงฆ์นักปราชญ์อย่างสมเด็จพระสังฆราชจวน นาด (ภาพออนไลน์)

ภาพที่ 4 สะพานกำปงกะได (Kampong Kdei Bridge) สะพานหินโบราณ อายุกว่า 1000 ปี
(ภาพหลักสุดระดับบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 1 ธันวาคม 2566)

ภาพที่ 5 ไกด์สาวผู้ดูแลจากไทย กับกลองหนังงูเขมร พร้อมสาวแม่ค้าบริเวณ สะพานกำปงกะได
(Kampong Kdei Bridge) สะพานหินโบราณ
(ภาพหลักสุดระดับบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 1 ธันวาคม 2566)

พุทธราชา

วันที่ 2 คณะของพวกเราได้มีโปรแกรมเที่ยวชมปราสาทในเมืองเสียมเรียม ทั้งนครวัด นครธม หรือปราสาทบายอน ซึ่งในปัจจุบัน มีลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนไปพอสมควรอาจจะด้วยผ่านกาลเวลา และมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงทำให้ปราสาทนครวัด และนครธม ที่มีรูปเป็นภาพหน้ามีความเปลี่ยนแปลง ไปพร้อมทั้งมีลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน มีการซ่อมบำรุง มีไม้ค้ำยัน บางจุดห้ามนักท่องเที่ยวเข้าไปหรือป็นป้ายในแบบเดิม อาจจะด้วยมีการเชื่อมไปตามสภาพกาลเวลาพอสมควร คณะของพวกเราในครั้งนี้เดินทางท่องเที่ยวอยู่ 3 ปราสาทอันประกอบด้วยนครวัด (Angkor Wat) นครธม หรือปราสาทบายอน (Bayon) และปราสาทตาพรหม (Ta Prom) แต่ที่อยากนำมาเล่าแบ่งปัน จะเป็นปราสาทนครธมอันเนื่องด้วยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่เนื่องด้วยแนวคิดเรื่อง “เทวราชา-Devaraja” ที่ปรากฏในงานเขียนของนักวิชาการอย่างนิธิ เอียวศรีวงศ์ ในงานศึกษาเรื่อง The Devarāja Cult and Khmer Kingship at Angkor (Nidhi Aeusrivongse, 1976) หรือในงานเทียบเคียงอย่าง State and Statecraft in Early Srivijaya ของ Kenneth R. Hall (1976) หรือในงานเรื่อง Ancient Kingship in Mainland Southeast Asia ของ M.C. Subhadradis Diskul (1981) ที่มีประเด็นแนวคิดในเรื่อง “พุทธราชา” ว่าด้วยอำนาจการปกครองของพระราชาประหนึ่งพระพุทธเจ้าที่ดูแลสุขทุกข์ของพสกนิกรและทวยราษฎร์ ที่ปรากฏในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ว่า (เดวิด แชนเลอร์, 2540)

๐ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าธรมินทรวรมันที่ 2 ประสูติเมื่อประมาณ พ.ศ. 1663 หรือ พ.ศ. 1668 หรือพระนามเดิมคือเจ้าชายวรมัน ที่ทรงเสกสมรสตั้งแต่ทรงพระเยาว์กับเจ้าหญิงชัยราชเทวี สตรีที่มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญที่สุดเหนือพระองค์ รวมทั้งโน้มนำให้พระองค์หันมานับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานราว พ.ศ. 1720 – 1721 พระเจ้าชัยอินทรวรมันแห่งอาณาจักรจามปา ทรงนำทัพจามบุกลงเข้าโจมตียโสธรปุระ กองทัพเรือจามบุกลงมาถึงโดนเลสาบ

เผาเมือง และปล้นสะดมสมบัติกลับไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งจับพระเจ้าตรีภุชวานาทิตวรมันประหารชีวิต เชื่อกันว่า การรุกรานเมืองยโสธรปุระครั้งนั้น เจ้าชายวรมันได้วางเฉยยอมให้เมืองแตก จากนั้นพระองค์จึงกู้แผ่นดินขึ้นมาใหม่ โดยนำทัพสู้กับพวกจามนานถึง 4 ปี จนสามารถพิชิตกองเรือจามผู้เชี่ยวชาญการเดินเรือได้อย่างราบคาบ ในยุทธการทางเรือที่โดนเลสาบ

๑ พ.ศ. 1724 ยโสธรปุระกลับสู่ความสงบ พระองค์ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พร้อมกับบูรณปฏิสังขรณ์ราชธานีขึ้นมาใหม่ รู้จักกันในชื่อ “เมืองพระนคร” หรือ “นครธม” หรือ “นครใหญ่” และย้ายศูนย์กลางของราชธานีจากปราสาทบาปวนในลัทธิไควนิกาย มายังปราสาทบายนที่สร้างขึ้นใหม่ ให้เป็นศาสนสถานในลัทธิมหายานแทน จากนั้นมาศูนย์กลางแห่งอาณาจักรเขมรโบราณก็คือ ปราสาทบายน หรือนครธม

๑ หลังจากสถาปนาศูนย์กลางอาณาจักรแล้ว พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จึงทรงแก้แค้นศัตรูเก่าคืออาณาจักรจามปา ใน พ.ศ. 1733 กองทัพของพระองค์ก็สามารถยึดเมืองวิชัยยะ เมืองหลวงของจามปาได้ นอกเหนือจากการสงครามแล้ว พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้สร้างพุทธสถานไว้มากมาย เช่น ปราสาทบันทายคีติ ปราสาทตาพรหม ที่สร้างถวายพระมารดา ปราสาทพระขรรค์ สร้างถวายพระบิดา ปราสาทตาโลม ปราสาทนาคพัน ปราสาทบันทายฉมาร์ ในเขตประเทศไทย ปัจจุบัน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นผู้บูรณะปราสาทหินพิมายซึ่งสันนิษฐานเป็นเมืองเกิดของพระมารดา และปราสาทเขาพนมรุ้ง ให้เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน และยังมีอาณาจักรละโว้ เมืองศรีเทพ

นอกจากนี้ พระองค์ยังโปรดให้สร้าง “บ้านมีไฟ” หรือที่พักคนเดินทาง ซึ่งก่อด้วยศิลา และจุดไฟไว้ตลอด ศาสตราจารย์ หลุยส์ พิโนต์ ผู้อำนวยการคนแรกของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ เรียกอาคารแบบนี้ว่า “ธรรมศาลา”

๑ จารึกที่ปราสาทพระขรรค์ กล่าวถึงที่พักคนเดินทางว่ามีจำนวน 121 แห่ง อยู่ตามทางเดินทั่วราชอาณาจักร และตามทางเดินไปเมืองต่าง ๆ ในจำนวนนั้น มี 17 แห่งอยู่ระหว่างการเดินจากเมืองพระนครไปยังเมืองพิมาย ซึ่งศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล พบว่าที่พักคนเดินทางเท่าที่ค้นพบแล้วมี 7 แห่ง แต่ละแห่งห่างกันประมาณ 12-15 กิโลเมตร จารึกปราสาทพระขรรค์ระบุอีกว่า มีการสร้างโรงพยาบาล หรือที่จารึกเรียกว่า “อโรคยาศาลา” จำนวน 102 แห่ง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสร้างพระชัยพุทธมหานาค ส่งไปประดิษฐานที่วิหารใน 23 ตำบลคือ ศรีขยราชธานี ศรีขยันตครี ศรีขยสิงหวดี ศรีขยวิรวดี ศรีขยสตัมบุรี ศรีขยราชคีรี ศรีขยวิรวบุรี ศรีขยวัชรดี ศรีขยกัรติบุรี ศรีขยเกษมบุรี ศรีวิขยาทิบุรี ศรีขยสิงหคราม มัธยมครามกะสมเรนทรครามะ ศรีขยบุรี วิหาโรตตรกะและปุรวาส กระจายอยู่ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งมีส่วนหนึ่งอยู่ในเขตประเทศไทยคือ ละโว้ทยปุระ (ลพบุรี) สุวรรณปุระ (สุพรรณบุรี) คัมพูกัญญาณะ (โกสินารายณ์) ขยราชบุรี (ราชบุรี) ศรีขยสิงหบุรี (กาญจนบุรี) และศรีขยวัชรบุรี (เพชรบุรี)

พุทธศาสนาและพระราชอาณาแบนแนมมาแต่โบราณ ต่างอิงอาศัยกันและกัน พุทธและพระกลายเป็นเครื่องมือสนับสนุนอุดมการณ์ราชาชาตินิยม

๑ พระองค์ทรงสถาปนาคติ “พระพุทธเจ้าที่ยังมีชีวิต” หรือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรขึ้นมา ซึ่งหมายถึงตัวพระองค์เอง คือพระโพธิสัตว์ที่เกิดมาเพื่อปัดเป่าทุกข์ภัยให้แก่ราษฎร ภาพสลักรูปใบหน้าที่ปรากฏตามปราสาทหินหลายปราสาทที่ทรงสร้างขึ้น เชื่อว่าเป็นใบหน้าของพระองค์ในภาคพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

๑ พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กับระบบพุทธราชา ระหว่างรอเวลาที่ จะขึ้นเป็นกษัตริย์ ชัยวรมันทรงฝึกฝนศึกษาคำสอนของพุทธศาสนา มหายาน ซึ่งมีหลายนิกายและนับถือกันทั่วไปในเอเชียภาคเหนือ ที่พยายามประสมประสานแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับคติเกี่ยวกับ

ราชาของกัมพูชา ยิ่งกว่าที่กษัตริย์องค์ใดเคยกระทำ
พุทธราชาตามที่พระองค์ทรงปฏิบัติกันนั้นแตกต่าง

◎ ในหลาย ๆ ด้านจากเทวราชาตามคติฮินดูที่ปฏิบัติกันมาใน
อาณาจักรพระนครนานนับหลายศตวรรษ และจะกลายเป็นแบบอย่าง
ในทางพิธีกรรมให้แก่ระบบกษัตริย์กัมพูชา จนถึงเวลาที่สถาบันนี้ถูก
โค่นล้มในทศวรรษ 1970 ตามประเพณีเดิมนั้นเชื่อว่ากษัตริย์ ไม่ว่า
ขณะยังทรงพระชนม์อยู่หรือสิ้นพระชนม์ไปแล้ว มีความสัมพันธ์พิเศษ
กับเทพเจ้า โดยเฉพาะพระคิเว หรือนาน ๆ ครั้ง จึงจะมีกษัตริย์บาง
องค์ทรงบูชาพระวิษณุ บางครั้งก็รวมเทพเจ้าทั้งสององค์เข้าด้วยกัน
เรียกว่า

◎ ทริหระ และกษัตริย์จะสร้างเทวาลัยบนภูเขาถวายเป็นที่
ประทับของเทพเหล่านั้น กษัตริย์ใช้ความสัมพันธ์พิเศษนี้อธิบายความ
ยิ่งใหญ่ของพระองค์ ส่วนราษฎรก็เชื่อว่าความสัมพันธ์นี้มีส่วน
เกี่ยวข้องกับการทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ
ในเมื่อสังคมกัมพูชาแบ่งสังคมออกเป็นชั้น ๆ โดยมีกษัตริย์เป็น
ศูนย์รวมของราชอาณาจักร ชาวกัมพูชาทุกคน เช่นเดียวกับชาวยุโรปยุค
กลางซึ่งอยู่ร่วมสมัยกัน จึงอาจยอมรับความสำคัญของพระองค์ จารึกบาง
หลัก หรือการสร้างสระน้ำ แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์บางพระองค์ทรงคุ่น
คำนึงถึงความอยู่ดีกินดีของราษฎร แต่ในแง่ความเป็นมนุษย์แล้ว กษัตริย์ดู
จะอยู่ห่างไกล เป็นความลับที่ซ่อนตัวอยู่ในพระราชวังอันน่าเกรงขาม คติ
ที่ว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นที่พึ่งของอาณาประชาราษฎร์ เช่น การแสดงออก
เวลาเข้าเฝ้า ดูจะไม่เป็นผลจริงจังนัก แม้ว่าพระองค์จะมีส่วนในการ
อุปถัมภ์ชนชั้นผู้นำ เพราะทรงเห็นถึงความดั่งามของโลกเต็มเปี่ยมพระ
หฤทัย พระเจ้าอยู่หัวจึงทรงปฏิญาณว่า "เราจะช่วยสรรพสัตว์ทั้งหลายที่
เวียนว่ายอยู่ในวิภวสสาร ด้วยคุณธรรมและราชกิจอันดีงาม ขอราชาแห่ง
กัมพูชาซึ่งสืบต่อจากเรา จงตั้งอยู่ในความดี...พร้อมด้วย มเหสีและนักสนม

ข้าราชการบริพารและมิตรสหาย ไปถึงแดนสุขาวดีที่"ปลอดพ้นจาก
โรคภัยทั้งปวง"

ภาพที่ 6 ประสาทบายนสัญลักษณ์ รูปหน้าของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่สร้างเพื่อเป็นศาสนสถานใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท (ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาตราจารย์รัฐศาสตร์ 2 ธันวาคม 2566)

ภาพที่ 7 วิธีแห่งสายน้ำที่ต้นโกลาป ความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ อาหารแหล่งน้ำ ปัจจัยสำคัญ
หนึ่งของการสร้างปราสาทนครวัด ปราสาทบายน ที่คณะศึกษาดูงานได้เดินทางศึกษา
(ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาจารย์รัฐศาสตร์ 1 ธันวาคม 2566)

ทั้งหมดต้องการสรุปประมวลรวมว่าในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีการผสมผสานแนวคิดทางพระพุทธศาสนากับการปกครองเข้าด้วยกันที่เรียกว่า พุทธราชา หรือมีพระราชาประดุจพรหม ที่เฝ้ามองพสกนิกรประชาชนของพระองค์ไปทั่วแคว้นแดนดิน พระพุทธศาสนาจึงเป็นปรากฏการณ์ของการมีส่วนร่วมในแบบพระพุทธศาสนา พุทธรัฐ หรือแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่กับรัฐ แต่เป็นส่วนหนึ่งและส่วนสำคัญในช่วงดังกล่าวนี้ (1) ความเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครอง (2) พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการบริหารประชาชนผ่านความเชื่อโดยพระราชาผู้ปกครอง (3) ผ่านกระบวนการของการเข้าไปหาและเข้าใกล้โดยใช้สัญลักษณ์หรือความเชื่อเป็นเครื่องมือในการเชื่อมประสานผ่านพิธีกรรม ความเชื่อ และการแสดงออกต่อความเชื่อ (4) พุทธราชา ประหนึ่งพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปกครองที่ต้องดูแลประชาชนทั้งวันแคว้นตลอดเวลา

พุทธศาสนบັນชิต

คณะพวกเราไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา และกระทรวงธรรมการ ซึ่งส่วนหนึ่งเคยเป็นศิษย์เก่าคณะสังคมศาสตร์ เป็นผู้ช่วยรัฐมนตรีกระทรวงธรรมการและศาสนา ที่จะทำหน้าที่ในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาและศาสนาต่าง ๆ โดยในกระทรวงเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจเป็นทั้งห้างสรรพสินค้า โรงแรม และสถานบันเทิงในรูปแบบบ่อนกาสิโนอีกมุมหนึ่งจะมีอาคารที่สร้างในแบบสถาปัตยกรรมศิลปะเขมร แต่เป็นอาคารที่สร้างเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับกระทรวงธรรมการ แต่ด้วยความที่มีภาพจำเกี่ยวกับพุทธศาสนบັນชิต เมื่อกว่า 20 ปี (ประมาณ พ.ศ.2543-2544/ค.ศ.2000-2001) เคยเป็นส่วนหนึ่งในการสำเร็จการศึกษาของผู้เขียน ด้วยเคยเป็นสถานที่หลักใช้เป็นที่ค้นคว้าทำวิจัยจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทในช่วง พ.ศ.2544-2545 และเคยเขียนบทความที่เกี่ยวกับการไปอยู่อาศัยในช่วงนั้น ในชื่อ กัมพูชา : พุทธศาสนบັນชิตอดีตและปัจจุบัน (Buddhist Institute: Past and Present) ตีพิมพ์ในสิ่งพิมพ์บรรณ

นิเทศของศูนย์เอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ศึกษาถึงบทบาทของพุทธศาสนบัณฑิตไว้ และเคยเขียนไว้ว่า

๑) พุทธศาสนบัณฑิตเป็นศูนย์กลางในการผลิตนักปราชญ์บัณฑิตทางพระพุทธศาสนาไว้หลายท่าน เช่น พระภิกษุจวน นาถ (Joun Nath: 1883-1969) ผู้ที่รจนาพจนานุกรมเขมร¹ พระภิกษุปาง ขัด (Pang Khat: ?) ผู้นิพนธ์ประวัติศาสตร์ศาสนาพุทธศาสนาในกัมพูชา² และรวมไปถึงพระเฮม เจียว (Hem Chieu: ค.ศ. 1898-1943) พระสงฆ์ผู้ที่เป็นสัญลักษณ์ของการชาวกัมพูชาชาตินิยมในการเรียกร้องเอกราชของกัมพูชาต่อฝรั่งเศสช่วงสมัยต่อมา³

๒) สถาบันพุทธศาสนบัณฑิต นอกจากจะเป็นสถาบันที่ดำเนินกิจกรรมทางพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นศูนย์รวมของกลุ่มปัญญาชนชาตินิยมกัมพูชา ในการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสที่เข้ามาปกครองเขมรในฐานะประเทศอาณานิคม นับแต่ปี ค.ศ. 1863-1953 เช่น ซัน ง็อก ทันห์ (Son Ngoc Thanh) ปาก เหมื่อน (Pach Chhoeun) ซิม วาร์ (Sim Var) เป็นต้น⁴

๓) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกัมพูชาพร้อมทั้งบทบาทของพุทธศาสนบัณฑิตในฐานะที่เป็นสถาบันและแหล่งความรู้ร่วมต่อสังคมกัมพูชา และเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางสังคมในอดีต แม้ในปัจจุบันบทบาทบางอย่างได้หายไปอันเนื่องมาจากเหตุผลทางสังคมของ

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ามหาเถรานุเถระ (1967). พจนานุกรมเขมร. (พนมเปญ : พุทธศาสนบัณฑิต) (ภาษาเขมร)

² ปาง ขัด. (1961). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในกัมพูชา. (พนมเปญ : พุทธศาสนบัณฑิต) ของสืบ ศุภมาร์ค แปลออกมาสู่ภาษาไทยในชื่อว่าพระพุทธศาสนาในกัมพูชาและจัดพิมพ์โดยสภาวิจัยแห่งชาติในปี พ.ศ.2514

³ คง สมเกียรติ. (1972). อาจารย์เฮม เจียว : วีรบุรุษชาติ. หน้า 1-30 (พนมเปญ : บรรณาลัยนิสิต)

⁴ เดวิด แชนเลอร์. (2540). ประวัติศาสตร์กัมพูชา : History of Cambodia. แปลโดยพรรณงาม เถาธรรมสารและคณะ. หน้า 250-260 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

กัมพูชาเอง แต่พุทธศาสนบัณฑิตในฐานะที่เป็นสถาบันแห่งความรู้ทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ก็ยังคงรักษาหน้าที่ไว้อย่างเป็นปกติแม้จะผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองภายในประเทศมาอย่างยาวนาน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่าสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตแห่งนี้มีความเป็นมาอย่างไร และมีความสำคัญอย่างไรต่อสังคมกัมพูชาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

๑ พุทธศาสนบัณฑิตได้มีการก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1921 โดยการบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์ของพระบาทศรีสวัสดิ์ (King Sisowath: ค.ศ. 1904-1927) โดยในเริ่มต้นนั้นมีชื่อว่าเขมรบรรณาลัย (Cambodian Library) ต่อมาภายหลังได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นพระราชบรรณาลัย (Royal Library) ในปี ค.ศ.1925 จวบจนกระทั่งในปี ค.ศ.1930 ได้มีการเปลี่ยนจากพระราชบรรณาลัยเป็นพุทธศาสนบัณฑิต โดยมีฝรั่งเศสที่เป็นผู้ปกครองในฐานะเจ้าอาณานิคมในขณะนั้น ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งดังกล่าวด้วยเหตุผลทางการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันอิทธิพลของไทยที่ส่งผ่านเข้ามาทางพระพุทธศาสนา⁵ เพราะก่อนหน้านี้ไทยและกัมพูชาจะมีความสัมพันธ์กันในทางศาสนาด้วยดีอันจะเห็นได้จากการที่พระสงฆ์จากประเทศกัมพูชาได้ไปศึกษาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เช่น สมเด็จพระสุคันธาธิปติ (ปาน) เป็นต้น รวมทั้งการส่งผ่านพุทธศาสนานิกายธรรมยุติกนิกายซึ่งเป็นนิกายที่เกิดขึ้นในประเทศไทยสู่กัมพูชาในช่วง ค.ศ.18646 แม้ในภายหลังกัมพูชาจะตกเป็นอาณานิคมแล้ว

⁵ David P. Chandler.(1992). *The Tragedy of Cambodia: Politicals,War and Revolution since 1954* . p.18 (Bangkok: O.S Pringting)

⁶ เป็นสังฆราชฝ่ายธรรมยุติกนิกายองค์แรกภายหลังจากที่มีการก่อตั้งในปี 1864 ดูรายละเอียดจากพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2531). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. หน้า 20-25 . (กรุงเทพฯ : มหาลจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย)

ไทยและเขมรก็ยังมีความสัมพันธ์กันด้วยดีในทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีแม้ในปัจจุบันก็ตาม

๑) ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพุทธศาสนบ้นทิตก็ได้ดำเนินกิจกรรมที่เป็นเป้าหมายของสถาบันมาโดยตลอด เช่น การก่อตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าอันเป็นภูมิความรู้ของกัมพูชาเอง หรือการตั้งกลุ่มชุมนุมพระไตรปิฎก และมีการจัดพิมพ์เผยแพร่มาตลอดนับแต่ปี 1929 รวมไปถึงกลุ่มชุมนุมวัฒนธรรม ประเพณีของเขมร และในกิจกรรมดังกล่าวมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพิมพ์เผยแพร่แก่ประชาชน โดยมีสถาบันพุทธศาสนบ้นทิต เป็นผู้ดำเนินการและเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ เป็นต้น

๒) แต่การดำเนินการดังกล่าวต้องหยุดซงักไปในช่วงเวลาหนึ่งเมื่อสงครามกลางเมืองได้เกิดขึ้นในทศวรรษ 1970 พร้อมกับ การเข้ามาปกครองประเทศของกลุ่มเขมรแดงในปี 1975 ที่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงนี้ว่า “สังคมกัมพูชาก็กลายเป็นสังคมที่เปลี่ยนอย่างพลิกโฉมหน้ามากที่สุดอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน...ศาสนาพุทธที่ยั่งยืนควบคู่มากับสังคมกัมพูชาเป็นเวลาช้านานสูญสิ้นสถานะ วัดและอารามถูกทิ้งร้าง เงินตราถูกยกเลิก คนเป็นจำนวนล้าน ๆ ถูกบังคับให้ออกจากเขตเมืองเพื่อไปทำการผลิตทางการเกษตร...ชุมชนหมู่บ้านได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ มีการจัดการศึกษาเพียงระดับพื้นฐานและการศึกษาการเมืองเพื่อให้ประชาชนเข้าใจปรัชญาและค่านิยมของการปฏิวัติเพื่อจะสร้างสังคมนิยมใหม่ที่บริสุทธิขึ้นได้อย่างรวดเร็ว”⁷ จากอุดมการณ์และแนวทางทางการเมืองที่แตกต่างไปจากเดิมเป็นผลให้กิจกรรมของพุทธศาสนบ้นทิตต้องหยุดไปโดยปริยาย นอกเหนือจากนั้นหนังสือเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นหนังสือภาษาเขมร และ

⁷ ธีระ นุชเปียม. (2542). การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองกัมพูชา. หน้า 79.

ภาษาต่างประเทศที่มีอยู่ในห้องสมุดขณะนั้นถูกนำไปเผาและทำลาย อันเนื่องมาจากเหตุผลของอุดมการณ์ทางการเมือง จึงกลายเป็นว่าสิ่งที่เป็นผลิตผลของภูมิปัญญาและการศึกษาของชาวกัมพูชาเอง ที่สั่งสมจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งต้องหมดไปพร้อมกับความสิ้นหวังของประชาชน และพุทธศาสนบัณฑิตที่ต้องหยุดไปนับแต่ปี ค.ศ.1975

๑ จวบจนกระทั่งปี ค.ศ. 1992 กระทรวงวัฒนธรรมและศาสนา (Ministry of Cult and Religion) ก็ได้ก่อเกิดพุทธศาสนบัณฑิตขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาค้นคว้าทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของกัมพูชาเช่นในอดีต โดยในช่วงแรกนั้นได้ขอใช้กุฏิสงฆ์วัดอุณาโลมเป็นที่ทำการและดำเนินการตามวัตถุประสงค์ประสงค์ของการก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิตนับแต่ปี 1992 ก็ได้เริ่มดำเนินกิจกรรมมาจนถึงปัจจุบัน โดยในช่วงเริ่มแรกนั้นได้มีการจัดพิมพ์หนังสือที่เคยจัดพิมพ์ในอดีต และศูนย์หายในระหว่างระหว่างเขมรแดงขึ้นมาใหม่ เช่น พระไตรปิฎก และหนังสือหลักธรรมอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับสถานที่วัดอุณาโลมมีขนาดเล็กทั้งหมดทั้งต้องยืมจากทางวัดด้วยและไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานต่อมาจึงได้มีการก่อสร้างขึ้นมาใหม่ ณ ที่ทำการปัจจุบันภายใต้การสนับสนุนทางการเงินจากประเทศญี่ปุ่นและเปิดใช้นับแต่ปี 1998 เป็นต้นมา⁸ และได้ดำเนินกิจกรรมของพุทธศาสนบัณฑิตตามโครงสร้างของพุทธศาสนบัณฑิตเอง เช่น ห้องสมุด เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจทั่วไป ทำงานการศึกษาค้นคว้า และพิมพ์เผยแพร่ทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของกัมพูชา จัดพิมพ์หนังสือหรือตำราเก่าที่สูญหายและมีต้นฉบับหลงเหลืออยู่ หรือได้ต้นฉบับมาจากต่างประเทศ พร้อมกันนั้นยังร่วมดำเนิน

⁸ พุทธศาสนบัณฑิต.(เมษายน-มิถุนายน,1998). “พิธีสมโภชน์อาคารพุทธศาสนบัณฑิต,”. กัมพูชาสุริยา 52(2) : 89-94 (ภาษาเขมร)

กิจกรรมกับกลุ่มพุทธศาสนาอื่น เช่น การจัดอบรมสัมมนาทางวิชาการ พุทธศาสนา เป็นต้น

๑๐ จึงพอจะเห็นได้ว่า พุทธศาสนบัณฑิตมีหน้าที่และความสำคัญต่อกัมพูชาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอย่างยาวนาน และพร้อมกันนี้ ก็จะได้นำเสนอถึงหน้าที่และความสำคัญของพุทธศาสนบัณฑิตเพื่อท่านทั้งหลายจะได้ทราบ

๑๑ จากการก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิตที่ถูกจัดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมืองของกัมพูชาในช่วงเวลานั้น แต่ผลที่ได้ปรากฏมากกว่านั้น กล่าวคือ ในปี 1929 ได้มีการตั้งกลุ่มชุมนุมพระไตรปิฎก มีการแปลคัมภีร์พระไตรปิฎกจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาเขมร จำนวนทั้งหมด 110 เล่ม ประกอบด้วยวินัยปิฎก 13 เล่ม พระสุตตันตปิฎก 64 เล่ม และอภิธรรมปิฎก 33 เล่ม⁹ โดยใช้วิธีการแปลไปพิมพ์เผยแพร่ไป จนแล้วเสร็จในปี 1968 ซึ่งรวมเวลาในการแปลและจัดพิมพ์ดังกล่าวเป็นเวลาถึง 40 ปี แต่ผลที่ได้กล่าวคือเป็นการช่วยจรดโลงรักษา รวมทั้งการเผยแพร่พุทธศาสนาในกัมพูชาให้กระจายกว้างขวางออกไปอีก

๑๒ นอกเหนือจากนั้นยังได้มีการก่อตั้งห้องสมุดโดยมีหนังสือสำหรับศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนพอประมาณซึ่งในปัจจุบันนี้มีจำนวน กว่า 30,000 เล่ม มีทั้งที่เป็นอักษรภาษาเขมร ภาษาบาลี-สันสกฤต อังกฤษ ฝรั่งเศส ไทย เวียดนาม และสิงหล (ศรีลังกา) เป็นต้น โดยแบ่งตามหมวดหมู่

๑๓ นอกเหนือจากนั้นยังได้มีการก่อตั้งห้องสมุดโดยมีหนังสือสำหรับศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนพอประมาณซึ่งในปัจจุบันนี้มีจำนวน

⁹ เทียบกับพระไตรปิฎกไทยจะมีทั้งหมด 45 เล่ม โดยยึดตามจำนวนคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีเดิมและถือเอาตามจำนวนปีในการประกาศพระศาสนาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีทั้งหมด 45 เล่ม ประกอบด้วยวินัยปิฎก 8 เล่ม (1-8) พระอภิธรรม 25 เล่ม (9-33) และสุตตันตปิฎก 12 เล่ม (34-45)

กว่า 30,000 เล่ม มีทั้งที่เป็นอักษรภาษาเขมร ภาษาบาลี-สันสกฤต อังกฤษ ฝรั่งเศส ไทย¹⁰ เวียดนาม และสิงหล (ศรีลังกา) เป็นต้น โดยแบ่งตามหมวดหมู่ของการจัดห้องสมุดทั่วไปโดยจัดเป็น หนังสือทั่วไป ศาสนาปรัชญา วรรณคดี ศิลปะ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ สังคม และสำเนาเอกสารเก่า เป็นต้น หนังสือเหล่านี้มีทั้งที่พุทธศาสนบัณฑิตจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่เองโดยหนังสือเก่าจะเป็นหนังสือที่เคยจัดพิมพ์มาแล้ว ส่วนหนังสือใหม่ก็จะเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับหลักธรรมและการอบรมสัมมนาทางพุทธศาสนา เสียเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งหนังสือที่ได้รับการบริจาคจากหน่วยงานหรือมูลนิธิจากต่างประเทศด้วย

๑) นอกจากนั้นยังได้มีการเก็บเอกสารเก่า คัมภีร์ใบลาน เอกสารเก่าได้มีการรวบรวม เรียบเรียงจัดพิมพ์เผยแพร่ในนามของพุทธศาสนบัณฑิต เช่น พงศาวดารในประเทศกัมพูชา เป็นต้น

๒) พร้อมกันนั้นได้มีการตั้งกลุ่มชุมนุมวัฒนธรรมประเพณีเขมร ขึ้นในปี 1934 (1) จุดมุ่งหมายก็เพื่อค้นคว้าวิจัยเรื่องนิทานเขมร¹¹ ที่ประกอบไปด้วยนิทานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่นและพื้นบ้านของเขมร กลุ่มอักษรศิลป์ วรรณกรรมทางภาษา เช่น เรื่องตุมเตียว¹² ที่เป็นต้นนิยมเอามาร้องเป็นเพลงเขมรจนกระทั่งปัจจุบันซึ่งถ้าพูดถึงเรื่องนี้แล้วคงไม่มีใครคนเขมรคนใดที่ไม่รู้จัก หรือเรื่องกุหลาบ

¹⁰ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง มี 45 เล่ม จัดพิมพ์ตอนฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี เมื่อ พ.ศ.2525 และรวมทั้งหนังสืออื่นที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่เป็นภาษาไทยอีกมาก เช่น วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค พุทธธรรม มงคลทีปนี ธรรมบท เป็นต้น

¹¹ กลุ่มชุมนุมวัฒนธรรมประเพณีเขมร. (1959) . ประชุมเรื่องนิทานเขมร ภาคที่ 1 . พนมเปญ:พุทธศาสนบัณฑิต (ภาษาเขมร) เช่น นิทานเรื่องงูจิ้งกอก

¹² Khing Hoc Dy. (Trimester 1 , 2000) . “Teav Ek,” Aksomsat-Manutsat, No.1 : 7-11

ไพลิน¹³ เป็นต้น (2) พระราชพิธีสิบสองเดือน¹⁴ หรือพิธีบุญในแต่ละเดือนของเขมร¹⁵ เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัล (แรกนาขวัญ) บุญอุ้มตุ๊ก (แข่งเรือ-รอยประทับ) บุญเมียเคี้ยะโบเจีย (มาฆบูชา) วิสาขบูชา (วิสาขบูชา) บุญผะซุมเบ็ญ (วันสารท) บุญใจฉะนำ (สงกรานต์) เป็นต้น (3) พร้อมกันนั้นยังรวมไปด้วยพิธีในครอบครัวที่เป็นส่วนของการดำรงชีวิตของชาวกัมพูชา เช่น บุญดาเลียน (บุญข้าวขึ้นลาน) บุญออมบก (บุญข้าวเม่า)¹⁶ พิธีโຈມະລ๖บ (พิธีสู่วัยสาว) เป็นต้น สำหรับหนังสือที่พุทธศาสนบัณฑิตที่กลุ่มชุมชนมรดกวัฒนธรรมประเพณีค้นคว้าจัดพิมพ์เผยแพร่ นั้นยังมีอยู่และได้รับการจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่ซึ่งหากสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าก็มีเอกสารอย่างเพียงพอแต่จะเป็นภาษาเขมรเสียส่วนใหญ่

◎ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่พุทธศาสนบัณฑิตได้จัดทำขึ้นดังกล่าว นั้น เมื่อได้มีการศึกษาค้นคว้าแล้วก็ได้มีการจัดพิมพ์ เผยแพร่สู่

¹³ กุหลาบไพลินได้มีการถ่ายถอดออกมาสู่ภาษาไทยแล้ว (อุไรศรี วรรตะริน, ชลดา เรืองรักชลีชิต, อวรรธณ บุญยฤทธิ์ และคณะ . (2540). กุหลาบไพลิน. กรุงเทพฯ : ของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนภาษาเขมร ภาควิชาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร)

¹⁴ กลุ่มชุมชนมรดกวัฒนธรรมประเพณีเขมร. (1950). พระราชพิธีใน 12 เดือน. (พนมเปญ พุทธศาสนบัณฑิต) (ภาษาเขมร)

¹⁵ เพชร ชล. (1959). พิธีประจำ 12 เดือน. (พนมเปญ : พุทธศาสนบัณฑิต.) (ภาษาเขมร)

¹⁶ พิธีบุญดาเรียนั้น จะเป็นพิธีในช่วงหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จโดยจะมีการทำบุญร่วมกัน มีการเอาข้าวเปลือกในแต่ละบ้านไปกองรวมกันที่กลางหมู่บ้านมีการนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์และถวายข้าวเปลือก บุญออมบก จะพูดถึงเรื่องการทำบุญในช่วงข้าวออกรวงก่อนที่จะเก็บเกี่ยวก็จะเอาข้าวมาตา(ข้าวเม่า) แต่จะไปทำในวัดโดยวัดในหมู่บ้านจะปลัดกันเวียนกันไปในแต่ละปี โดยประชาชนจะไปรวมกันที่วัดที่มีบุญนี้ แต่บุญทั้งสองไม่ได้มีอยู่ทั่วไปแต่จะมีเป็นบางจังหวัดหรือบางหมู่บ้านเท่านั้น เช่น บุญออมบก ที่ตาแก้ว เป็นต้น ดูรายละเอียดได้จาก เมียง บุญญ และ สุน เนียง. (1999). การเรียบเรียงเอกสารเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมเขมร. หน้า 276-282 (กรุณาเขมา : บายน) (ภาษาเขมร)

สาธารณชนเพื่อส่งเสริมและรักษาสິงที่เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีตามเป้าหมายของพุทธศาสนบัณฑิต และนอกจากการจัดพิมพ์หนังสือแล้วพุทธศาสนบัณฑิตยังได้จัดพิมพ์วารสารกัมพูชาสุริยา (Kambuja Suriya) ซึ่งได้เริ่มจัดพิมพ์มานับแต่ 1926 โดยพิมพ์เผยแพร่บทความทางด้านหลักธรรม ศาสนา ประเพณีของชาวกัมพูชา ก่อนปี 1975 จะพิมพ์เผยแพร่ทุกเดือน แต่ภายหลังจากที่ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่ในปี 1994 นั้น ก็จะมีพืออกมามทุกสามเดือนอันเนื่องมาจากความจำกัดของพุทธศาสนบัณฑิตในเรื่องเงินทุนและบุคลากรเอง ในส่วนวารสารและหนังสือพิมพ์รายวันที่รับมาจากภายนอกก็มีประมาณกว่า 80 ฉบับ ในแต่ละเดือนก็จะมีทั้งในส่วนที่เป็นภาษาเขมรและภาษาอื่น เล่น ภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศสเป็นต้น แต่ก็เพียงพอสำหรับผู้มาใช้บริการห้องสมุดในแต่ละวัน

ภาพที่ 8 พระเจ้าสีสวัสดี ผู้ก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิต และบุคคลสำคัญของประวัติศาสตร์กัมพูชา ที่เนื่องด้วยการก่อตั้งพุทธศาสนบัณฑิต พระภิกษุเฮม เจียว พระสงฆ์ชาตินิยม พระสงฆ์นักปราชัย อย่างสมเด็จพระจวน นาด สมเด็จพระฮวด ตาด เป็นต้น (ภาพออนไลน์)

◎ ในส่วนของการเผยแพร่ที่นอกเหนือจากจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือและวารสารแล้ว พุทธศาสนบัณฑิตยังได้จัดให้มีการดำเนินกิจกรรมทางพุทธศาสนา โดยในวันอังคารของแต่ละอาทิตย์ กลุ่มสนทนาธรรมจะมีการเชิญชวนชาวพุทธที่สนใจมาเสวนาธรรมที่ห้อง

ประชุมของพุทธศาสนบัณฑิต มีการนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรม หรือการเชิญผู้มีความรู้ทางพุทธศาสนาให้ความรู้รวมทั้งการปฏิบัติธรรม เป็นต้น แต่เท่าที่สังเกตกิจกรรมเหล่านี้ส่วนมากจะยังจำกัดอยู่ เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเสียเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของห้องประชุมก็จะบรรจุคนได้ประมาณ 100 คน ซึ่งหน่วยงานอื่นสามารถไปขอใช้ได้ตามโอกาสเช่นกัน

๑ พุทธศาสนบัณฑิตในวันนี้อาจยังไม่แข็งแรงเท่าที่บอติดก็ตามแต่บทบาทในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของแหล่งความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีประชา ยังปรากฏอยู่ซึ่งอาจจะยังไม่มีความพร้อมมากนัก แต่ถ้าถามเกี่ยวกับหนังสือหรือตำราทางพุทธศาสนาจากชาวกัมพูชาจะได้รับคำแนะนำอย่างไม่ลังเลให้มาที่พุทธศาสนบัณฑิตแห่งนี้ทันที ดังนั้นพุทธศาสนบัณฑิตในวันวานกับปัจจุบันจึงยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือยังเป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งความรู้ของชาวกัมพูชา ทางด้านพระพุทธศาสนา สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และการดำเนินชีวิตของชาวกัมพูชา ยังคงมีอยู่และจะยังคงมีต่อไปตราบเท่าที่สันติภาพและความสงบยังคงมีอยู่ในกัมพูชา บทบาทและความสำคัญของพุทธศาสนบัณฑิตจากแต่เดิมที่เคยเป็นศูนย์กลางทางภูมิความรู้และวิถีชีวิตของชาวกัมพูชา ก็ได้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งถึงแม้ในปัจจุบันอาจจะยังไม่สมบูรณ์นักในส่วน of พุทธศาสนบัณฑิต ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดที่มีจำนวนหนังสือที่น้อย และยังไม่ครอบคลุมเพียงพอหรือแม้กระทั่งนักปราชญ์ บัณฑิตผู้รู้ในสาขาวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่จะนำเสนอผลงานผ่านพุทธศาสนบัณฑิตได้จัดพิมพ์เผยแพร่เช่นในอดีตได้ นอกจากนี้การศึกษาวิจัย หรือการค้นคว้าวัฒนธรรม ประเพณีของเขมรเอง ยังมีอยู่จำกัด แต่ในช่วงเวลาที่กำลังดำเนินไปอยู่นี้อาจช่วยบ่มเพาะเชื้อของการพัฒนา และการสร้างสรรค์ของพุทธศาสนบัณฑิตพร้อมทั้งนักปราชญ์ทางพุทธศาสนาให้กลับคืนมาเช่นในอดีตได้

๐ หากมุ้งย้อนกลับไปในอดีตกับปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า เขมรเหมือนประเทศน้องใหม่ที่เพิ่งเกิด (สันติภาพ) อันเนื่องมาจากการผ่านพ้นสงครามกลางเมืองที่มีมาอย่างยาวนาน และเพิ่งมีความสงบอย่างแท้จริงภายหลังปี 1993 ที่ผ่านมา กัมพูชาในฐานะเพื่อนบ้านของไทยจึงเหมือนซากของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และแหล่งความรู้อีกแห่งหนึ่ง ที่รอการเข้าไปศึกษาค้นคว้ากลับมาเป็นความรู้ใหม่ที่เคยขาดหายไปในช่วงบางช่วงเวลาเพื่อเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปนั้น ดังนั้นพุทธศาสนบัณฑิตจึงเป็นอีกแหล่งความรู้หนึ่งที่มีอยู่ในกัมพูชา ด้วยเป็นสถานที่สำหรับชาวกัมพูชาเองและชาวต่างประเทศกับช่วงเวลาในปัจจุบันนี้และหากท่านได้ไปเยือนพนมเปญเหมือนที่กล่าวนำไว้ตอนต้น พุทธศาสนบัณฑิตจึงน่าจะเป็นแหล่งความรู้อีกแห่งหนึ่งที่จะช่วยไขข้อข้องใจในด้านพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี พร้อมทั้งการดำรงชีวิตซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวกัมพูชาเองที่ถูกบันทึกและถ่ายทอดผ่านพุทธศาสนบัณฑิตได้ไม่มากนัก้อย

ทั้งหมดเป็นข้อความที่ผู้เขียนเคยเขียนไว้ แต่นำมาปรับเล่าเพื่ออธิบายเสริมว่า พื้นที่ที่เราไปพบรัฐมนตรี และผู้ช่วยกระทรวงธรรมการ เดิมเป็นพื้นที่ของพุทธศาสนบัณฑิตตามข้อเขียนที่กล่าวอ้าง แต่มีการสร้างกระทรวงธรรมการและศาสนา ขึ้นมาอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่เหตุการณ์ของการเดินทางในครั้งนี้เราไม่ได้เดินทางไปที่พุทธศาสนบัณฑิต แต่เราเดินทางไปยังกระทรวงธรรมการ แต่ด้วยสมัยก่อนผู้เขียนเคยไปใช้ชีวิตช่วง พ.ศ.2543 หนึ่งปีเต็ม ๆ จะไปใช้บริการที่สถานที่แห่งนี้เกือบ ๆ ทุกวันด้วยเป็นห้องสมุด มีหนังสือให้ใช้บริการ จึงมีภาพจำและเขียนบทความเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแต่ปัจจุบันภาพลักษณ์เหล่านี้เปลี่ยนไป ภาพความเป็นเมือง และความเจริญเข้ามาแทนที่จนกลายเป็นว่าอาคารสิ่งสร้างที่มีรูปสมเด็จพระสังฆราชจวน นานักปราชญ์ และอดีตสมเด็จพระสังฆราช ได้กลายเป็นจุดเด่นเล็ก ๆ ที่มองเห็นด้วยตาไป เรียกว่าเปลี่ยนภาพลักษณ์ไปเลย

พุทธศาสนับถิตของกัมพูชาเป็นสถาบันทางการศึกษาหรือแหล่งรวบรวมปัญญาชน นักปราชญ์ในอดีตที่เป็นเครื่องในการสร้างและบริหารความรู้ได้มีภาพลักษณ์และทำที่ที่เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน ตึกดูเก่าและอาจไม่ได้กลายเป็นแหล่งชุมนุมนักปราชญ์ด้วยยุคสมัยเปลี่ยน แหล่งการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงว่าทุกอย่างเปลี่ยนไป ระบบทุนเชิงพาณิชย์ได้เข้ามาแทนที่ จุดตัดระหว่างอดีตกับปัจจุบันจึงสะท้อนให้เห็นด้วยสิ่งสร้างดังปรากฏเมื่อเดินทางกลับไปอีกครั้งในคราวนี้จึงบันทึกเล่าเรื่องเพื่อเชื่อมเวลาภายใต้บทบาทที่พยายามให้คงอยู่แต่เปลี่ยนไปของพุทธศาสนับถิต

พุทธสังคมนิยม

ใน พ.ศ.2566/2023 เดินทางพนมเปญในครั้งนี้มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากเดิมไปมากพอสมควร ด้วยความที่พนมเปญได้กลายเป็นเมืองสมัยใหม่ หรือ Modern City ตึกรามบ้านช่อง ได้เปลี่ยนไปตามสถานการณ์และช่วงเวลา กลายเป็นตึกที่ทันสมัย มีแสงสีในแบบเมืองสมัยใหม่อย่าง Hongkong หรือ Singapore สิ่งที่พบในพนมเปญใหม่ ตึกห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง ที่ผสมระหว่างคาสีโน โรงแรมปรากฏเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นภาพลักษณ์ของเมือง ที่ตัดสลั้กับสถาปัตยกรรมกัมพูชาร่วมสมัย และกลิ่นอายทางศาสนา ดังกรณีปรากฏรูปปั้นของสมเด็จพระสังฆราชจวน นานักปราชญ์ที่ตั้งอยู่หน้าพุทธศาสนับถิต ในบริเวณเดียวกับกระทรวงธรรมการ ตรงบริเวณวงเวียนที่ตัดกับโรงแรมและห้างสรรพสินค้าสมัยใหม่ย่านถนนบันเทิง รูปปั้นของพระเจ้าพระสีหนุ บิดาของเอกราชใหม่ ที่ฉากหลังเป็นวิมานเอกราช สถาปัตยกรรมศิลปะเขมรที่ยืนยันถึงการได้เอกราชจากฝรั่งเศสในช่วงสมัยของพระองค์ ทั้งหมดประกอบรวมเป็นสัญลักษณ์ของพนมเปญหรือกัมพูชาในปัจจุบันตามที่ปรากฏด้วยตาที่เห็นในการเดินทางครั้งล่าสุด

แต่ในการเดินทางนอกเหนือจากกิน นอน การเดินทางแล้ว ยังมีการจับจ่ายใช้สอย สิ่งที่จะดูตุตาเล็กน้อย คือธนบัตร หรือเงินที่ใช้ในการจับจ่ายของกัมพูชา ที่มีรูปของพระเจ้าสีหนุ อดีตกษัตริย์ ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี คือ

เป็นมาทุกตำแหน่งในฐานะชั้นชั้นนำของกัมพูชา และตำแหน่งสุดท้ายคือ กษัตริย์อีกรอบหนึ่ง และลาออก เพื่อเปิดทางให้พระราชโอรสได้ขึ้นครองราชย์ สืบต่อจากพระองค์หลังจากลาออกจากราชบัลลังก์แล้ว ในทางการเมืองและราชสำนักคือใช้บารมีที่พระองค์ยังมีชนชีพ ในการต่อรองกับกลุ่มชนนำทางการเมือง ในฝั่งรัฐ เพื่อให้สิทธิในบัลลังก์ หรือความเป็นกษัตริย์ยังคงอยู่ แปลว่าเป็นความฉลาดของพระองค์ในการลาออกก่อน เพื่อใช้บารมีที่มีอยู่เป็นที่เลี้ยงให้ลูกชาย คงเหมือนกษัตริย์แห่งภูฐาน ที่ลาออกให้ลูกคือกษัตริย์จึงมิได้ครองราชย์ในขณะที่พระองค์ก็ยังมีพระชนชีพอยู่ นักวิเคราะห์ทางการเมืองในช่วงนั้น วิเคราะห์อย่างนั้น จำได้ว่าเคยผ่านตากันเลยเอามาเขียนถึงในประเด็นนี้ จากนั้น พระองค์ก็รักษาสุขภาพ และเสด็จไปพักอยู่ประเทศจีนมหาสมุทร ในขณะที่พระองค์ต้องถูกโค่นจากบัลลังก์ และเงินนำไปเป็น “องค์ประกัน” เพื่อส่งต่อ นโยบายคอมมิวนิสต์ แต่เขมรแดงที่เงินหนุนในขณะนั้นไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศ จนกลายเป็นโศกนาฏกรรมที่เรียกว่า “ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Genocide) ไปในที่สุด เขมรแดงที่พระองค์เป็นประธานาธิบดี ใช้เวลาในการบริหารประเทศได้ 3 ปีกว่า ๆ ก็ต้องกลายเป็นผู้แพ้ และถอยร่นมาอยู่บริเวณ ชายแดนไทย และเปิดศึกเป็นสงครามกลางเมืองอยู่หลายสิบปี ระหว่างรัฐบาล อันมีฮุน เซ็น เป็นส่วนสำคัญอยู่หลายสิบปี จนกระทั่งการเผชิญหน้ากันอันรุนแรง ในช่วงรอยต่อของสงครามเย็น และสิ้นสุดเมื่อกำแพงเบอร์ลินที่เป็นสัญลักษณ์ของโลกเสรีกับคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็นทะลายลง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน ค.ศ.1989/พ.ศ.2532 เป็นที่มาของการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เมื่อ 25 ธันวาคม ค.ศ.1991/พ.ศ.2534 แยกเป็นประเทศต่าง ๆ ในนามประเทศรัฐ บริวารของสหภาพโซเวียตเดิม เช่น ยูเครน ลัตเวีย ลิทเวเนีย เป็นต้น ผลกระทบ ต่อเนื่องสหภาพโซเวียตอ่อนความช่วยเหลือจากเวียตนาม เวียตนามอ่อนความช่วยเหลือเหลือรัฐบาลฮุน เซ็น จนนำไปสู่การเจรจาหยุดยิง เกิดการเลือกตั้งโดย องค์การสหประชาชาติ ใน ค.ศ.1993/พ.ศ.2536 พระพุทธศาสนา ธรรมยุติกนิกายกลับมามีอีกครั้งในกัมพูชา (พระปลัดระพิน พุทธิสาร และคณะ ,2559) สถาบันกษัตริย์ที่ถูกยกเลิกไปแต่การรัฐประหารของนายพล ลอนนอน

นับแต่ ค.ศ.1970/พ.ศ.2513 ได้ กลับคืนมา พระเจ้าสีหนุได้กลับมาเป็นกษัตริย์ ในรอยต่อนี้ ดั่งนั้นจึงเห็นรอยต่อทางเดินชีวิตของพระองค์ เป็นเจ้าชายหนุ่มที่เป็นโช่ช้อกลาง ของสายตระกูลในการเป็นกษัตริย์ในยุคอาณานิคม เป็นผู้เรียกร้องเอกราช ลาออกจากบัลลังก์ให้พระราชบิดาครองราชย์ พระองค์มาเล่นการเมือง ตั้งพรรคการเมืองเป็นนายกรัฐมนตรี ถูกรัฐประหาร เข้ากับเขมรแดงด้วยความจำยอม เป็นประธานาธิบดี แต่ทั้งหมดเป็นฉากต่อสู้ทางการเมืองของพระองค์ และจบลงด้วยอนุสรณ์สถานหรืออนุสาวรีย์แห่งความทรงจำตั้งปรากฏผ่านธนบัตรที่พวกเราแลกมาใช้ในมือ ร้อยเรียงเท่ากับประมาณ 1 บาท โดยประมาณ

ภาพที่ 9 ธนบัตรที่สื่อให้เห็นถึงอนุสรณ์สถานสำคัญ บุคคลสำคัญของประเทศกัมพูชา วัดพระแก้ว พระแก้วมรกตฉบับกัมพูชา และพระเจ้าสีหนุขณะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ (ภาพออนไลน์)

โดยในธนบัตร จะมีประเด็นน่าสนใจอยู่ 2 กรณี อันประกอบด้วย ในภาพอันประกอบด้วยการบวช หรือภาพบวชขณะบวชของพระเจ้าสีหนุ อดีตพระเจ้าแผ่นดิน และถูกยกย่องและขนานนามว่า บิดาแห่งเอกราช ได้ปรากฏในธนบัตร ราคา 100 เรียล โดยเป็นรูปของพระเจ้าสีหนุขณะบวชเป็น พระภิกษุ และมีรูปพระพุทธรูปพระแก้ว และวัดพระแก้ว ที่สร้างระหว่าง พ.ศ. 2435-2445/ค.ศ.1892-1902 โดยพระบาทสมเด็จพระนโรดม บรมรามเทวาวตาร (Norodom ครอบงาชาญ พ.ศ.2403 –2447/ค.ศ.1860-1904) มีออกญา เทพนิมิต (รส) วาดเค้าโครงและแผนผังของวัด แต่มีสถาปนิกฝรั่งเศสชื่อ Alavigne เป็นผู้ดูแลความถูกต้อง และสมเด็จพระมหาสังฆราช (เที่ยง สุวณฺณ เกสโร) เป็นผู้ตรวจสอบ ด้านการก่อสร้างและประดับตกแต่งจัดทำโดยช่างเขมร และสถาปนิกฝรั่งเศสชื่อ Andrilleux จนแล้วเสร็จและสมโภชในปี พ.ศ.2446/ ค.ศ.1903 รวมเป็นเงินทั้งหมดห้าแสนเรียล

วัดพระแก้วมรกตได้รับอิทธิพลการก่อสร้างจากสถาปัตยกรรมไทย พอสสมควร ส่วนหนึ่งก็เพราะ พระบาทสมเด็จพระนโรดม บรมรามเทวาวตาร ผู้สร้างวัด ออกญาเทพนิมิต (มัก) สถาปนิก และสมเด็จพระมหาสังฆราช (เที่ยง สุวณฺณ เกสโร) ที่ปรึกษา ล้วนแต่เป็นบุคคลที่เติบโตและเข้ารับการศึกษาที่ กรุงเทพมหานครหลายปี จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้วัดหลวงแห่งนี้ได้รับอิทธิพล จากไทยไปมาก พึงสังเกตว่าชื่อวัดอุโบสถรัตนาราม คล้ายคลึงกับชื่อวัดพระศรีรัตนศาสดารามของไทย รวมทั้งมีธรรมเนียมปฏิบัติคล้ายคลึงกันมาก วัดแห่งนี้ ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาเนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในพระบรมราชวัง แต่มีครั้ง เดียวในปี พ.ศ.2470/ค.ศ.1927 ที่พระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ทรงผนวช และจำพรรษาในวัดแห่งนี้หนึ่งพรรษา

ภาพที่ 10 อนุสาวรีย์พระเจ้าสีหบุบิดาเอกราชของกัมพูชา และอนุสาวรีย์เอกราชสัญลักษณ์ของ
การปลดปล่อยพันธนาการจากระบบอาณานิคม (ออนไลน์)

ภาพที่ 11 คณะศึกษาดูงานที่วัดพระแก้วกัมพูชา สัญลักษณ์ของพนมเปญในช่วงปีปัจจุบัน
(ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 30 พฤศจิกายน 2566)

อนุสาวรีย์เอกราชและสวนสาธารณะแห่งนี้ ถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1958/พ.ศ.2501 เพื่อฉลองเอกราชของกัมพูชาจากฝรั่งเศส ตั้งอยู่บนสี่แยกของถนนโรดมสีหนุใจกลางกรุงพนมเปญ อนุสาวรีย์เอกราชออกแบบโดยสถาปนิกชาวกัมพูชา Vann Molyvann อนุสาวรีย์สร้างตามแบบศิลปะขอม ด้านบนสลักลวดลายดอกบัวตูมประดับด้วยหัวพญานาคโดยเลียนแบบมาจาก นครวัด อนุสาวรีย์เอกราชแห่งนี้ยังใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งการสิ้นสุดของสงครามกลางเมืองในกัมพูชาด้วย

แนวทางที่โดดเด่นของการบริหารประเทศในช่วงสมัยพระเจ้าสีหนุ คือ “พุทธสังคมนิยม” ปรากฏในเอกสารหลายแห่งทั้งในประวัติศาสตร์กัมพูชา (History of Cambodia) ที่เขียนโดย David Chandler ได้เขียนว่า พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งและส่วนสำคัญของการขับเคลื่อน ร่วมกับสังคมในช่วงเวลานั้นที่สถานการณ์ของสงครามเย็น การขยายตัวของ คอมมิวนิสต์ไปยังภูมิภาคต่าง พระเจ้าสีหนุ ได้ดำเนินนโยบายในการป้องกันการ ขยายตัว ด้วยการหลอมรวม “พุทธ” กับ “คอมมิวนิสต์” ภายใต้การขับเคลื่อน ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดค่านิยมของคำว่า “พุทธสังคมนิยม” ที่เนื่องด้วยสังคมและ พระพุทธศาสนา ดังที่ ชุมพล เลิศรัฐการ (2536) ได้ทำการศึกษาและเรียบเรียง ไว้ในหนังสือชื่อ กัมพูชาในการเมืองโลก บทบาทเจ้าสีหนุกับสงครามและ สันติภาพ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของเจ้าสีหนุในฐานะผู้สำคัญที่ทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกัมพูชาทั้งภายในประเทศและในเวทีโลก โดยเชื่อมโยงกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย เวียดนาม และกัมพูชาจากอดีตจนถึงปี พ.ศ.2536/ค.ศ.1993 และปัจจัยพื้นฐานทางการ เมืองสมัยใหม่อันได้แก่ ขบวนการเขมรอิสระ เจ้าสีหนุ คอมมิวนิสต์อินโดจีน และเขมรแดง ตลอดจนสถานการณ์สงครามเย็น ดังกรณีประเทศไทยในช่วงหนึ่ง อาทิ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-2468/ค.ศ.1910-1925) มองว่า “สังคมนิยม” คือพุทธศาสนายุค “พระศรีอารีย์” (ปิยนันทจำปี พันธุ์,2565) “ธรรมิกสังคมนิยม” กับการเมืองไทย ที่ผู้เขียนเสนอว่า “ตาม ทรรศนะของพุทธทาสภิกขุ รัฐบาลที่ชอบธรรมเกิดขึ้นจากการมีผู้นำทาง การเมืองที่มีศีลธรรม และเอาใจใส่ต่อสวัสดิภาพของประชาชนมากกว่า ผลประโยชน์ของตนเอง ท่านกล่าวถึงทฤษฎี “กำเนิดผู้นำทางการเมือง” โดย อ้างอิงตำนานจากพระไตรปิฎก (อัครคัมภีร์) ว่า ในสมัยก่อนเมื่อนุชย์อาศัย อยู่ในป่าโดยไม่มีวัฒนธรรมอย่างที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้ มนุษย์มีทรัพยากรที่ เพียงพอต่อความต้องการและอยู่กันอย่างสันติ” (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริก วิวัฒน์,2551) อุดมการณ์รัฐและพุทธศาสนากับประชาธิปไตย (สัมภาษณ์ สุรพศ ทวีศักดิ์ วรเจตน์ ภาศิรัตน์,2564) หรือประเทศไทยกับแนวคิดในเรื่อง

พุทธ-ราชา-ชาตินิยม เมื่อพุทธรับใช้ราชา ที่เป็นการสัมภาษณ์แนวคิดของ สุธรพศ ทวีศักดิ์ต่อประเด็นร่วมสมัยดังกล่าว (กฤษฎา ศุภวรรธนะกุล,2020) ซึ่งเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์อื่น ๆ ที่เข้ามากระทบไว้ และการสะท้อนปรัชญาฐานคิดในการเกิดปรากฏการณ์นั้น ๆ หรือแม้เรื่องของ “รัฐ” กับ “ศาสนา” หรือศาสนาได้กลายมาเป็นกลไกร่วมของรัฐในการขับเคลื่อนดังปรากฏในประเทศไทยที่มีความชัดเจน และที่สำคัญอาจจะด้วยแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เปิดโอกาสให้ปฏิบัติ หรือตีความเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไปด้วย ดังกรณีของหลัก “ทศพิธราชธรรม” หรือหลักธรรมที่เป็นองค์คุณหรือคุณสมบัติของผู้ปกครองที่ผู้นำต้องบริจาคน หรือทำบุญทำทานเพื่อสร้างบารมีด้วยการให้ หรือเสียสละต่อผู้ใต้ปกครอง ผ่านแนวคิดเรื่อง “ทาน” (ให้แบ่งปัน) และ “จาคะ” (เสียสละเกื้อกูล) เพื่อประโยชน์ของผู้ใต้ปกครอง หรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเป็นพุทธพจน์ที่ว่า “ราชานัน อนุวัตติตุง ที่แปลว่าเราอนุญาตให้อนุโลมตามบ้านเมืองได้” ซึ่งประโยคนี้อาจนำมาตีความถึงการ “ผ่อน” ตามรัฐหรือการกลืนกลายให้ร่วมกับรัฐได้ ก็คงไม่ผิด ดังนั้นจากภาพรวมพระพุทธศาสนาในกัมพูชาทั้งในช่วงที่ผ่านมานับแต่อดีตก็หลอมเป็นส่วนหนึ่งกับรัฐ ดังนั้นแนวคิดในเรื่องพุทธสังคมนิยม จึงเป็นการออกแบบมาพร้อมกับความเป็นรัฐพุทธ ที่มีกษัตริย์หรือผู้ปกครองเป็นชาวพุทธ และพื้นฐานนี้มาเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศในขณะนั้น

ภาพที่ 12 ยิลลประสาทรบวดี นครธม ศาสนสถานทางศาสนาในประเทศกัมพูชา
(ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 2 ธันวาคม 2566)

บทสรุป

การเขียนบันทึกนี้เพื่อต้องการสื่อสารว่ากัมพูชาเป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และกลไกทางพระพุทธศาสนามาขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดกระบวนการแห่งรัฐ พระพุทธศาสนาถูกประดิษฐ์เป็นนวัตกรรมผ่านแนวคิดเชิงปฏิบัติในชื่อพุทธราชาที่ปรากฏในสมัยพระเจ้าชัยวรมัน พุทธศาสนาบัณฑิตที่ถูกออกแบบมา เพื่อเป็นเครื่องมือของผู้ปกครองชาวฝรั่งเศส ที่จะป้องกันสยามที่มีอิทธิพลเหนือราชสำนักผ่านพระพุทธศาสนาในช่วงธรรมยุตินิการุ่งเรืองในสยามและส่งต่อมายังกัมพูชา รวมไปถึงแนวคิดพุทธสังคมนิยมของพระเจ้าสีหนุที่เกิดขึ้นในท่ามกลางความรื้อแรงของระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ของโลกในช่วงเวลานั้น แนวคิดทั้งหมดนำไปสู่เหตุการณ์ เป็นแนวปฏิบัติซึ่งมีนัยยะของการถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐ หรือของผู้ปกครองในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน หรือในช่วงสมัยหลังของรัฐกัมพูชาสมัยใหม่ทั้งในช่วงคอมมิวนิสต์เขมรแดง (ค.ศ.1975-1979/พ.ศ.2518-2522) ที่ใช้ความรุนแรงผ่านความเชื่อต่อแนวคิดของรัฐ โดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือยืนยันต่ออุดมคตินั้นพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์หายไปจากประเทศ หรือล่องมาในสมัยหลังพระพุทธศาสนาก็ถูกนำมาเป็นเครื่องมือของรัฐในการโจมตีต่ออีกฟากฝั่งต่อผลกระทบในอดีตแม้จะไปถึงพุทธราชา หรือพุทธสังคมนิยมแต่ทั้งหมดเป็นเงื่อนไขที่เกิดขึ้นในแผ่นดินกัมพูชาภายใต้กรอบพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือแห่งรัฐนั่นเอง

จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ สร้างพุทธนวัตกรรม เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

บทที่ 3 จากทัศนียมรดกโลก : ปราสาท นครวัด ปราสาทบายน และทัชมาฮาล

World Heritage Scene: Nakhon Wat Castle, Bayon Castle and Taj Mahal

รศ.ดร. พิเชฐ ทังโต

บทนำ

สืบเนื่องจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ ได้นำพาผู้บริหารคณาจารย์บุคลากรไปศึกษาและทัศนศึกษาในประเทศกัมพูชา ระหว่าง 30 พฤศจิกายน- 2 ธันวาคม 2566 ศึกษาการบริหารจัดการโบราณสถานเมืองมรดกโลกนครวัด นครธม ปราสาทตาพรหม ณ เมืองเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา โดยในกัมพูชามีสาระเรื่องปราสาทหิน และอินเดียเป็นที่ผู้เขียนเคยไปศึกษามากก็จะมีสิ่งสร้างที่เป็นภาพจำทั่วโลกว่าทัชมาฮาล ซึ่งนับเป็นสิ่งสร้างที่เรียกว่าสิ่งปลูกสร้างอันเป็นมรดกของโลก เป็นสิ่งมรดกจรรยาของช่วงเวลา โดยสิ่งปลูกสร้างในหลายที่หลาย

แห่งที่ยิ่งใหญ่ ในเบื้องหลังแห่งความยิ่งใหญ่ นั่น ต้องใช้สรรพกำลังอย่างมาก ใช้ทรัพยากรบุคคลเป็นจำนวนมาก ใช้ทรัพย์สินเงินทองจำนวนมาก ใช้เครื่องมืออุปกรณ์จำนวนมาก ใช้ระยะเวลาอย่างยาวนาน จึงจะประสบความสำเร็จและเป็นสิ่งสร้างอัศจรรย์ของโลก เกิดสถานการณ์เกินขอบเขตแห่งความสมคูลในยามนั้น

ในส่วนของ นครวัดถูกสร้างขึ้นเมื่อศตวรรษที่ 12 ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (King Suryavarman II) ของอาณาจักรขอมโบราณ โดยมีพื้นที่กว่า 250 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ในเมืองพระนคร (Angkor) ซึ่งปัจจุบันคือกัมพูชา นครวัดถูกสร้างขึ้นจากหินทรายราว 5-10 ล้านก้อน โดยบางก้อนหนักถึง 1,500 กิโลกรัม ใช้หินทรายกว่า 50 แห่ง ตลอดแนวเชิงภูเขาकुเลน (Mt.Kulen) ระยะทางตามเส้นทางลัดไม่น้อย 37 กิโลเมตร ลำเลียงหินมาก่อสร้างวิหารนครวัดกาลต่อถึงศตวรรษที่ 18 มีการสร้าง (Coedès, George,1968; Scarre, Chris editor,1999)

ส่วน นครธม สร้างในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เป็นศิลปะแบบบายนไม่ว่าใครก็ตามที่เดินทางมาเยี่ยมชมเมืองพระนครหลวงและนับตั้งแต่ก้าวแรกที่จะต้องเดินทางผ่านช่องประตูเข้ามาต้องตื่นตะลึงกับความโอฬารของหินทรายที่สลักเป็นรูปพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรด้วยสายตาที่ทอดลงมายังที่ต่ำและรอยยิ้มที่เป็นสุขหรือยิ้มแบบบายนที่เปี่ยมด้วยความเมตตาทำให้ผู้พบเห็นมีอาจจะละสายตาไปได้ง่าย นครหลวงมีคูเมืองล้อมรอบกว้างประมาณ 80 เมตร แต่ละด้านมีความยาวถึง 3 กิโลเมตรและมีกำแพงล้อมรอบทั้งสี่ด้านด้วยกัน มีพื้นที่มากถึง 9 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,625 ไร่ กำแพงแต่ละด้านก่อด้วยศิลาแลงสูง 7 เมตร (Coedès, George,1968; Scarre, Chris editor,1999)

ภาพที่ 1 ภาพนครวัดจากฟากฟ้า (ภาพบนซ้าย) กับภาพรวมของปราสาทนครวัดสัญลักษณ์
ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู เมื่อคณะผู้เขียนได้เดินทางไปทัศนศึกษา
ครั้งล่าสุดเมื่อเดินทางเยี่ยมชมสักการะเมื่อ วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2566
(ภาพผู้เขียน 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2566)

นครวัดจากฟากฟ้า

นอกจากภาพถ่ายนครวัดจากมุมสูงจะแสดงให้เห็นหมู่ปราสาทอายุ 900 ปีในมุมมองที่ต่างออกไปแล้ว ภาพนี้ยังสามารถเก็บรายละเอียดของรูปทรงอันซับซ้อนและความยิ่งใหญ่ของสถานที่แห่งนี้ไว้ได้อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นกำแพงสูงกว่า 4.5 เมตรซึ่งล้อมรอบบริเวณปราสาทไว้หรือจุดเข้าออกทั้งสี่ทิศ (ภาพถ่ายโดย MICHELE FALZONE, AWL IMAGES) (<https://ngthai.com/history/51062/angkor-wat/> (สืบค้น 5 มีนาคม 2567))

ภาพที่ 2 ศาสนสถานนครธม หรือประสาทบาบน (ภาพออนไลน์) ศาสนสถานแห่งความทรงจำทางพระพุทธศาสนาที่ยานที่สร้างด้วยความศรัทธาความเชื่อ ที่คณะผู้เขียนได้เดินทางไปเยี่ยมชมที่ตนศึกษาครั้งล่าสุด 2 ธันวาคม 2566 (ภาพผู้เขียน)

ขณะดำเนินการก่อสร้างนครธมอยู่นี้ พระราชาผู้ครอบครองเมืองได้ สวรรคต นายช่างทุกระดับ พากันวางเครื่องมือช่าง หยุดก่อสร้างทันที ส่งเสียงไชโยโห่ร้อง ต่อแต่นี้ไปเราไม่ต้องสร้างปราสาทอีกต่อไปแล้ว นั้นแสดง ว่าการก่อสร้างเริ่มแต่ นครวัด ถึงนครธม ได้ใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลและ เวลาอันยาวนานทำให้ ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย (David P. Chandler, 1992)

สิ่งมหัศจรรย์อีกแห่งหนึ่ง คือทัชมาฮาล (Taj Mahal) เป็นสุสานหินอ่อนสีขาวที่สวยงามในเมืองอัครา ประเทศอินเดีย ถือได้ว่าเป็นหนึ่งใน สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกและเป็นหนึ่งในเจ็ดสิ่งมหัศจรรย์ยุคใหม่ ของโลก และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกใน ค.ศ. 1983 พระเจ้าชาห์ จาฮานเป็นจักรพรรดิองค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์โมกุลของอินเดีย ดำเนินโครงการ ก่อสร้างทัชมาฮาลเริ่มต้นขึ้นในปี ค.ศ. 1632 หลังจากการสิ้นพระชนม์ของ พระนางมุมตซ์ มาฮาล มเหสีสุดที่รัก เพื่อเป็นสุสานพระนางมุมตซ์ มาฮาล การก่อสร้างดำเนินไปอย่างยาวนานกว่า 22 ปี โดยมีสถาปนิกและช่างฝีมือใน ประเทศ ต่างประเทศกว่า 20,000 คน ร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานอันวิจิตร ตระการตาชิ้นนี้ ใช้วัสดุจากต่างเมือง หินอ่อนจากชัยบุรีระ ศิลาแดงจาก ปาเตบูลิชี พลอยสีฟ้าจากทิเบต พลอยสีเขียวจากอียิป โมราจากคำไพ เพชร จากเมืองป็นนา หินทองแดงจากรัสเซีย หินทรายจากแบกแดด ใช้คนงานกว่า สองหมื่นคน ช่างกว่าหนึ่งพันเชือกเพื่อชักลากหินอ่อนระยะทางนับร้อย กิโลเมตรเพื่อการก่อสร้าง ภายในทัชมาฮาลประดับไปด้วยเพชรพลอยที่ สวยงามจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งในอินเดียและจากประเทศรอบข้าง ใช้งบประมาณไปอย่างมหาศาล ประมาณ 53 พันล้านรูปี (827 ล้านดอลลาร์ สหรัฐ) สร้างเสร็จเกิดโศกนาฏกรรม สถาปนิกผู้ออกแบบ นายช่างใหญ่ ถูกประหารชีวิต เพราะพระองค์เกรงว่าจะไปออกแบบและสร้างสิ่งปลูกสร้าง ที่งามกว่าทัชมาฮาล ในขณะเดียวกันพระองค์มีนโยบายที่จะสร้างทัชมาฮา ลอีกหนึ่งหลังจะใช้หินอ่อนสีดำ ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำยมนา มีสะพาน เชื่อมสองฝั่งแม่น้ำยมนา การก่อสร้างที่ยาวนานและใช้ทรัพยากรที่มากมาย

มหาศาล และพระองค์ทรงละเลยการพัฒนา การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เกิดการเสียหายต่อบ้านเมือง พระเจ้าออรบเซบ ราชโอรสของพระองค์ ทำการรัฐประหาร ประกาศตนเป็นจักรพรรดิ ใน ค.ศ. 1667 และกักขังพระเจ้าชาห์ จาฮาลอย่างเข้มงวดในป้อมอัครา จนกระทั่งสวรรคต (มนุษยศาสตร์, 2019)

ภาพที่ 3 ทัชมาฮาล (ภาพซ้าย-ออนไลน์) สัญลักษณ์ของความรักและความเชื่อของอินเดีย และ ลุมพินี สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าแห่งอินเดียในอดีต ปัจจุบันอยู่ในประเทศเนปาล (ขวา) เมื่อคณะผู้เขียนได้เดินทางไปทัศนศึกษาครั้งล่าสุดเมื่อเดินทางเยี่ยมชมสักการะเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 (ภาพผู้เขียน)

ทั้งสองกรณีที่กล่าวมา สื่อให้เห็นว่าการกระทำใด การก่อสร้างใด ๆ ที่ใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลใช้ระยะเวลาไปเพื่อการนั้นมากจนเกินเหตุและละเลยในการบริหาร การพัฒนา เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ปัญหาย่อมจะตามมาถึงขั้นเสียอิสรภาพ ชีวิต และทรัพย์สิน เป็นอันมาก

หลักการในทางพระพุทธศาสนา ไม่สนับสนุนการกระทำที่ให้ความสำคัญด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป ถึงขั้นเข้าข่ายสุดโต่ง ที่สุด 2 ประการ คือ 1) กามสุขัลลิกานุโยค (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) 2) อัตตakilมถานุโยค (การประกอบความเดือดร้อนแก่ตน) ที่สุด 2 ประการ เป็นเหตุแห่งปัญหา (ทุกข์) พระองค์ได้เสนอหลักการที่เรียกว่า ทางสายกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาที่ตลาดตได้ตรัสรู้ อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ

ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้อย่าง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพานนั้น คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) สัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกต้อง 2) สัมมาสังกัปปะ คิดถูกต้อง 3) สัมมาวาจา พูดถูกต้อง 4) สัมมากัมมันตะ ทำการงานถูกต้อง 5) สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพถูกต้อง 6) สัมมาวายามะ เพียรถูกต้อง 7) สัมมาสติ สติถูกต้อง 8) สัมมาสมาธิ สมาธิถูกต้อง (วิ.ม. (ไทย) 13-17/20-25, ขุ.ป. (ไทย) 31/30/484-488)

ปรับอินทรีย์ให้สมดุล เป็นอีกหลักการหนึ่ง ในการประกอบกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จ อินทรีย์ 5 เป็นหัวข้อธรรมสำคัญในการปฏิบัติธรรม ได้แก่ **ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ** และ **ปัญญา ผู้ประพฤติธรรมต้องการปรับอินทรีย์ 5 ให้** มีความสม่ำเสมอสมดุลกันด้วยวิธีการเฉพาะ ฉะนั้น 2 คู่นี้ คือ 1) **ศรัทธา** กับ **ปัญญา** ต้องเข้าคู่ตรึงกันไว้ให้พอดี 2) **วิริยะ** กับ **สมาธิ** ต้องเข้าคู่คุมและพยุงกันให้พอดีแล้วมี**สติ** ซึ่งเป็นข้อที่ 3) คอยตรวจดู และบอกให้รู้ว่า ตอนนี้ตัวนี้ชักจะหย่อน ไปเต็มซะ ตัวนั้นเกินแล้ว ต้องลดสักหน่อย **สติ** เป็นตัวเดี่ยวอยู่ตรงกลาง คอยดู คอยดัน คอยดึงให้ดุล ต้องใช้ทุกกรณี สติ จะคอยดูคอยระวังให้อยู่ตลอดเวลา แม้ในการทำงาน ทำการต่างๆ ก็ต้องใช้ หลักการนี้ เพราะเมื่ออินทรีย์ 5 มีความสม่ำเสมอสมดุลกัน ก็จะทำให้การปฏิบัติธรรมและการทำกิจการงาน

เดินทางไปสู่ความสำเร็จด้วยดี

หลักธรรมทางพุทธศาสนา ไม่สนับสนุนความสุขที่สุด 2 ประการ คือ เคร่งเกิน หย่อนยานเกิน แต่ส่งเสริมหลักสมดุล ซึ่งเป็นที่ยอมรับในหมู่บัณฑิต มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน และทรงอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคน วิถีองค์กร คำว่า **“Work life balance”** เป็นคำที่ถูกพูดถึงบ่อยในช่วง 2-3 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งปรากฏการณ์นี้ ก็ถือเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนว่า สังคมการทำงานในทุกวันนี้ ขาดแคลนความสุข จนคนทำงานต้องถามหาสิ่งที่เรียกว่า **“Work-life balance”** เรื่องของการสร้าง Work-life balance ไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคลหรือตัวคนทำงานที่ต้องรับผิดชอบเท่านั้น เพราะเป็นเรื่อง

ยากที่คนทำงานจะรักษาสมดุลการทำงานและการใช้ชีวิต หากองค์กรไม่ได้สนับสนุนค่านิยมนี้และทำในสิ่งตรงข้าม อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการที่บุคลากรขาด Work life balance ก็ส่งผลกระทบต่อองค์กรได้เช่นกัน บทบาทของการส่งเสริมให้พนักงานมีสมดุลในการทำงานและการใช้ชีวิตจึงถือเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้องค์กรเติบโตขึ้นอย่างยั่งยืน จึงช่วยให้องค์กรเห็นความสำคัญของ Work-life balance และแนวทางในการปรับใช้ต่อไป

บทที่ 4 พระแก้วมรกต : เส้นทางสร้าง ความศักดิ์สิทธิ์รอบทิศสุวรรณภูมิ

The Emerald Buddha: The path to creating sacredness around

Suvarnabhumi

ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง

บทนำ

สาระสำคัญในบทนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอเส้นทางการเคลื่อนย้ายพระแก้วมรกต ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อาทิเช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ รัตนพิมวงค์ ตำนานมูลศาสนา เป็นต้น เส้นทางนี้ผู้เขียนเรียกว่า “เส้นทางสร้างความศักดิ์สิทธิ์รอบทิศสุวรรณภูมิ” พบว่า พระแก้วมรกตที่ปรากฏในคัมภีร์บันทึกไว้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ว่าด้วย ตำนานตั้งแต่ต้น จนถึงพบพระแก้วมรกตที่จังหวัดเชียงราย ตอนที่ 2 ว่าด้วยข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตอนที่ 3 ว่าด้วยประวัติภายหลังจากพบพระแก้วมรกตที่เชียงราย ตลอดมาถึงกรุงเทพมหานคร

และมีคติความเชื่อเชิงสัญลักษณ์ว่า การอัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานในราชธานีของตน พระมหากษัตริย์แห่งเมืองนั้นต้องเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์อื่น ๆ และราชธานีนั้นจะอุดมสมบูรณ์ และเจริญรุ่งเรืองสืบไป

หลังจากการเดินทางไปศึกษาดูงาน ณ ประเทศกัมพูชา (แบบบุญหล่นทับ) พร้อมคณะผู้บริหาร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 50 รูป/คน ในระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน 2566 ซึ่งถัดจากวันคล้ายวันเกิดของผู้เขียนมาอีก 2 วัน (28 พฤศจิกายน) การไปแบบบุญหล่นทับย่อมจะมีอะไรที่เป็นพิเศษ หรือ Surprise แน่นนอน ผู้เขียนได้แต่นึกขึ้นในใจ แต่ยังไม่ออกกว่าจะเป็นอะไร หรือจะเป็นเค้กก้อนโต จากผู้บริหารระดับสูง ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริงๆ ผมนี้สนองงานแบบถวายหัวเลย และแล้วสิ่งที่เป็ Surprise ที่นึกไว้ในใจ ก็ปลิ้นเด่นชัดขึ้นมาทันที เมื่อกัปตันผู้บังคับเครื่องบินประกาศว่า ขอภัยท่านผู้โดยสารทุกท่าน เนื่องจากเราเพิ่งตรวจพบว่า มีน้ำมันรั่วออกมาจากห้องเครื่อง อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร เราจึงขอให้ผู้โดยสารลงจากเครื่อง แล้วรอเปลี่ยนเครื่องลำใหม่ ขอภัยในความไม่สะดวก ขอขอบคุณที่ใช้บริการ นี้ไง ๆ Big Surprise ที่รอลุ้นสรุปว่า การเดินทางไปกัมพูชา (ขาไป) ได้นั่งเครื่องบิน 2 ลำ ในเวลาใกล้เคียงกัน สุดท้ายคณะของเราก็เดินทางถึงจุดหมายปลายทางโดยสวัสดิภาพตามโปรแกรมที่วางไว้ เช่น มหาวิทยาลัยพระสีหราช กระทรวงธรรมการและศาสนา พนมเปญ นครวัด นครธม โตนเลสาบ เสียมเรียบ เป็นต้น

ระหว่างการเดินทางจากกรุงพนมเปญ เมืองหลวงกัมพูชา ไปสู่จังหวัดเสียมเรียบ โดยรถบัส ระยะทาง ประมาณ 315 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ราว 5 ชั่วโมง พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร., รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ ท่านทำหน้าที่เป็นไกด์และให้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ในฐานะที่ท่านเคยจำพรรษาที่ประเทศกัมพูชา 1-2 ปี สลับกับการให้ข้อมูลของไกด์ท้องถิ่นประจำรถที่ผู้เขียนนั่ง ท่านได้กล่าวย่อๆ ว่า ทุกท่านที่เดินทางมาศึกษาดูงานในคราวครั้งนี้ ควรจะมีบทความ ท่านละ 1 เรื่อง เป็นอย่างน้อย ให้สมกับเป็นนักวิชาการและมาศึกษาดูงาน อย่างกระนั้น

เลย เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณท่าน ที่ได้มอบโอกาสพิเศษให้เดินทางมา ศึกษาดูงานแบบบุญหล่นทับ (บินฟรี อยู่ฟรี นอนฟรี) เสียอย่างเดียวไม่มี Pocket money ให้ (ยังจะเอาอีก ๆ) มันจะตึนะ (เดี๋ยวครั้งต่อไปท่านจะไม่ ขวนอีก) จึงเขียนบทความฉบับนี้ขึ้นมา

การเดินทางไปกัมพูชาครั้งนี้ มีบุคคลระดับ WVIP OF MCU ร่วมเดินทางมาด้วย กล่าวคือ อดีตนายกสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และนายกสมาคมฯ ท่านปัจจุบัน รวมจำนวน 8 ท่าน เรียกได้ว่า “ผู้กุมชะตากรรม มจร” ผู้เดินทางมาครั้งนี้ WVIP OF MCU โดยการนำของ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทุกสิ่งอัน ยกเว้นค่ายกันนูด คือค่าของฝากสำหรับภรรยาที่บ้าน จึงนับได้ว่า เป็นผู้กุมชะตากรรม ของบุคลากร มจร ที่เดินทางมาศึกษาดูงานครั้งนี้จริง ๆ

บทความที่ท่านกำหนดให้เขียนควรสอดคล้องกับสถานที่ ๆ เรามา ศึกษาดูงาน ครั้งแรกผู้เขียนก็ยังไม่ออกกว่าจะเขียนเกี่ยวกับเรื่องอะไร กระทั่งได้เข้าไปชมพระบรมราชวังในพระราชอาณาจักรกัมพูชา (เขมร: ព្រះបរមរាជវាំងនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា พระบรมราชวังในพระราชอาณาจักรกัมพูชา) หรือ พระบรมราชวังจตุมุขสิริมงคล (เขมร: ព្រះបរមរាជវាំងចតុមុขសិរីមង្គល พระบรมราชวังจตุมุขสิริมงคล) เป็นพระราชวังที่ตั้งอยู่ในกรุงพนมเปญ และมีสถานที่แห่งหนึ่งเป็นวัดตั้งอยู่ภายในพระบรมราชวังจตุมุขสิริมงคล นั่นคือวัดอุโบสถรัตนาราม (เขมร: វត្តចេតនាចរិតតាម, วัดอุโบสถรัตนาราม) นิยมเรียกว่า วัดพระแก้วมรกต (វត្តព្រះកែវមรกត, วัดพระแก้วมรกต) หรือเรียกโดยย่อว่า วัดพระแก้ว (វត្តព្រះកែវ, วัดพระแก้ว) กัมพูชา เป็นวัดในพระราชวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในพระราชวังหลวงของกรุงศรีอยุธยา และวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร (ศานติ ภัคตีคำ ผศ., 2556: 131) ด้วยมีธรรมเนียมที่คล้ายคลึงกัน (เรื่องเดียวกัน, หน้า 184) และถูกสร้างด้วยแรง

บันดาลใจจากวัดหลวงในกรุงเทพมหานคร (ธนภัทร์ ลิ้มหัสสัยกุล, 2019) ภายในพระวิหารมีการปูเสื่อที่ทำจากเงินบริสุทธิ์ทำให้วัดแห่งนี้เป็นที่รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า วิหารเงิน (Matichon Academy, 2021) วัดพระแก้วมรกตถือเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของพนมเปญ เพราะภายในวัดประกอบด้วย โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญหลายยุคสมัย มักใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีสำคัญหรือกิจกรรมระดับชาติ ทั้งยังเป็นทีบรรจพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ภายในพระปรารักษ์คันธูปผา อีกด้วย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงตัดสินใจที่จะเขียนบทความเกี่ยวกับพระแก้วมรกตที่ผู้คนบรรดามีในอุษาคเนย์รับรู้รับทราบ และพยายามถือครองลิขสิทธิ์ความเป็นเจ้าของโดยชอบธรรม โดยค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล เช่น บทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์ที่มีผู้เคยเขียนและจารึกไว้เพื่อเป็นแนวทางการเขียนและวิเคราะห์ต่อยอดเท่าที่ผู้เขียนจะสามารถทำได้ ภายใต้เงื่อนไขของเวลาเป็นตัวเร้า

เส้นทางการเคลื่อนย้ายพระแก้วมรกตในบริบทอุษาคเนย์

ก่อนที่จะได้กล่าวถึงเส้นทางการเคลื่อนย้ายพระแก้วมรกตในอุษาคเนย์ เห็นควรกล่าวถึง ความหมายของคำว่า รตน, มรกต และ เม็ยะ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกันและปรากฏในภาษา บาลีสันสกฤต-ไทย-พม่า-เขมร ดังต่อไปนี้

คำว่า “รตน” บาลีเป็น “รตน” อ่านว่า ระ-ตะ-นะ รากศัพท์มาจาก

1. รติ (ความยินดี) + ตน (ธาตุ = ขยาย, แผ่ไป) + ณ ปัจจัย, ลบ ณ, ลบ ตี ที่ รติ (รติ > ร): รติ + ตน = รติตน + ณ = รติตนณ > รติตน > รตน แปลตามศัพท์ว่า “สิ่งที่ขยายความยินดี” คือเพิ่มความยินดีให้

2. รม (ธาตุ = ยินดี) + ตน ปัจจัย, ลบ ม ที่สุดธาตุ (รม > ร): รม + ตน = รมตน > รตน แปลตามศัพท์ว่า “สิ่งเป็นที่ชื่นชอบแก่ผู้คน”

3. รติ (ความยินดี) + นี (ธาตุ = นำไป) + อ (อะ) ปัจจัย, ลบ อิ ที่ รติ (รติ > รต), ลบสระที่ธาตุ (นี > น): รติ + นี = รตินี + อ = รตินี > รตนี > รตน แปลตามศัพท์ว่า “สิ่งที่นำไปสู่ความยินดี”

4. รติ (ความยินดี) + ชน (ชาติ = เกิด) + อ (อะ) ปัจจัย, แปลง อิ ที่ รติ เป็น อะ (รติ > รต), ลบ ช ต้นชาติ (ชน > น): รติ + ชน = รติชน + อ = รติชน > รตชน > รตน แปลงตามศัพท์ว่า “สิ่งที่ยังความยินดีให้เกิดขึ้น”

พจนานุกรมบาลี-อังกฤษ บอกความหมายของ “รตน” (นปุงสกลิงค์) ไว้ดังนี้

1. [lit.] A gem, jewel ([ความหมายตามตัว] อัญมณี, รัตนะ)
2. [fig.] Treasure, gem of ([ความหมายเชิงอุปมา] สมบัติ, รัตนะ)

บาลี “รตน” ในภาษาไทยใช้เป็น “รัตน-” (มีคำอื่นมาสมาสข้างท้าย) “รัตน” และ “รัตนะ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 บอกไว้ว่า

“รัตน-, รัตน, รัตนะ: (คำนาม) แก้วที่ถือว่ามีค่ายิ่ง เช่น อิตถิรัตนะ คือ นางแก้ว หัตถิรัตนะ คือ ข้างแก้ว; คน สัตว์ หรือสิ่งของที่ถือว่าวิเศษและมีค่ามาก เช่น รัตนะ 7 ของพระเจ้าจักรพรรดิ ได้แก่ 1) จักรรัตนะ-จักรแก้ว 2) หัตถิรัตนะ-ข้างแก้ว 3) อัสสรรัตนะ-ม้าแก้ว 4) มณีรัตนะ-มณีแก้ว 5) อิตถิรัตนะ-นางแก้ว 6) คหปติรัตนะ-ขุนคลังแก้ว 7) ปริณายกรัตนะ-ขุนพลแก้ว; ของประเสริฐสุด, ของยอดเยี่ยม, เช่น รัตนะ 3 คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นแก้วอันประเสริฐสุดของพุทธศาสนิกชน; ใช้ประกอบคำอื่น หมายถึงยอดเยี่ยมในพวกนั้น ๆ เช่น บุรุษรัตน นารีรัตน รัตนกวี. (ป. รตน; ส. รตน).” (<https://dhamtara.com>)

สรุปความหมายของคำว่า “รตน” ได้ 4 นัย คือ สิ่งที่ยังความยินดีให้เกิดขึ้น, สิ่งที่ยายความยินดี, สิ่งที่ชอบอบแห้งผู้คน และสิ่งที่นำไปสู่ความยินดี

คำว่า “มรกต” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ระบุว่า มรกต หมายถึง “รัตนะอย่างหนึ่งในจำพวกนพรัตน มีสีเขียว” สอดคล้องกับข้อความที่ว่า มรกต (มอ-ระ-กต) : ชื่อรัตนะอย่างหนึ่งในจำพวกนพรัตน มีสีเขียว (an emerald) บาลีเป็น “มรกต” (มะ-ระ-กะ-ตะ) ถ้าจะแปลตามศัพท์ก็ต้องแปลว่า “สิ่งที่ความตายทำไว้” แต่ถ้าจะช่วยให้รู้สึกดีขึ้นก็

อธิบายใหม่โดยอัตโนมัติว่า “มร” มาจาก “มรุ” ที่แปลว่า “เทวดา” มรุ ลบ
อุ ที่ รุ > มร + กต = มรกต แปลว่า “สิ่งที่เทวดาทำไว้” สรุปความหมายของ
คำว่า “มรกต” ได้ 2 นัย คือ สิ่งที่ความตายทำไว้, สิ่งที่เทวดาทำไว้

ส่วนคำว่า “เม็ยะ” ทั้งภาษาเขมร และภาษาพม่าออกเสียงใกล้เคียง
กัน คือภาษาเขมร คำว่า เม็ยะ (មេម៉ែ) แปลว่า ทองคำ เช่น ចង្កូរមេម៉ែចង្កូរមេម៉ែ
(บองๆ ปะโอบน จอบานเม็ยะ) แปลว่า พี่จ๋าๆ นื่องอยากได้ทองคำ, ภาษาพม่า
คำว่า เม็ยะ (မြဲ) แปลว่า มรกต เช่น မြဲကိုကြိုက်လှလှ။ แปลว่า ฉันชอบมรกต,
အဝံကိုဝိုက် မြဲကိုလှလှလှလှ။ แปลว่า พี่นื่องอยากได้สร้อยมรกต

พุทธลักษณะของพระแก้วมรกต

พระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิ นั่งขัดสมาธิวางพระหัตถ์
ขวาซ้อนพระหัตถ์ซ้ายตรงหน้าตักประทับนั่งซ้อนพระบาทขวาบนพระบาท
ซ้ายอันเป็นอิริยาบถของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขณะทรงตรัสรู้
พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ มีเส้นจิวรคาดเข้าทั้งสองข้าง พระองค์อวบอ้วน
มีพระพักตร์กลมเอิบอิม พระขนงโค้ง พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง
พองาม พระโอษฐ์อมยิ้ม มีอุณาโลมที่กลางพระนลาฏกับทั้งมีพระหนุเป็นปม
พระเศียรประกอบด้วยเกตุมาลาเกลี้ยง ปราศจากขมวดพระเกศา โดยมี
พระรัศมีรูปบัวตูม ขนาดเล็ก พระกรรณยาวเกือบจรดพระอังสา
องค์พระพุทธรูปมีพระอังสาใหญ่พระองค์เล็ก ครองอุตราสงค์ห่มเฉียงเปิด
พระอังสาขวา มีสังฆาฏิพาดบนพระอังสาซ้าย ปลายจรดพระนาภี
พระพุทธรูปประทับนั่งในท้าววิราสนะ (สุจิตต์ วงเทศ, 2538: 86-89) ภายใต้
ฐานที่ประทับมีเตื่อยยื่นยาวออกไป ไม่ได้ตัดให้ราบสำหรับบังคับต้องวางบน
พื้นเจาะรูเพื่อกันไม่ให้เคลื่อนจากที่ตั้งเป็นพระพุทธรูปที่สร้างด้วยฝีมืออัน
ประณีต มีศิลปะและลักษณะงดงามหาที่เปรียบมิได้ (พ.สุวรรณ, 2545: 12)
แสดงธยานะมุทรา เหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยงปราศจากลวดลาย
เครื่องประดับ

พระแก้วมรกต ในบริบทของมร้มมะ (พม่า)

ในบริบทนี้ เพ็ญสุภา สุขคตะ (ปริศนาโบราณคดี, 2563) ได้อธิบายไว้ว่าสนใจยิ่งนักที่ว่า แม้ว่าชาวอินเดีย-ลังกา-พม่า จักยืนยันว่าไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องของพระแก้วมรกตในประเทศของพวกเขาตมมาก่อน กอปรกับรูปแบบศิลปกรรมของพระแก้วมรกตเองก็ได้มีนักโบราณคดีหลายท่านออกมากมาชี้ให้เห็นว่าเป็น “ศิลปะยุคล้านนาสกุลช่างเชียงแสน-พะเยา” สร้างราว 500-600 ปีมานี้เอง กล่าวคือสร้างขึ้นร่วมสมัยกับยุคที่เขียนตำนานเพียงแต่มีการลากยาวย้อนยุคกลับไปสู่อดีตเพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่องค์พระพุทธรูปอย่างไรก็ดี ในระแวกเพื่อนบ้านแถบสุวรรณภูมิ ชื่อของพระแก้วมรกต นอกเหนือจากแผ่นดินล้านนาที่ปรากฏอยู่ในตำนานมูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์ พงศาวดารโยนก และพงศาวดารเหนือแล้ว ยังมีการเขียนถึงอยู่ด้วยในพงศาวดารหลวงพระบาง และพงศาวดารกรุงกัมพูชา ด้วยเหตุนี้ เงื่อนงำของพระแก้วมรกต ระหว่าง “ตำนาน” กับ “องค์พระปฏิมากร” จึงสร้างปริศนาอย่างไม่รู้จบว่ามีความน่าเชื่อถือจริงมากน้อยแค่ไหน ?

เส้นทางอันยาวไกลของพระแก้วมรกตที่เราพอจะคุ่น ๆ กันอยู่นั้น เริ่มขึ้นที่ประเทศอินเดียเมื่อ พ.ศ.500 โดยพระอินทร์กับพระวิสสุกรรมเทพบุตร ได้นำหินหยกสีเขียวชุนมาสลักเป็นพระพุทธรูปถวายแด่พระนาคเสนเถระ ณ กรุงปาฏลีบุตร พระนาคเสน เฉลิมนามว่า “พระพุทธรัตนพรรณมณีนรกต” จากนั้นได้ทำนายว่าตราบใดที่พระพุทธรศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้น ณ แคว้นแคว้นใดก็ตาม พระแก้วมรกตก็จักเคลื่อนย้ายไปสถิต ณ แผ่นดินผืนนั้น โดยมีชื่อทวีปทั้ง 6 เรียงกัน คือ ชมพูทวีป ลังกาทวีป กัมพูชทวีป โยนกทวีป สุวรรณทวีป และปมหลวิชัย มีข้อสังเกตว่า พระแก้วมรกตได้ผ่านการประดิษฐานตามคำทำนายมาแล้วจริงถึง 5 ทวีป ณ ปัจจุบัน กรุงเทพฯ ของเราย่อมหมายถึงสุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป เมื่อชมพูทวีปเกิดจลาจล ราวปี พ.ศ. 800 กษัตริย์กรุงปาฏลีบุตร นามว่าพระเจ้าศิริกิตติ कुमार ได้นำพระแก้วมรกตลงสู่ส่าเภาลี้ภัยไปยังลังกาทวีป พระเจ้าแผ่นดินลังกา (ตำนานไม่ได้ระบุพระนาม) ทรงปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง ผ่านไปอีก 200 ปี ประมาณ พ.ศ. 1000

พระเจ้าอนิรุทธแห่งกรุงพุกามประเทศ (ปัจจุบัน คือประเทศเมียนมา) ได้ส่งพระราชสาส์นไปยังลังกาเพื่อขอคัดลอกพระไตรปิฎกพร้อมกับพระแก้วมรกตตำนานบางเล่มระบุว่าทางลังกายินยอมมอบให้ แต่สำเนาที่บรรทุกพระแก้วมรกตถูกพายุพัดกระหน่ำ พลัดหลงเข้าไปทางอ่าวกัมพูชาแทน ในขณะที่บางตำนานบอกว่าทางลังกาอิดเอื้อน กระทั่งพระเจ้านารายณ์ราชสุริยวงศ์ เจ้ากรุงอินทปัตถ์มหานคร แคว้นกัมพูชากรีธาทัพมาช่วงชิงขอพระแก้วมรกตตัดหน้าพระเจ้ากรุงพุกามชนิดเส้นยาแดงผ่าแปดก็มี

หลังจากที่พระแก้วมรกตได้ประดิษฐานอยู่ ณ กรุงอินทปัตถ์ช่วงระยะหนึ่ง (ไม่ได้ระบุยาวนานแค่ไหน) กระทั่งแผ่นดินของพระเจ้าแสนήราช (บ้างก็ว่าสมัยของพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์) ได้เกิดพายุฝนขนาดใหญ่ตกเป็นนิจกาลยาวนานหลายเดือน เหตุเพราะกษัตริย์ไม่ได้ตั้งอยู่ในศีลธรรม รังแกเข่นฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์แผ่นดินกัมพูชาก็มีอาจรองรับพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์นั้นได้อีก ทำให้พระมหาเถระรูปหนึ่ง (ไม่ได้ระบุนาม) แอบอัญเชิญพระแก้วมรกตขึ้นสำเภาหนีไปถวายพระเจ้าอาทิตย์ราช เจ้าผู้ครองนครโยธยา

ภาพที่ 1 พระมหาเม็ยะมุนี มีฉะตะเล่ย์ พม่า, ผู้เขียน

อนึ่ง ปัจจุบันประเทศพม่า มีพระพุทธรูปสำคัญและศักดิ์สิทธิ์จัดเป็น 1 ในปัญญามหาบุษชาสถานที่ชาวพม่าต้องไปกราบสักการะครั้งหนึ่งในชีวิต นั่นก็คือ “พระมหาเม็ยะมุนี” ๆ สามารถเทียบได้กับ “พระแก้วมรกต”

2 นัย คือ นัยแรก ชื่อของพระพุทธรูปปฏิมา คำว่า “มัย” มาจาก “เม็ยะ” แปลว่า “แก้วมรกต” อันเป็นความหมายเชิงอุปมาอุปไมยว่าเป็นพระพุทธรูปที่สูงค่า แต่ในความเป็นจริงแล้วใช้วัสดุอื่นสร้าง ได้แก่ หล่อด้วยทองสำริดปางมารวิชัยทรงเครื่อง หน้าตักกว้าง 9 ฟุต สูง 12 ฟุต นัยที่สอง หากกษัตริย์รัฐต่าง ๆ พระองค์ไหนสามารถครอบครองพระมหาเม็ยะมณีได้ ก็เท่ากับเป็นการประกาศชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของนครนั้น ๆ ว่าคือผู้มีชัย ไม่ต่างอะไรไปจากการเคลื่อนย้าย “พระแก้วมรกต” จากรัฐสุรัฐของทางล้านนา ล้านช้าง สูดท้ายจบลงที่กรุงเทพมหานคร

พระแก้วมรกต ในบริบทของอโยธมะ (อยุธยา-ล้านนา-กรุงเทพฯ)

ตำนานพระแก้วมรกตที่ปรากฏในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์

ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นคัมภีร์ภาษาบาลีแต่งโดยพระรัตนปัญญา

เถระภิกษุ ชาวเชียงใหม่ (ล้านนา) ตั้งแต่ พ.ศ. 2060-2071 กล่าวถึงตำนานพระพุทธรูปที่อุบัติขึ้นในชมพูทวีป การเผยแพร่ศาสนาพุทธในลังกาทวีปจนถึงประเทศไทย และการที่พระพุทธรูปปางมารวิชัยเข้าสู่แคว้นล้านนาไทยรวมทั้งกล่าวถึงตำนานพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ เช่น พระแก่นจันทน์ พระพุทธสิหิงค์ และพระแก้วมรกต เป็นต้น หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์นี้นับเป็นตำนานพระแก้วมรกตเล่มแรก ได้กล่าวถึงพระแก้วมรกตไว้ในเรื่องพระรัตนปฏิมากรว่า ใน จ.ศ. 840 (พ.ศ. 2022) พระเจ้าติโลกราชแห่งนครเชียงใหม่ โปรดให้สีหโคตรเสนาบดีสร้างเสริมราชกุฎ (เจดีย์หลวง) ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งพระเถระนำมาจากลังกา และอัญเชิญพระแก้วมรกตขึ้นประดิษฐานในซุ้มเจดีย์เมื่อ จ.ศ. 843 (พ.ศ. 2025) รวมถึงกล่าวถึงประวัติและการสร้างพระแก้วมรกตในอดีต คัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ ได้รับการแปลเรียบเรียงเป็นภาษาไทยสองครั้ง ครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้แปลคือพระวิเชียรปรีชา, พระยาพจนวิมล, หลวงราชาภิรมย์, หลวงอุดมจินดา และหลวงธรรมาภิมณฑ์ เรียกชื่อหนังสือว่า “ชินกาลมาลินี” ข้างหลังศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร

เป็นผู้แปล ใน พ.ศ. 2505 ใช้ชื่อว่า “จีนกาลมาลีปกรณ์” และพ.ศ. 2468 ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ แปลออกเป็นภาษาฝรั่งเศส และพิมพ์ทั้งภาษาบาลีและฝรั่งเศสในหนังสือ Bulletin de l’Ecole Francaias d’Extreme Orient, Tome, xxv. (F.L. Woodward, 1989) เมื่อฉบับประจำเดือนมกราคมถึงมิถุนายน พ.ศ. 2468 รวม 6 ฉบับ ต่อมาก็ได้พิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในปี 1963 ด้วย (ฉวีงาม มาเจริญ, 2528: 6) และมีประโยชน์ไฮไลต์ที่สำคัญอันนำไปสู่การวิเคราะห์การเมืองเรื่องพระแก้วมรกต คือประโยชน์ที่ว่า

“...ถ้าเราจะสร้างรูปจำลองพระพุทธรูปเจ้าด้วยทองคำ หรือเงิน มนุษย์ในอนาคตเป็นคนละอำนาจแก่ความโลภ มีสันดานเป็นคนบาปหนา จักกระทำอันตรายรูปจำลองพระพุทธรูปเสีย อย่างกระนั้นเลย เราจะทำรูปจำลองพระพุทธรูปด้วยแก้วมณีโดยฤทธิ์และมนต์...” ของคณะสงฆ์คณะป่าแดง แห่งอาณาจักรล้านนา

ตำนานพระแก้วมรกตที่ปรากฏในคัมภีร์รัตนพิมพวงศ์

รัตนพิมพวงศ์ ได้มีผู้แปลเป็นภาษาไทยสามครั้ง ครั้งแรกพระยาธรรมปโรหิต (แก้ว) แปลในพ.ศ. 2331 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ต่อมาในพ.ศ. 2449 พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เมื่อยังเป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ได้แปลเป็นภาษาไทยอีกครั้งหนึ่ง และกรมศิลปากร ได้มอบให้ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปลใหม่ใน พ.ศ. 2505 สำหรับเรื่องเกี่ยวกับพระพรหมราชปัญญา ผู้แต่งหนังสือรัตนพิมพวงศ์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าคงจะเป็นชาวเมืองสุโขทัย แต่งเป็นภาษามคธ ตอนอายุ 23 ปี บวชเป็นพระภิกษุได้ 2 พรรษา อยู่วิหาร ณ ภูเขาหลวง เมืองสุโขทัย และพระมหากษัตริย์สุโขทัยก็ได้รับพระนามว่า มหาธรรมราชา ถ้าพระพรหมราชปัญญา แต่งเมื่อพระแก้วมรกตไปอยู่ลำปาง ปีที่แต่งคงจะได้แก่ จ.ศ. 791 (พ.ศ. 1972) ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยาเมื่อศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปลรัตนพิมพวงศ์ใหม่

ได้ตรวจสอบจากสมุด ปุมโหรปรากฏว่าวันเวลาที่ผู้แต่งบอกไว้อยู่ใน จ.ศ. 1091 (พ.ศ.2272) แสดงว่าแต่ง หลังจากพบพระแก้วมรกตแล้ว 293 ปี ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร ยังสันนิษฐานว่า คำว่า “มหัศจรรย์ราชา” นั้นคงหมายถึงพระเจ้ากรุงหงสาวดี (พระพรหมราชาปัญญาเถระ, 2548: 63) แคว้นล้านนา โดยเฉพาะเชียงใหม่เสียแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2101 มีจารึกวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ คือจารึกหลักที่ 76 เป็นเครื่องยืนยันฉะฉาน วัดที่พระพรหมราชาปัญญาอยู่คงเป็นวัด बनดอยซึ่งพระมหัศจรรย์ราชาของพม่าสร้างไว้ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 67) พึงสังเกตได้ว่าตำนานรัตนพิมวงค์ฉบับภาษาไทย ทั้งสามฉบับ กล่าวว่ พระนาคเสนซึ่งเป็นอาจารย์ของพระเจ้ามลิந்த สร้างพระแก้วมรกตจากแก้วที่พระอินทร์นำมาถวาย ตั้งแต่กำเนิดพระนาคเสน เป็นต้นมา จนกระทั่งพระแก้วมรกตได้ไปประดิษฐานในดินแดนต่าง ๆ ตามลำดับ

พระแก้วมรกต ในบริบทของศรีสัตนาคนหุต (ลาว)

ตำนานพระแก้วมรกตฉบับภาษาลาว

ตำนานพระแก้วมรกตฉบับนี้ เจ้านันทเสน พระเจ้านครล้านช้าง ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2331 ต้นฉบับเป็นคัมภีร์ใบลานจารด้วยอักษรภาษาลาว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้พระยาเชียงขวา พระยาเชียงแพน แปลเป็นภาษาไทย ตำนานพระแก้วมรกตฉบับนี้ เข้าใจว่าลาวได้เค้าเรื่องไปจากไทยและแต่งเพิ่มเติมขึ้น เช่นเรื่องพระเจ้าไชยเชษฐา นำพระแก้วมรกตไปหลวงพระบาง เป็นต้น ชื่อเมืองต่าง ๆ ลำดับกษัตริย์และรายละเอียดบางประการแตกต่างไปจากตำนานพระแก้วมรกตของไทย เริ่มเรื่องกล่าวถึงพระนาคเสนดำริจะสร้างพระพุทธรูปด้วยแก้วมณี เลยไม่ได้กล่าวถึงกำเนิดของพระนาคเสนก่อน จากนั้นพรรณนาถึงพระแก้วมรกตประดิษฐานในดินแดนต่าง ๆ จนถึงพระเจ้าไชยเชษฐาทรง

อัญเชิญพระแก้วมรกตกับพระพุทธรูปสำคัญจากเชียงใหม่ไปยังกรุงศรีสัตนาคนหุต (ฉวีงาม มาเจริญ, 2528: 7)

ภาพที่ 2 หอพระแก้ว สปป.ลาว, ผู้เขียน

พระแก้วมรกต ในบริบทของกรุงอินทปัตถ์ (กัมพูชา)

ตำนานพงศาวดารกรุงกัมพูชา

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้ค้นฉบับภาษาเขมรมาจากกัมพูชา มอบให้หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. 2459 ต่อมาหอพระสมุดวชิรญาณได้มอบให้ นายพันตรี หลวงเรืองเดชนันต์ (ทองดี ธนรัชต์) แปลเป็นภาษาไทย เนื้อเรื่องในราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นเรื่องตำนานสมัยโบราณ กล่าวถึงการสร้างพระนครหลวง นครวัด โดยเก็บรวบรวมเรื่องมาจากตำนาน คำบอกเล่า ตลอดจนพงศาวดารเหนือ และตำนานของไทย นักกองค้นพระรัตนราชบุตรสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในคำนำว่า คงจะแต่งเมื่อนักกองคัดตัวเป็นสมเด็จพระหริรัถย์รามายิตี พระเจ้ากรุงกัมพูชา เรื่องตอนนี้เป็นพงศาวดารที่มีศักราชเริ่มตั้งแต่ จ.ศ. 708 (พ.ศ. 1889) แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมนิพนธ์บพ จนถึง จ.ศ. 1180 (พ.ศ. 2361) เมื่อสมเด็จพระอุไทยราชาครองกัมพูชา เฉพาะพงศาวดารตอนนี้สมเด็จพระหริรัถย์รามายิตี ได้นำต้นฉบับเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้แปลเป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ.

2398 ตีพิมพ์อยู่ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 ตอนที่ 3 ข้อความแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือตอนแรกเข้าใจว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ญพัฒน์ ทรงให้แต่งต่อจากพงศาวดารตอนที่สองจบลงเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ญพัฒน์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งพิมพ์ พ.ศ. 2408 ตอนท้ายมีผู้แต่งเพิ่มเติม กล่าวถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ญพัฒน์ เมื่อ พ.ศ. 2447 ข้อความในราชพงศาวดารกรุงเก่าที่กล่าวถึงพระแก้วมรกตอยู่ในตอนที่ 1 ซึ่งองค์พระรัตนบัลลังก์แต่เดิมมีความเชื่อว่า สำเนาที่บรรพทุกพระแก้วมรกตและคัมภีร์หลงเข้าไปในอาณาจักรกัมพูชาในรัชกาลพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ พระเจ้าอนุรุธเสด็จไปตามพระแก้วมรกต และคัมภีร์ในรัชกาลพระเจ้าเทมัญไชย ได้คืนแต่คัมภีร์พระไตรปิฎกถึงรัชกาลพระเจ้าแสนกราช เกิดอุทกภัยพระแก้วมรกตจึงตกไปอยู่ในอยุธยา

ภาพที่ 3 วัดพระแก้ว พนมเปญ กัมพูชา, ผู้เขียน

ตำนานพระแก้วมรกต มีผู้จารึกไว้หลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นภาษาบาลีก็มี เป็นอักษรขอมก็มี และเป็นตำราฉบับภาษาไทยก็มี ไม่ปรากฏชื่อผู้จารึกไว้เพราะสมัยก่อนท่านแต่งหนังสือเป็นบุญไม่ใช่แต่งเพื่อชื่อเสียงเหมือนสมัยหลัง ต่อมาเมื่อผู้จารึกของไทยบอกชื่อคนแต่ง เช่น กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น จึงทราบได้ว่าในตำนานพระแก้วมรกตฉบับต่าง ๆ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 5) เป็นข้อบ่งชี้

ถึงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญ ทั้งนี้หากดูจากชื่อของตำนานที่มีผู้ค้นพบและนำมาศึกษาไปบ้างแล้ว เช่น 1) ชินกาลมาลีปกรณ์ 2) รัตนพิมพวงศ์ 3) ตำนานพระแก้วมรกตฉบับภาษาลาว 4) พระบรมราชาธิบายและคาถาตำนานพระแก้วมรกต 5) พงศาวดารเหนือ 6) ราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา 7) พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง 8) ตำนานและประวัติในพงศาวดาร 9) ตำนานพระแก้วมรกตพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 เป็นต้น

ดังนั้น การเขียนตำนานที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) พบว่า พระแก้วมรกตถูกสร้างขึ้นในประเทศอินเดีย ต่อมาถูกอัญเชิญไปประดิษฐานยังประเทศต่าง ๆ ท้ายที่สุดก็คือการพบพระแก้วมรกต ในเจดีย์ที่เมืองเชียงราย รายละเอียดในตำนานแต่ละฉบับมักเป็นไปในทำนองปาฏิหาริย์ ตำนานเหล่านี้มีทั้งฉบับภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาเขมร ซึ่งพอสรุปโดยสังเขปดังนี้

พระแก้วมรกต ในบริบทของอโยธมะ (สยาม)

ตำนานพระแก้วมรกต แต่งโดยพระพรหมราชปัญญา เป็นภาษาบาลี มีลักษณะเรื่องเป็นตำนานว่า “พระแก้วมรกต” สร้างขึ้นในอินเดีย และถูกนำไปในที่ต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเห็นว่า ที่เป็นข้อเท็จจริงน่าจะเริ่มต้นตั้งแต่ พระแก้วมรกต ถูกพบในเจดีย์ที่เมืองเชียงราย สอดคล้องกับรูปแบบทางศิลปกรรมว่าเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในเขตล้านนาแถบนี้ ตำนานเล่าว่า ได้มีการนำมาไว้ที่เมืองเขลางค์นคร 32 ปี แล้วนำไปไว้ที่เมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้าติโลกราช จนตอนปลายราชวงศ์มังราย พระไชยเชษฐาได้เสด็จมาครองเมืองเชียงใหม่ ไม่นานเมื่อพระเจ้าโพธิสารพระราชบิดาที่เมืองหลวงพระ

บางสวรรคต พระไชยเชษฐาจึงเสด็จกลับ แล้วนำพระแก้วมรกตและพระพุทธรูปสำคัญอื่น ๆ ไปไว้ที่หลวงพระบางด้วย

ภาพที่ 4 พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร วัดพระแก้ว, กรุงเทพฯ

ต่อมาเมื่อพระองค์เสด็จลงมาครองเมืองเวียงจันทน์ “พระแก้วมรกต” ได้รับการนำมาประดิษฐานที่เมืองเวียงจันทน์ จนกระทั่งได้มีการอัญเชิญกลับมาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ๆ โปรดให้พระยาจักรีไปตีเมืองเวียงจันทน์ แล้วอัญเชิญพระแก้วมรกตมาไว้ที่วัดอรุณราชวรวิหาร เมืองธนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๓ จนถึง พ.ศ. ๒๓๒๕ (เทพ สุนทรสารทูล, 2544: 10-13) และเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรี สวรรคตแล้ว เจ้าพระยาจักรีได้ปราบดาภิเษกเป็นพระพุทธรูปยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตั้งกรุงเทพมหานคร จึงให้อัญเชิญพระแก้วมรกตข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามาประดิษฐานไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 จนถึงปัจจุบัน

บ้านเมืองที่เคยประดิษฐานพระแก้วมรกต

1. **ประดิษฐานอยู่ที่เชียงราย** พระแก้วมรกต (ทองสีบ ศุภมาร์ค, 2516: 20) ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่เมืองเชียงรายนั้นมีประวัติแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือตอนต้น ถูกเอาปูนพอกแล้วลงรักปิดทองไว้ในพระเจดีย์ที่วัดป่าญะ ตอนต้นนี้ ไม่ทราบว่าช้านานเท่าไร ตอนหลังตั้งแต่พบในพระเจดีย์ที่ถูกฟ้าผ่าพัง เมื่อ พ.ศ. 1979 แล้ว ปูนกระเทาะเห็นองค์พระแก้วมรกต ตอนหลังนี้ประดิษฐานอยู่ไม่นาน

2. **ประดิษฐานอยู่ที่ลำปาง** พระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1945-1985) ผู้ครองนครเชียงใหม่ ทรงทราบข่าวว่า พบพระแก้วมรกตที่เชียงราย จึงได้รับสั่งให้ส่งไปเชียงใหม่ แต่ข้างที่บรรทุกพระแก้วมรกตนั้น เดินทางไป ถึงเมืองแจ้สั๊ก แต่ไม่ยอมเดินทางต่อไปอีก (ฉบับรัตนพิมพวงศ์นั้นว่า ช้างต้นเตลิดไปลำปาง) จำเป็นต้องพักพระแก้วมรกตไว้ที่นั่น แล้วส่งคนไปกราบทูลพระเจ้าสามฝั่งแกนให้ทรงทราบ พระองค์ให้เสียดายว่า ถ้าพระแก้วมรกตปรารถนาจะอยู่ที่ไหน ก็ควรให้อยู่ที่นั่น เมื่อจับสลากได้ชื่อเมืองลำปาง

ประชาชนจึงนำขึ้นวอไปประดิษฐานไว้ที่นครลำปางต่อมา พระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ที่นครลำปาง 22 ปี (พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) นิพนธ์ว่า อยู่ลำปาง 32 ปี)

3. ประดิษฐานอยู่ที่เชียงใหม่ พระเจ้าฟิสิก (ในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวว่า พระเจ้าฟิสิก หรือพระเจ้าติโลกราช ราชบุตรพระเจ้าสามฝั่งแกน เป็นผู้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาจากเชียงรายและนครลำปาง) จัดขบวนช้างไปอัญเชิญพระแก้วมรกตจากนครลำปาง ไปเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2011 และในคราวเดียวกัน ก็ได้เชิญหมื่นโลกนคร ผู้ครองนครลำปางไปเป็นหมื่นโลกสามล้านช่วยราชการแผ่นดินอยู่ที่เชียงใหม่ด้วยพระเจ้าฟิสิกได้สร้างหอพระแก้วเป็นปราสาทยอดสูง แต่ถูกฟ้าผ่ายอดปราสาทหลายครั้ง จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ที่ซุ้มจระนำในผนังด้านหลัง ประกอบด้วยเครื่องสักการบูชาเป็นอันมาก มีบานประตูปิด-เปิดรักษาไว้อย่างมั่นคง และเปิดให้ประชาชนเข้านมัสการเป็นครั้งคราวตลอดมาอีกหลายรัชกาล ได้ประดิษฐานอยู่ที่นครเชียงใหม่ 84 ปี

4. ประดิษฐานอยู่ที่นครหลวงพระบาง (เรื่องเดียวกัน, หน้า 21) พระเจ้าชายคำ ผู้ครองนครเชียงใหม่สิ้นพระชนม์ ไม่มีพระราชบุตรจะสืบสันตติวงศ์ บรรดาพระราชวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ทั้งปวงเห็นพ้องต้องกันให้ไปอัญเชิญเจ้าไชยเชษฐา พระราชบุตรองค์ใหญ่ของพระเจ้าโพธิสารกรุงศรีสัตนาคณหุต ที่เกิดจากพระนางยอดคำ พระราชธิดาของพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์มาครองราชย์สมบัติ เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาเสด็จมาครองราชย์สมบัติที่นครเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2094 มีพระชนม์ 15 พรรษา ครั้นถึง พ.ศ. 2095 พระเจ้าโพธิสารก็สิ้นพระชนม พระเจ้าไชยเชษฐามีพระราชประสงค์จะไปถวายพระเพลิงพระบรมศพพระราชบิดาอยู่แล้ว แต่มีปัญหาเรื่องพระราชบัลลังก์ เกิดความไม่สงบขึ้นที่พระนครหลวงพระบาง คณะเสนาบดีผู้ใหญ่จึงมาอัญเชิญพระเจ้าไชยเชษฐาให้ไประงับเหตุวิวาทบาดหมาง ครั้นเสด็จถึงพระนครหลวงพระบางแล้ว บรรดาพระราชวงศานุวงศ์และขุนนางทั้งปวงได้อัญเชิญเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติแห่งกรุงศรีสัตนาค

นหุต เมื่อทรงพิจารณาโดยรอบคอบแล้วเห็นว่า ถ้าทรงปฏิเสธเสียบ้านเมืองก็จะเกิดจลาจล จึงทรงรับสนองตามความปรารถนาของพระราชราชวงศานวงศ์ และมวลาอำมาตย์ตลอดถึงอาณาประชาราษฎร์ ทางราชการจึงถวายพระนามเพิ่มขึ้นว่า “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช” เพราะทรงเกลี้ยถวัลยราชสมบัติทั้ง 2 พระนคร ต่อมาฝ่ายท้าวพระยาทางเชียงใหม่ เมื่อได้ทราบข่าวดังกล่าวแล้ว ก็ส่งคนไปขอพระพุทธรูปต่าง ๆ คืบ แต่ก็ได้รับพระพุทธรูปหิ้งค์คืบเพียงองค์เดียวเท่านั้น ท้าวพระยาเมืองเชียงใหม่จึงไปอัญเชิญเจ้าเมกุฎิ เชื้อพระวงศ์เชียงใหม่ จากเมืองนายมาเป็นกษัตริย์ ต่อมาก็เกิดสงครามระหว่างนครเชียงใหม่กับกรุงศรีสัตนาคนหุต แต่เอาแพ้ชนะกันไม่ได้ พระแก้วมรกตจึงประดิษฐานอยู่ที่นครหลวงพระบาง 12 ปี

5. ประดิษฐานอยู่ที่นครเวียงจันทน์ ระหว่าง พ.ศ. 2107 เป็นสมัยที่พระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่ากำลังเที่ยวรุกรานประเทศเพื่อนบ้านพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเกรงว่าจะเข้ามารุกรานพระนครหลวงพระบางด้วย จึงย้ายราชธานีไปอยู่ที่นครเวียงจันทน์ และได้อัญเชิญพระแก้วมรกตกับพระพุทธรูปสำคัญไปไว้ที่เวียงจันทน์ด้วย และได้ประดิษฐานพระแก้วมรกตไว้ในพระอุโบสถวัดพระแก้ว ภายในพระนครเป็นเวลาหลายปี อยู่ที่นครเวียงจันทน์ 214 ปี (พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) นิพนธ์ว่า อยู่ในนครเวียงจันทน์ 215 ปี)

6. ประดิษฐานอยู่ที่กรุงธนบุรีและกรุงเทพมหานคร (เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-24) ในรัชกาลพระเจ้าตากสินมหาราช พ.ศ. 2122 มีกรณีพิพาทกันระหว่างกรุงสยามกับกรุงศรีสัตนาคนหุต พระเจ้าตากสินตั้งสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ให้เป็นแม่ทัพขึ้นไปตีนครเวียงจันทน์ ครั้นได้ชัยชนะแล้วจึงอัญเชิญพระแก้วมรกตกับพระบางลงมาถวายพระเจ้ากรุงธนบุรีพระเจ้าตากสินโปรดให้สร้างโรงขึ้นในพระราชวังหลังพระอุโบสถวัดอรุณราชวราราม อัญเชิญพระแก้วมรกตกับพระบางไปประดิษฐานในโรงนั้นแล้วให้มีการสมโภชต่าง ๆ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ขึ้นเสวยราชสมบัติใน พ.ศ. 2325 ทรงสร้างพระบรมมหาราชวังขึ้นใหม่ ณ ฝั่งตะวันออกของ

แม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับพระราชวังเดิม ภายในพื้นที่ 4 เหลี่ยมจัตุรัสของพระราชวังใหม่นั้น โปรดให้แบ่งที่ดินทางมุมด้านตะวันออกไว้เป็นเอกเทศสร้างเป็นวัดมีพระอุโบสถและวิหารคต พร้อมทั้งบริเวณสำหรับประดิษฐานพระแก้วมรกต ณ วันจันทร์ แรม 12 ค่ำ เดือนยี่ พ.ศ. 2327 จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากพระราชวังเดิมลงเรือพระที่นั่งกิ่งพร้อมด้วยเรือขบวนแห่ข้ามปากเข้าพระบรมมหาราชวัง อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนบุษบกภายในพระอุโบสถ เมื่ออารามเสร็จบริบูรณ์แล้ว จึงพระราชทานนามว่า “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” แต่โดยสามัญนามมักเรียกขานกันว่า “วัดพระแก้ว” ครั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงประชุมพระราชอาคันตุกะ และนักปราชญ์ราชบัณฑิต ซีพรหมณั ตังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชสมภพและสมโภชพระอารามกับตั้งพระนคร ครบ 3 วัน 3 คืน แล้วพระราชทานนามพระนครใหม่ ให้ตรงกับพระนามพระพุทธรัตนปฏิมากรว่า กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์ เพราะเป็นที่เก็บรักษาพระมหามณีนรัตนปฏิมากรพระองค์นี้ไว้ให้เป็นสิริมงคลอย่างใดก็ตามในตำนานพระแก้วมรกต จากอินเดียมาลังกา **มีเพียงตำนานฝ่ายไทยเท่านั้นที่กล่าวถึง** เพราะอาจเป็นไปได้ที่ไทยติดต่อกับอินเดียและลังกาเกี่ยวกับศาสนาและอารยธรรม ฉะนั้น ผู้แต่งตำนานพระแก้วมรกต จึงนำชื่อดินแดนสำคัญทางพระพุทธศาสนาเข้ามาผูกพันกรณีการประดิษฐานของพระแก้วมรกต เพื่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในความสำคัญของพระแก้วมรกตยิ่ง ๆ ขึ้นไป (เทพ สุนทรสารทูล, 2544: 9)

สรุป

เรื่องราวของพระพุทธมหามณีนรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต ที่ปรากฏในตำนาน อาทิ ชินกาลมาลีปกรณ์ และรัตนพิมวงค์ หรือในหนังสืออื่น ๆ เช่น หนังสือพงศาวดารโยนก ของพระยาประชาภิจักรจักร์

เป็นต้น ที่แต่งตั้งขึ้นมาภายหลังสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน คือ (ทองสีบ ศุภะมาร์ค, 2516: 19)

ตอนที่ 1 ว่าด้วยตำนานตั้งแต่ต้น จนถึงพบพระแก้วมรกตที่จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 2 ว่าด้วยข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ตอนที่ 3 ว่าด้วยประวัติภายหลังพบพระแก้วมรกตที่เชียงราย ตลอดมาถึงกรุงเทพมหานคร

อนึ่ง จากข้อมูลที่ปรากฏในคัมภีร์ส่วนที่เริ่มตั้งแต่การค้นพบพระแก้วมรกตโดยบังเอิญ สามารถสรุปได้ว่า พระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่เมืองต่าง ๆ นับแต่แรกพบในพระเจดีย์ที่เมืองเชียงราย ดังต่อไปนี้ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2546: 231)

1. เมืองเชียงราย (2-3 เดือน) ตั้งแต่ พ.ศ. - ถึง พ.ศ. 1979
2. เมืองลำปาง (32 ปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 1979 - พ.ศ. 2011
3. เมืองเชียงใหม่ (85 ปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2011 - พ.ศ. 2096
4. เมืองหลวงพระบาง (ไม่ถึงปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2096
5. เมืองเวียงจันทน์ (225 ปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2096 - พ.ศ. 2322
6. กรุงธนบุรี (5 ปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2322 - พ.ศ. 2327
7. กรุงรัตนโกสินทร์ (219 ปี) ตั้งแต่ พ.ศ. 2327 - ปัจจุบัน แบ่งเป็น

2 ระยะ คือ ระยะแรกยังประดิษฐานอยู่ฝั่งกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2325 - 2327) ระยะต่อมา ย้ายมาประดิษฐานอยู่ฝั่งกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2327- ปัจจุบัน)

อย่างไรก็ตาม ตำนานพระแก้วมรกตนั้น ดูเหมือนมีอยู่ในเมืองไทยเท่านั้น ไม่มีตำนานหรือพงศาวดารและประวัติศาสตร์ของประเทศอินเดีย ศรีลังกา หรือพม่าเลย ส่วนตำนานพระแก้วมรกตในพระราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา ก็อ้างหนังสือรัตนพิมพวงศ์นำไปเขียนขึ้นในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนโรดม (พ.ศ. 2403-2477) เท่านั้น

ส่วนพุทธลักษณะของพระแก้วมรกต ในทัศนะทางศิลปะและโบราณคดี กล่าวไว้ว่า “น่าจะเป็นฝีมือของช่างท้องถิ่นในอาณาจักรล้านนาไทย หรือเป็นฝีมือช่างทางเมืองเหนือของไทย ถ้าจะจัดยุคสมัยทางโบราณคดี

พระแก้วมรกตน่าจะสร้างขึ้นในสมัยเชียงแสนรุ่นหลังไม่ใช่ฝีมือช่างชาวต่างประเทศ ดังเข้าใจมาแต่เดิม” (เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16) สอดคล้องกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราวของพระแก้วมรกตไว้ และยังทรงสันนิษฐานด้วยว่า พระแก้วมรกตนี้เป็นฝีมือช่างทางเมืองฝ่ายเหนือของไทย อันได้แก่ เชียงแสนนั่นเอง

ดังนั้น จากข้อมูลที่ผู้เขียนนำเสนอเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การอัญเชิญพระแก้วมรกตไปประดิษฐานในราชธานีของตน พระมหากษัตริย์แห่งเมืองนั้นต้องเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์อื่น ๆ ซึ่งหมายถึงการเป็นพระเจ้ากรุงรัตนราช ทั้งยังกล่าวไว้ว่า พระพุทธมหายานปฏิมากรพระองค์นี้ มีมเหศวรศักดิ์ทานุภาพเป็นอันมาก การใช้พระแก้วมรกตในเชิงสัญลักษณ์แห่งการเลื่อนย้ายอำนาจและส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้กับผู้ครองอำนาจ (พระมหากษัตริย์) ส่งผลให้ผู้ครองอำนาจได้รับการสนับสนุนและบรรลುವัตถุประสงค์ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และการจะรักษาพระพุทธมหายานปฏิมากรพระองค์นี้ไว้ได้ พระเจ้าแผ่นดินจะต้องมีบุญญาภิหารแก่กล้า จะต้องเป็นกษัตริย์เหนือกษัตริย์ทั้งปวงเท่านั้น ฉะนั้น ในทุกยุค ทุกสมัย ประเทศบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ไทย-ลาว-กัมพูชา) จึงขนานนามให้พระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปซึ่งจะนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง และความความสุขสู่ดินแดนของผู้ที่ได้ครอบครองอันจะทำให้ประเทศซึ่งเป็นที่ประดิษฐานมีอำนาจเหนือดินแดนใด ๆ และกษัตริย์ผู้ปกครองดินแดนนั้น ก็จะอยู่เหนือกษัตริย์อื่นๆ ทุกพระองค์ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ที่ผ่านมามากมาย ๆ ดินแดนจึงหมายปองอยากที่จะได้พระแก้วมรกตมาไว้ในความครอบครองแก่บ้านเมืองของตน และเชื่อว่า “หากพระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ในประเทศใด พระพุทธศาสนา ในประเทศนั้นจะเจริญรุ่งเรือง จะไม่ว่างจากพระอริยบุคคล” นั่นเอง เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

บทที่ 5 วิถีธรรม วิถีดำข้าว : วัฒนธรรมภายใต้เศรษฐกิจทุนนิยม

*The way of dharma, the way of the rice: Culture under the
capitalist economy*

พระคมสัน เจริญวงศ์ ผศ.

ผู้กำหนดทิศทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมทั่วโลกมีวิวัฒนาการและเปลี่ยนผ่านจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่งตลอดเวลา トラบใดที่โลกใบนี้ไม่หยุดนิ่งและยังหมุนเคลื่อนอยู่ วัฒนธรรมก็จะมีการเคลื่อนไปหรือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามกาลเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิด แนวกำหนดพฤติกรรม ระเบียบแบบแผน ระเบียบประเพณี ธรรมเนียมการปฏิบัติและวัตถุต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือการเปลี่ยนแปลงชีวิต (สุพจน์ แสงเงิน และคณะ, 2550: 84) วัฒนธรรมจะประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาหรือเรียกว่า **“นวัตกรรม”** (Innovation) เป็นพฤติกรรมหรือสิ่งของซึ่งเป็นที่สร้างขึ้นหรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ โดยไม่เคยมีมาก่อน มีรูปแบบ ปริมาณแตกต่างกันไปจากเดิม (ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ, 2526: 19) ยุคสมัยใหม่ที่มีเครื่องมือสิ่งอำนวยความสะดวกและทันสมัย สามารถตอบโจทย์ความต้องการให้กับผู้คนจำนวนมาก หรือที่เรียกว่า **“ผู้บริโภค”** (Consumer) โดยมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเป็นผู้จัดการเพื่อให้เกิดความพึงพอใจกับผู้บริโภค ที่เรียกว่า **“ผู้ประกอบการ”** (Entrepreneur) ทำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอใจกับผู้เข้ามาใช้บริการ ก่อให้เกิดผลประโยชน์และกำไรจากการดำเนินการไม่ว่ารูปแบบใดก็ตาม ซึ่งในปัจจุบันนี้ระบบแบบนี้ว่า **“ระบบทุนนิยม”** (Capitalism) อุดมการณ์ความมั่งคั่งและเสพติดการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคมยุคปัจจุบันถูกกลืนกินด้วยระบบทุนนิยมจนเกิดความเหลื่อมล้ำ ดังสุภาษิตไทยที่ว่า **“มือใครยาว สาวได้สาวเอา”** เป็นสังคมที่เน้นระบบเศรษฐกิจที่มีทุน (Capital) เป็นปัจจัยการผลิต (Means of Production) คนไทยเราจะคุ้นชินกับคำว่า **“ระบบนายทุน”** เพราะการมีนายทุน (Capitalist) เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือเป็นเจ้าของร้านผู้ประกอบการกิจการ เป็นผู้ซึ่งกำหนดทิศทางการกิจกรรมทางสังคมรวมถึงวัฒนธรรมและประเพณีของสังคมนั้น ๆ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและดำเนินไปตามสิ่งที่กลุ่มนายทุนเป็นผู้กำหนด วางกฎเกณฑ์ มีแบบแผนปฏิบัติให้ทำตามวิธีการและกระบวนการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

ไทย-ลาว รากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน

การได้มีโอกาสเดินทางไปประเทศเพื่อนบ้านอยู่บ่อยครั้ง และได้สัมผัสวิถีประเพณีวัฒนธรรมที่มีความใกล้เคียงกันและคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ทำให้เห็นว่าวัฒนธรรมหลาย ๆ อย่างที่เคยถือปฏิบัติในประเทศไทย แถบภาคอีสานที่เคยมีปรากฏเป็นเรื่องเล่าและมีจารึกบันทึกไว้ แล้วต่อมาวัฒนธรรมประเพณีนั้นได้สูญหายไปเนื่องจากการเข้ามาและการเสพติดระบบทุนนิยมที่ผู้คนในสังคมไทยชอบความเป็นตะวันตก ลอกเลียนแบบฝรั่ง ถูกฝังหัวจากกลุ่มนายทุนที่เชื่อว่าวัฒนธรรมประเพณีของชาวฝรั่งเศสเจริญกว่า มุ่งแสวงหาการบริโภคเพื่อความสุขตามวิถีสุขนิยม สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง การอบรมเลี้ยงดูให้ความรู้ปลูกฝังศีลธรรมให้มีคุณธรรมและจริยธรรมลดน้อยลง มีพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น ค่านิยมฟุ้งเฟ้อ ขาดการยับยั้งชั่งใจ ละทิ้งถิ่นฐานสู่ชุมชนเมือง หลงลี้ม้ออัตลักษณ์ของชุมชน มีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ขาดการมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน (ณัฐา คุ่มแคว้น และคณะ, 2553: 2-4) ที่ร่องรอยเดินทางประเพณีของบรรพบุรุษที่ทิ้งมรดกไว้ให้ลูกหลานได้สืบสานต่อไป ซึ่งเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลง มีการถามถึงรากเหง้าวัฒนธรรมประเพณีและสิ่งที่จะสื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิม ความต้องการถวิลหาสิ่งดั้งเดิมและความเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมของบรรพบุรุษจะพูดให้หวนคิดถึงและต้องการอยากได้กลับมาเป็นแบบเดิม แต่ที่สุดแล้วก็ได้เพียงแค่การฟื้นฟูและคาดการณ์ว่ามีลักษณะของประเพณีตามจินตนาการผสมองค์ความรู้ที่ศึกษามาเพียงเท่านั้น แต่สิ่งที่ขาดไปคือจิตวิญญาณที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นนั่นเอง

ภาพที่ 1 ครั้งหนึ่งกับการได้มีโอกาสมาเยี่ยมเยียนเมืองหลวงพระบาง

วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของคนไทยภาคอีสานที่เคลมกันว่าเป็น ประเพณีสืบทอดกันมาแต่โบราณและทำสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เป็น ประเพณียิ่งใหญ่อยู่ลึกลงไปทั่วโลกรู้จักกันดีและอยากมีโอกาสครั้งหนึ่งได้มาเข้า ร่วมกิจกรรม ขณะเดียวกันคนลาวก็บอกว่าเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ทาง ประเทศตนเองได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นจารีตฮีตครองเหมือนกัน จน กลายเป็นดราม่าถกเถียงกันถึงที่มารากเหง้าวัฒนธรรมเป็นของใครกันแน่ ซึ่ง สุดท้ายแล้วต่างคนก็ต่างตีความเข้าข้างตัวเองอยู่เสมอ ทำให้ไม่สามารถบอก ได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมร่วมที่คนใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ใช้ร่วมกันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งในที่นี่จะ ยกตัวอย่างประเพณีบุญเดือนหก หรือ ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่คน ไทยส่วนใหญ่ต้องรู้จักประเพณีนี้ คนไทยอีสานตามชนบท ไม่ว่าจะเด็ก เล็ก วัยรุ่นหนุ่มสาว และผู้เฒ่าผู้แก่ จะให้ความสำคัญอย่างมากกับประเพณีนี้ เพราะถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการจะลงมือทำการเพาะปลูกในฤดูกาลทำนา ที่จะถึงของปีนั้น ๆ ขณะเดียวกันมันก็คือประเพณีเฉลิมฉลองงานรื่นเริง สนุกสนาน เป็นการรวมญาติพี่น้องและเพื่อนสนิทมิตรสหายจากบ้านใกล้และ บ้านไกล มีการแข่งขันการฟ้อนสวยงาม การฟ้อนขี้เมา การเส็งกอง เส็งบั้งไฟ วงดนตรีขี้เมา ฯลฯ ซึ่งนั่นก็คือประเพณีรื่นเริงสุดท้ายของปีจนกว่าจะเริ่มต้น

รีนเริงใหม่ได้ก็ล่องเลยเข้าไปหลังเทศกาลออกพรรษา ดังนั้น ชาวบ้านจึงใส่เต็มที่สุดฤทธิ์สุดเหวี่ยง ประเพณีบุญบั้งไฟที่ขึ้นชื่อมีชื่อเสียงมากที่สุดในประเทศไทย คือ “บุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร” ส่วนบุญบั้งไฟในประเทศลาวที่คนไทยรู้จักขึ้นชื่อก็คือ “บุญบั้งไฟนครหลวงเวียงจันทน์” เป็นเทศกาลบุญเดือนหก จุดบูชาพญาแถน ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนท้องฟ้าที่สามารถมอบฝนมาให้กับเกษตรกรได้ทำนา เพื่อความอุดมสมบูรณ์การทำเกษตรกรรมทำให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล (บุดสะดิ สายบัวมัด, 2023) มีความเชื่อเหมือนกันกับชาวไทยอีสาน กล่าวคือ การจุดบั้งไฟ เป็นการบูชาเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่บนฟ้า ที่เรียกว่า “พญาแถน” เพื่อให้เกิดฝนตกลงมาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยมีทานเล่าขานว่า กาลครั้งหนึ่ง โลกมนุษย์ได้ประสบปัญหาภัยแล้ง เพราะฝนไม่ตกนานถึง 7 เดือน เนื่องจากพญาแถน เทพแห่งสายฝน ผู้สามารถบันดาลให้ฝนตก เกิดโรคเคืองมนุษย์ จึงไม่ทำให้ฝนตก ทำให้มนุษย์เดือดร้อนล้มตายกันเป็นจำนวนมาก ผู้ที่รอดชีวิตจึงประชุมกันเพื่อหาวิธีการปราบพญาแถนก่อนที่จะตายกันทั้งหมด จึงได้ส่งตัวแทนไปต่อสู้กับพญาแถน เช่น พญานาคี พญาต่อพญาแตน ฯลฯ แต่ทั้งหมดก็พ่ายแพ้กลับมาต่อมามีพญาคันทาค¹ อาสาไปรบกับพญาแถน โดยการรบในครั้งนี้ พญาคันทาค ได้วางแผนร่วมกับสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกเพื่อช่วยกันต่อสู้กับพญาแถน กล่าวคือ ให้พญาปลวกและทัพปลวกก่อกองโพน² ขึ้นไปจนถึงเมืองพญาแถน เพื่อเป็นเส้นทางเดินทัพให้สัตว์ต่าง ๆ บนโลกได้เดินทัพขึ้นไปต่อสู้กับพญาแถน โดยมีพญาเม็ดและทัพมอดรับผัดชอบไปกัดทำลายอาวุธที่ทำด้วยไม้ของกองทัพพญาแถนให้หมด พญาแมงงอด³และพญาซี้เข็บ⁴ พร้อมกองทัพให้แอบเข้าไปหลบซ่อนตามเสื้อผ้าของเหล่ากองทัพพญาแถน เมื่อสบโอกาส

¹ คันทาค (ภาษาอีสาน/ภาษาลาว) คือ คางคก

² กองโพน (ภาษาอีสาน/ภาษาลาว) คือ จอมปลวก

³ แมงงอด (ภาษาอีสาน/ภาษาลาว) คือ แมลงป่อง

⁴ ซี้เข็บ (ภาษาอีสาน/ภาษาลาว) คือ ตะขาบ

ให้ปล่อยพิษใส่เหล่าทหารกองทัพพญาแถน ซึ่งในที่สุดแล้วกองทัพพญาแถนก็
ต้องยอมแพ้ และต้องทำสัญญาสงบศึกกับพญาคันคาก โดยมีข้อตกลงใน
สัญญา (MOU) 3 ข้อ คือ

1. เมื่อใดก็ตามที่เห็นมนุษย์จุดบั้งไฟขึ้นสู่ท้องฟ้า จะต้องสั่งให้ฝนตก
2. หากได้ยินเสียงกบ เสียงเขียดร้อง ให้รู้ว่าฝนตกลงมาแล้ว
3. หากได้ยินเสียงสนุน⁵ จะต้องสั่งให้ฝนหยุดตก เพราะเข้าสู่ฤดูกาล

เก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

จะเห็นได้ว่าประเพณีวัฒนธรรมทั้งสองประเทศ คือ ไทย-ลาว เป็น
วัฒนธรรมร่วมที่เกิดจากรากเหง้าอันเดียวกัน มีการผสมผสานความเป็นพื้น
ถิ่นของแต่ละท้องถิ่นเข้าไป ให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น แม้ว่าทุกวันนี้ทั้งสอง
ประเทศจะยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่เกิดจากรากเหง้าเดียวกัน แต่ทาง
ฝั่งไทยในพื้นที่ภาคอีสานได้มีการเพิ่มเติมประยุกต์ใส่ความคิดสร้างสรรค์ มี
ลูกเล่น (Gimmick) ต่าง ๆ ใส่เข้ามาเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ โดยการร่วมมือ
ของหลายฝ่ายทำงานร่วมกัน ภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคเอกชน คณะสงฆ์
ผู้นำทางศาสนา ฯลฯ เกิดการขับเคลื่อนเชิงชุมชนไปพร้อมกันทั้งองค์ภาพพ
ซึ่งจะไปสอดคล้องกับแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ และนั่นก็
คือการก้าวเข้าสู่วัฒนธรรมแบบทุนนิยมแบบเต็มตัว ขณะที่ทางฝั่งประเทศ
ลาวยังเป็นการสืบทอดรักษารักรธรรมเนียมการปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมเพณีแบบ
ดั้งเดิม มีการละเล่นแบบดั้งเดิมที่หาดูได้ยาก เป็นมนต์เสน่ห์ที่ดึงดูดให้หลาย
คนหวนคิดถึงวันเก่า ๆ อยากรจะไปสัมผัสกลิ่นอายความสุขแบบดั้งเดิม ไม่มีสิ่ง
เร้าภายนอกรบกวน วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไม่ได้เจือปนและอิงอาศัย
ระบบทุนนิยมมากนัก แม้ว่าปัจจุบันนี้ความเป็นทุนนิยมจะย่างกลายเข้าไปสู่
วิถีชีวิตของคนลาวมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่ความน่ารักและยังรักษาวัฒนธรรม

⁵ สนุน คือ คันแอกที่ทำด้วยไม้ไผ่ ใช้ใบตาลหรือใบลานซึ่งด้วยเชือกในล่อนขนาดเล็ก
ติดหัวที่ยอดใบตาล/ใบลานด้วยซี่สอดหรือชันโรง เมื่อใบตาล/ใบลานกระทบกับลมจะ
เกิดเป็นเสียงสนุน ซึ่งนิยมใส่บนหัวแล้วปล่อยขึ้นท้องฟ้า จะทำให้ได้ยินเสียงระยะไกล

ดั้งเดิมไว้ถือว่ามีความสุขยามยิ่งนัก

ภาพที่ 2 ความน่ารักของณเอนน้อยออกรับบิณฑบาตตอนเช้าในเมืองหลวงพระบาง
วิถีธรรมและวิถีคำข้าว

คำสอนจากผลญา⁶ อีตเก่าครองโบราณของชาวอีสานและชาวลาว มีคำผญาที่กล่าวถึงศาสนาและข้าว (วิถีธรรม/วิถีคำข้าว) ไว้มากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้คนที่ทั้งสองฝั่งโขงให้ความสำคัญกับเรื่องศาสนาและข้าว ทั้งสองอย่างนี้ถือว่ามีค่าสำคัญกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของผู้คนในแถบนี้ ดังปรากฏคำผญา เช่น

“...ตฤตุเดือนอ้ายสายลมมาหนาวหนาว
เดือนนี้ตักหว่างช่วงสังโฆเจ้าเพิ่นเข้ากรรม
เฮามาพากันคำทำบุญตักบาตร
ปริวาสช้อยอยู่ชู้คำศาสนา...”

ผญาบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของเดือนหนึ่งในฮีตสิบสองหรือบุญประเพณีสิบสองเดือนของคนไทยอีสานและคนลาว ที่แสดงให้เห็นว่าบุญเดือนหนึ่ง

⁶ ผญา คือ คำกลอนสุภาพหรือปรัชญาของคนลาวและคนไทยภาคอีสาน มีลักษณะเป็นคำร้อยกรอง มีสัมผัสระหว่างข้อความไม่เข้มงวดและไม่มีฉันทลักษณ์ เป็นทั้งคำสอน กลอนลำสำหรับหมอลำ กลอนเทศน์ของพระสงฆ์ และคำเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

หรือเดือนอ้าย คือ “บุญเข้ากรรม” หรือ “งานปรีวาสกรรมของพระสงฆ์” งานบุญนี้แม้ว่าจะเป็นช่วงหน้าาวก็ตามแต่ก็ควรลุกขึ้นมาใส่บาตรข้าวเหนียวให้กับพระสงฆ์ที่เข้าปรีวาสกรรม ซึ่งเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าการใส่บาตรให้กับพระสงฆ์ธรรมดา เพราะพระสงฆ์ที่เข้าปรีวาสกรรมจะมีความเคร่งการปฏิบัติ ได้สมาธิ ได้ฌาน เป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์

“...ฮอดเดือนสามท้องฟ้าปลอดโปร่งสดใส
ไปทางใดเห็นแต่คนใจบุญชะแสงเป็นคุ่ม
เหลียวเห็นซุ่มสวาน้อยพากันปั้นข้าวจี
เฮือนละสีห้าปั้นพอได้เข้าใส่บุญ
พองกะบิ๊บข้าวปั้นตักแต่งอาหาร
มีเทิงหวานและคาวหนุ่มสาวมาโหมต้อม...”

ผญาบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของเดือนสามในฮีตสิบสองหรือบุญประเพณีสิบสองเดือนของคนไทยอีสานและคนลาว ที่แสดงให้เห็นว่าบุญเดือนสาม คือ “บุญข้าวจี”⁷ เป็นเดือนที่ท้องฟ้าสดใส อากาศไม่หนาวและไม่ร้อนจนเกินไป เดือนนี้อากาศสบาย ๆ การทำบุญในเดือนนี้ก็จะมีการบิ๊บขนมจีน ทำอาหารหวานคาวต่าง ๆ เช่น ข้าวกำ⁸ คุกกี้พริ้วน้ำตาล ฯลฯ ส่วนพระเอกในงานก็คือ “ข้าวจี” ซึ่งบ้านทุกหลังจะต้องทำข้าวจีไปใส่บาตร 4-5 ก้อน/หลังคาเรือน โดยเชื่อว่าจะเป็นสิริมงคลต่อตัวเองและครอบครัว ซึ่งถ้าหากได้กินข้าวจีที่เหลือจากบาตรพระสงฆ์จะยิ่งถือว่าเป็นข้าวจีที่ได้ผ่านการปลุกเสก จะทำให้ไม่เป็นโรคป้องกันภัยอันตรายได้ ข้าวจีที่เหลือจากพระสงฆ์ฉันไม่หมดจะถูกแจกจ่ายให้กับชาวบ้านทุกคนเพื่อนำไปรับประทานเพื่อเป็นสิริมงคล

“...อันว่าบุญบุญนี้มีไม่ปันแจก
ป่ท่อนแหกออกได้คือไม่ผ่ากลาง

⁷ ข้าวจี คือ ข้าวเหนียวย่างไฟ ซึ่งปัจจุบันนี้อาจจะใส่ส่วนประกอบต่าง ๆ ก่อนย่างไฟ เพื่อให้เกิดรสชาติตามความพอใจ เช่น โรยเกลือ ยัดใส่น้ำอ้อย คุกกี้ผสมไข่ไก่ ฯลฯ

⁸ ข้าวกำ คือ ข้าวเหนียวดำ

คือจิ้งเขากินข้าวเขากินเฮากะอิม
มันไปอิมท้องเข้าฟันผู้บ่กิน...”

พจนานานุกรมนี้เป็นกรเปรียบเทียบเกี่ยวกับการทำบุญและการกินข้าว กล่าวคือ การทำบุญหรือการสั่งสมบุญคนใดทำคนนั้นก็ได้บุญนั้น ไม่สามารถขอแบ่งหรือขอยืมกันได้ เปรียบเสมือนการกินข้าวหากใครกินคนนั้นก็ย่อมอิมไม่สามารถกินแทนกันได้

ภาพที่ 3 คำข้าว/ปั้นข้าวเหนียว หลังจากใส่บาตรเสร็จจะติดไว้ตามเสาหรือกำแพง เพื่อเป็นการบูชาธรรมชาติ และให้ภูมิเจ้าที่ได้รับทานด้วย

นอกจากบทพจนานานุกรมที่เป็นคำกล่าวที่เชื่อมโยงระหว่างศาสนากับเรื่องราว ข้าวเหนียว ของผู้คนที่สองฝั่งโขง ยังมีเพลงที่ถูกประพันธ์ขึ้นมาให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างวิถีธรรมและวิถีคำข้าว คือ **“เพลงปั้นข้าวเหนียว”** แต่ง-ร้องโดย อาจารย์เมธา นาสารีย์ ถูกนำมาเผยแพร่ให้แฟนเพลงได้รู้จักเมื่อปี พ.ศ. 2521 (พิม ชีษณุพงศ์, 2567) บทเพลงนี้ถูกนำมาถ่ายทอดและนำมา ร้องโดยนักร้องหลายท่าน จนทำให้เพลงนี้ติดหู คนลาวคนอีสานฟังครั้งใดทำให้นึกถึงจิตวิญญาณและความผูกพันกับท้องถิ่นตัวเอง ทำให้หลาย ๆ คน น้ำตาไหลออกมาโดยไม่รู้ตัว เพราะนั่นคือจิตวิญญาณของคนในพื้นที่นั้น ๆ

บทเพลงนี้มีเนื้อหาที่กล่าวอธิบายถึงวิถีความเป็นลาวเป็นอีสาน ดังนี้

“...ปั้นข้าวเหนียวแม่ให้กินกับหมกฮวก
 ช้อนจากบวกฟากทุ่งดงบักอี่
 มีผักจี่นุ่นมีแจ่วบองกินแซ่บดี
 ส่วนคั่วจู้จี่ห่อไว้เอาไปโรงเรียน
 ปั้นข้าวเหนียวแม่ให้กินกับซิ่นหลอด
 หย่าก้อด ๆ ฟ้าวหย่าไปฮ้ำเฮียน
 นีสวยแล้วครูลีท่า ท่าฟ้าวเปลี่ยน
 เลื่อนุ่นเฮียนตัวเก่าย่อนเฮาจน
 ถึงลำบากชำไต้ใจยังสู้
 ย่อนเฮาอยู่กลางป่าพนาสน
 เฮ็ดเวียกไปนำ เฮียนไปนำ ย่อนเฮาจน
 เกิดเป็นคนทนต์ู้กันต่อไป
 ปั้นข้าวเหนียวแม่ให้กินกับปิ้งปลาแห้ง
 ฮอดยามแล้งป้อนน้องยามฮ้องไห้
 ย้ำน้องย่า น้องหล่าอายสิพาไป
 เล่นหมอกลีแล่นไลในวัดเอ๋ย...”

จากบทเพลงปั้นข้าวเหนียว จะเห็นว่าเป็นการพรรณนาถึงความทุกข์ ความยากของคนลาวคนอีสานที่เกิดมาแล้วจะต้องสู้เพื่อความอยู่รอด สิ่งสำคัญที่สุดในบทเพลงนี้คือปั้นข้าวเหนียว เพราะข้าวเหนียวคือสิ่งที่ใช้ประทังชีวิตกินได้กับอาหารทุกอย่าง ความเชื่อมโยงระหว่างวิถีธรรมและวิถีคำข้าว คือ ในบทเพลงนี้ชี้ให้เห็นว่า กินข้าวเสร็จหรือป้อนข้าวน้องเสร็จจะต้องชวนน้องไปเล่นวัด หรือบางครั้งอาจจะปั้นข้าวเหนียวกับเนื้อแห้งท่อมกินและวิ่งเล่นภายในลานวัด เพราะวัดถือว่าเป็นสถานที่เล่นของเด็ก ๆ ในชนบท ซึ่งอาจจะวิ่งไล่วิ่งเล่นหยอกล้อกับเณรน้อยภายในวัดก็ได้ หรือบางครั้งหลวงปู่หลวงตาใช้ทำงานบางอย่างโดยมีขนมเป็นค่าตอบแทน ทำให้เด็ก ๆ ได้รับการ

ซึมซับวัฒนธรรมประเพณีวิถีความเป็นอยู่โดยไม่รู้ตัว เกิดความรัก ความหวง
แหนในความเป็นท้องถิ่นและวัฒนธรรมของตัวเอง

ภาพที่ 4 ชาวหลวงพระบางและนักท่องเที่ยวตักบาตรพระสงฆ์ตอนเช้า

การมีโอกาสดินทางไปเยี่ยมเยียนเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ของผู้เขียนเมื่อวันที่ 26-29
กันยายน พ.ศ. 2566 ได้เห็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับวิถีธรรม วิถีคำข้าว จาก
การได้มีโอกาสไปใส่บาตรพระเถรในเมืองหลวงพระบาง ซึ่งผู้คนทั่วไปรู้จักใน
นาม “ตักบาตรข้าวเหนียว” การตักบาตรข้าวเหนียวแก่พระสงฆ์และสามเณร
เป็นประเพณีลาวโบราณ ทำให้เกิดความสงบและสื่อถึงจิตวิญญาณของคน
ลาว การแต่งกายสำหรับเตรียมตัวตักบาตรต้องมีความเหมาะสม มีความเรียบ
ร้อย ไม่แต่งตัวโป้หรือวาบหวิว (Paul Smith, 2024) การตักบาตรเป็นพิธีกรรม
ศักดิ์สิทธิ์ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การให้และการรับ ทุกเช้าเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเหนือ
เมืองหลวงพระบาง พระภิกษุจะสวมชุดสีส้มเดินไปตามถนนเพื่อรับอาหาร
จากผู้นับถือศรัทธา พิธีตักบาตรในหลวงพระบาง ประเทศลาว เป็นพิธีกรรม
ประจำวันที่มีมานานหลายศตวรรษ สะท้อนถึงปรัชญาพุทธศาสนาในการให้
และการรับ และเป็นสัญลักษณ์ของความมุ่งมั่นของชุมชนต่อความเมตตา

ความมีน้ำใจ และการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ (Francesca Simoni, 2023) การตัดบาตรข้าวเหนียวของหลวงพระบางยุคใหม่ในวันนี้ มีการผสมผสานกับนักท่องเที่ยว มีการใส่ชุดพื้นเมืองนั่งจกข้าวเหนียวใส่บาตร มีภาพพระเณร ออกบิณฑบาตเป็นแถวยาวเหยียด มีนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นตัดบาตรร่วมกัน (บุญหนา จิมาณัง, 2556: 58) การได้ไปนั่งตัดบาตรข้าวเหนียวร่วมกับคนหลวงพระบางและนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นอีกบรรยายกาศหนึ่งที่แตกต่างกันออกไปจากการตัดบาตรในประเทศไทย บรรยายกาศการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองแบบล้านช้างดั้งเดิม ดูแล้วสวยงาม ได้กลิ่นอายความเป็นล้านช้าง เมืองหลวงพระบาง ที่ได้ชื่อว่าเป็นเมืองมรดกโลก ดูแล้วแปลกตาแตกต่างไปจากภาพจำที่เห็นเป็นประจำในประเทศไทย ตอนเช้า ๆ พระออกรับบิณฑบาตเช่นเดียวกัน แต่บรรยายกาศช่างแตกต่างกันยิ่งนัก การที่ได้ยินเสียงโปงไม้ หรือระฆังไม้ ของเหล่าพระเณรวัดละแวกใกล้เคียงได้กระหึ่มตีก่อนออกบิณฑบาต มันช่างตอกย้ำให้ผู้เขียนคิดถึงบ้าน คิดถึงสมัยตอนยังเด็ก ตอนเข้าไปใส่บาตรและไปวัดกับยาย เสียงโปงไม้ก็จะดังกังวาลได้ยินไปทั่วหมู่บ้าน แต่สมัยปัจจุบันนี้โปงไม้เหล่านั้นได้กลายเป็นของเก่าเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ นัระฆังทองเหลืองบ้าง ระฆังเหล็กบ้าง มาตีให้สัญญาณก่อนออกบิณฑบาต โดยมีการสร้างหอรฆังของวัดนั้น ๆ เพื่อให้สูงขึ้นจะได้ดังกังวาลมากยิ่งขึ้น ความคลาสสิกของเมืองหลวงพระบางที่คนไทยหลงใหล คือ การได้ชมบรรยายกาศธรรมชาติ ความเป็นวิถีชุมชนแบบบ้าน ๆ ความจริงใจของผู้คน และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการเหมือนได้ย้อนกลับไปเยี่ยมบ้านเก่า และบรรยายกาศสมัยเด็กที่รู้สึกมีความทรงจำที่ดีและต้องการถวิลหา เมื่อไปแล้วก็เลยรู้สึกดี เต็มเต็มสิ่งที่เหมือนขาดหายไป ทำให้ใจฟู อิ่มเอิบใจ

ภาพที่ 5 พื้นที่นั่งตักบาตรข้าวเหนียวที่ผู้ประกอบการจัดเตรียมไว้บริการนักท่องเที่ยว

วิถีวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนสองฝั่งโขง จะมีวัฒนธรรมข้าวเหนียวกับศาสนาเกือบทุก ๆ งานบุญ ทั้งนี้ ข้าวเหนียวไม่ได้มีบทบาทเฉพาะงานบุญทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่มีบทบาทกับความเชื่อนับถือเรื่องผีและบรรพบุรุษด้วย “**ปั้นข้าวเหนียว**” ที่เป็นอาหารหลักของคนลาวและคนไทยอีสาน จึงเปรียบเสมือนกุศโลบายสอนคนรุ่นหลัง ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ข้าวที่เป็นอาหารที่ใช้กินเพื่อทุเลาความหิว แต่สำหรับปั้นข้าวเหนียวของคนสองโขง คือการสอนเป็นผญา ดังมีกล่าวไว้

“...ให้เฮายังกันไว้คือข้าวเหนียวปั้นแก่น

ย้อนสายแนนส่งยู่ หมู่เจ้าข่อยค้อยพบพา
ได้เว้าจาหยอกเอน หัวเดินเดินพอสนุก
คันยามทุกข์กะเข้ามา เสวนาภาษาบ้าน...”

พญาบทนี้กล่าวให้เห็นว่า ความรักความกลมเกลียวที่มีความแน่นแฟ้นเปรียบเสมือนปั้นข้าวเหนียวแน่น ๆ อยู่รวมกันเหมือนเม็ดข้าวที่อัดติดกัน ได้พบปะพูดจาปราศรัย หยอกล้อ ระบายความสุขความทุกข์ให้ซึ่งกันและกันฟัง

“...ให้ฮักแพงกันไว้คือข้าวเหนียวหนึ่งใหม่เด้อพี่น้อง
อย่าลีไลลาม้างคือน้ำถึกข้าวเหนียว...”

พญาบทนี้กล่าวให้เห็นว่า การอยู่ร่วมกันควรรักกัน มีสามัคคีกัน ไม่อิจฉาริษยาแตกแยกกัน เปรียบเสมือนข้าวเหนียวหนึ่งใหม่ที่ยังมีความเหนียวแน่นติดกันไม่แตกออกจากกัน และไม่ควรถูกสร้างแตกแยกเหมือนกับการเทน้ำใส่ลงไปในข้าวเหนียวหนึ่ง เพราะจะแยกออกจากกันไม่มีความเหนียวเลย เม็ดข้าวจะแตกออกเป็นเม็ด ไม่มีการเกาะกันเป็นก้อน เปรียบเสมือนการแตกแยก ขาดความปรองดอง สามัคคี

วัฒนธรรมยุคใหม่ภายใต้ระบบทุนนิยม

เศรษฐกิจยุคปัจจุบันนี้มีความก้าวหน้าและเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก แม้ในตำราเรียนเราจะแบ่งระบบเศรษฐกิจออกเป็น 3 ระบบ คือ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalist Economic System) ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialist Economic System) ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) ซึ่งเศรษฐกิจทั้ง 3 ระบบนี้ มีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันออกไป (เอนก เขียวถาวร, 2538: 45-46) แต่สำหรับในโลกเศรษฐกิจของความเป็นจริงยุคนี้มันช่างแตกต่างกันออกไปเสียจริง ผู้คนทั่วโลกได้ลุ่มหลงเสพติดความสะดวกสบายจากการป้ำยาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ความทันสมัย ความหรูหรา ความสวยงาม ต้องการโชว์ว่ามีก่อนใครเพื่อน เป็นของแรร์ไอเทม (Rare item) ผวนกับความต้องการเป็นอิสระเสรี สอดคล้องกับระบบนี้ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี” (Free Economy)

ระบบเศรษฐกิจนี้ระบอบอย่างรวดเร็วไปทั่วโลก เหมือนกับโรคระบาดไวรัสโคโรนา-19 เพราะมีเทคโนโลยีการสื่อสาร อินเทอร์เน็ต ทำให้การไหลของข้อมูลข่าวสารถึงกันและกัน มีความรวดเร็วและเห็นพฤติกรรมการณ์การบริโภคของแต่ละมุมโลก ซึ่งสามารถนำมาใช้โดยการลอกเลียนแบบกันมาและทำตามกัน

การสืบทอดวัฒนธรรม “**สืบฮอยตา วาฮอยปู**” ของคนทั้งสองฝั่งโขง ในยุคเศรษฐกิจทุนนิยม ได้ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบและการดำเนินการที่แตกต่างออกไปจากยุคโบราณ มีการวางแผนการทำงานเป็นระบบ มีเงินงบประมาณและทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานออกมาดีเป็นที่ประทับใจผู้คนและเป็นหน้าเป็นตาของชุมชน ก่อนวันประเพณีงานจริงทุกอย่างจะถูกจัดเตรียมไว้เรียบร้อย และดำเนินการไปตามลำดับที่กำหนดไว้ เป็นรูปแบบตามผู้จัดงานต้องการให้ออกมาเช่นใด ทำให้ความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นหายไป ซึ่งประเด็นสำคัญของการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีนั้นได้มีงบประมาณเข้ามาเกี่ยวข้อง นั่นก็แสดงให้เห็นว่า มีการอิงแอบอาศัยผลประโยชน์จากงานบุญประเพณี ซึ่งนั่นก็แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้สนับสนุนให้งบ เช่น มีการโฆษณาสินค้าแอมแปง การหาเสียงเลือกตั้งในท้องถิ่น ฯลฯ มีการขึ้นป้ายคัทเอาทูรูปภาพพร้อมชื่อและตำแหน่งผู้ให้สนับสนุน ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีที่จัดขึ้นในปัจจุบันจึงถูกวางรูปแบบไว้ทั้งหมด เป็นการสืบสานแบบหวังผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ได้ดำเนินไปเป็นจารีตแบบวิถีของผู้คนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีสมัยใหม่จึงถูกตกแต่งและเพิ่มเติมรายละเอียดอื่น ๆ เข้ามาเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ จะนิยมใช้คำว่า “**วัฒนธรรมประเพณีสร้างสรรค์**” ทำให้ดูแปลกใหม่ แต่ยังให้คงความรู้สึกว่าเป็นกลิ่นอายแบบดั้งเดิม โดยใส่รายละเอียดความสร้างสรรค์ของคนยุคใหม่เข้าไปผสมผสานจนกลายเป็นมีม (Meme) เป็นกระแสไวรัล (Viral) เพื่อให้คนรู้จักชั่วข้ามคืนและถูกพูดถึงเป็นกระแสในสื่อออนไลน์

ภาพที่ 6 บรรยากาศการออกมารับบิณฑบาตของสามเณรในเมืองหลวงพระบาง

ภาพที่ 7 แม่ค้าขายกระต๊อบข้าวเหนียวตักบาตรเพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยว

“การตักบาตรข้าวเหนียว” เมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมที่ได้ถูกกลืนกินความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยการนำเอาค่านิยมแบบระบบทุนนิยมเข้าไปผสมผสาน การตักบาตรพระสงฆ์ตอนเช้าเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธในแถบประเทศไทย ลาว พม่า กัมพูชา เป็น

กิจวัตรของพระสงฆ์ที่ต้องออกบิณฑบาตตอนเช้าเพื่อโปรดญาติโยม สำหรับ วัฒนธรรมประเพณีการตักบาตรข้าวเหนียวเมืองหลวงพระบาง โด่งดังไปทั่วโลกเพราะมีความเป็นเอกลักษณ์ ภาพพระสงฆ์สามเณรที่เดินเรียงแถวกัน ออกบิณฑบาตตอนเช้าจำนวนหลายร้อยรูป เป็นภาพที่สวยงามและตื่นตาตื่นใจของชาวต่างชาติ เดิมทีนั้นการตักบาตรตอนเช้าของคนในพื้นที่ถือว่าเป็นวิถีที่ดำเนินเป็นปกติทุก ๆ วัน เป็นความเชื่อและศรัทธาที่ตักบาตรตอนเช้าแล้ว จะทำให้เกิดเป็นสิริมงคลต่อชีวิตและการงานที่ดีขึ้น แต่สำหรับยุคปัจจุบันนี้ การตักบาตรข้าวเหนียวของเมืองหลวงพระบาง ไม่ได้เดินไปเป็นวิถีดั้งเดิม แบบสมัยโบราณ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่นำเอาระบบทุนนิยมเข้ามาสอดแทรกหาผลประโยชน์จากการตักบาตรตอนเช้า ซึ่งมีผลประโยชน์ตอบแทน มีผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียผลประโยชน์ ดังปรากฏในข่าวตามสื่อต่าง ๆ ที่มีการหาผลประโยชน์จากการขายข้าวเหนียวใส่บาตรพระสงฆ์ “ชาวต่างชาติถูกพ่อค้าเอาเปรียบขวยโอกาสทำลายการท่องเที่ยวอันดีงามของหลวงพระบาง หลอกให้ใส่บาตรแล้วคิดเงินเกินราคา” (สุภสะดาพอบ, 2023) นั้นแสดงให้เห็นว่าการตักบาตรข้าวเหนียว เมืองหลวงพระบาง มีผู้ประกอบการขายกระต๊อบข้าวเหนียว ขนมใส่บาตร นมกล่อง ฯลฯ เมื่อเกิดปัญหาเรื่องเรียนเกี่ยวกับการขวยโอกาสเอาเปรียบนักท่องเที่ยวจนเป็นข่าว ก็ได้มีหน่วยงานผู้รับผิดชอบภายในประเทศออกมาช่วยจัดการให้เป็นระเบียบไม่ให้เกิดการฉกฉวยโอกาสเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว นั่นก็คือ สำนักงานกระทรวงการท่องเที่ยว เมืองหลวงพระบาง เข้ามาแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้น จนสามารถทำให้การเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวลดน้อยลง

สรุป

วิถีธรรม และวิถีคำข้าว เป็นกุศโลบายของคนโบราณบรรพบุรุษชาวอีสานและชาวลาว ได้นำเอาความศรัทธาที่มีต่อศาสนาผสมผสานกับเรื่องปากท้อง กล่าวคือ “ธรรม” คือ ธรรมชาติ ความเชื่อ ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุบา⁹ จัวน้อย¹⁰ “คำข้าว” คือ ข้าวที่เราเอาไว้รับประทาน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการตั้งแต่การผลิตจนถึงการเห็นคุณค่าของข้าว ข้าวจึงถูกนำมาเปรียบเทียบกับเรื่องราวต่าง ๆ เปรียบเปรยกับความรักกลมเกลียว ความสามัคคีรักใคร่สมานฉันท์ ประหนึ่งว่าข้าวเหนียวคือสัญลักษณ์ความสามัคคี มีความเหนียวแน่น เป็นกลุ่มก้อนเหมือนข้าวเหนียวปั้นรวมกัน แต่ขณะเดียวกันก็เตือนไว้ว่า “อย่าแตกแยกกัน” เหมือนข้าวเหนียวถูกน้ำ เพราะข้าวเหนียวที่ถูกน้ำจะไม่รวมกัน ไม่มีความเหนียวแน่น ไม่เป็นกลุ่มก้อน แยกออกจากกันเป็นเม็ดใครเม็ดมัน เปรียบเสมือนว่ามีสิ่งที่ไม่ดี สิ่งร้าย มาแยงตะแคงรั้ว ทำให้เกิดความแตกแยก ดังนั้น การสอนด้วยผญาธรรม ผญาคำกลอนจึงเป็นการถ่ายทอดจิตวิญญาณจากรุ่นสู่รุ่น แม้ในปัจจุบันนี้จะมีสื่อสิ่งร้ายวัฒนธรรมจากโลกตะวันตก ระบบทุนนิยม การหวังหาผลประโยชน์จากกลุ่มชาวบ้านที่มีวัฒนธรรมประเพณีตามความเชื่อเรื่องฮีตสิบสองก็ตาม แต่สิ่งที่สะท้อนให้เห็นความรักใคร่ สามัคคีของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง คือ ความน่ายกความจริงใจ ความมีจิตใจเอื้อเฟื้อ มีเมตตา ทำให้ผู้คนที่เป็นแขกบ้านแขกเมือง นักท่องเที่ยว ได้ปลื้มใจ มีความหลงใหลกับวัฒนธรรมประเพณีของพื้นที่ถิ่น แม้ว่าจะไม่ใช่ของแบบดั้งเดิมแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงกลิ่นอายความขลังและความอบอุ่นใจเสมอเมื่อมีโอกาสได้มาเยือน

⁹ คุบา คือ พระสงฆ์

¹⁰ จัวน้อย คือ สามเณร

บทที่ 6 วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย

The Way of Life, Traditions and Culture of Buddhists in Malaysia

พระปลัดวีระศักดิ์ ชีรุงกูโร ดร.

บทนำ

บันทึกการเดินทางเมื่อครั้งเดินทางไปประเทศมาเลเซีย และ ประสบการณ์การเดินทางเข้าสู่ประเทศมาเลเซีย ครั้งที่ ๕ ซึ่งการเดินทาง ในครั้งนี้ ซึ่งได้เดินทางกับคณะสงฆ์วัดสุทธิวาราม เพื่อเดินทางไปปฏิบัติ ศาสนกิจ ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรมโอโรคยาราวาส รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย อยู่ในกำกับของวัดสุทธิวาราม โดยมีวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา และการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิตของชาวพุทธในประเทศ มาเลเซีย มีลักษณะเฉพาะตัวที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาและ วัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวพุทธในประเทศมาเลเซียส่วนใหญ่เป็นชาวเชื้อสายจีน และไทย โดยวิถีชีวิตประจำวันนั้นจะเน้นไปที่ความสงบสุข เรียนรู้ธรรมชาติ และการช่วยเหลือผู้อื่น การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์

การนั่งสมาธิ และการทำบุญเป็นส่วนสำคัญที่สร้างความเป็นหนึ่งในชุมชนเป็นต้น

การจัดกิจกรรมประเพณีของศูนย์ปฏิบัติธรรมอโรคยาราวาส โดยได้เห็นสำคัญของชาวพุทธในมาเลเซีย ได้แก่ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมประเพณีวันสงกรานต์ และร่วมกันสวดมนต์ นอกจากนี้ยังมีประเพณีทำบุญตักบาตรในวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น

ภาพที่ 1 การเตรียมสถานที่จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การเข้าถึงวิถีชีวิต : ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย

การปฏิบัติศาสนกิจ ณ ประเทศประมาเลเซีย การประกอบกิจการทางพระพุทธศาสนาในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนชาวจีนที่มีอาชีพเกษตรกร และค้าขายเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่ประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นชาวมุสลิม ที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์ปฏิบัติธรรม และคนมุสลิมยังให้ความนับถือพระสงฆ์ที่ปฏิบัติศาสนกิจ อย่างเช่น การให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้ ส่วนกิจวัตรประจำวันของพระสงฆ์ต้องช่วยกันจัดสถานที่การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และทำวัตรสวดมนต์ การพบปะพูดคุย

กับญาติโยม เป็นต้น และญาติโยมกลุ่มชาวพุทธคอยอำนวยความสะดวกให้กับ พระสงฆ์ เช่น การถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ ในแต่ละวัน เป็นต้น

ภาพที่ 2 การถวายภัตตาหารของชาวพุทธในมาเลเซีย

ทั้งนี้เมื่อก้าวถึงวิถีชีวิตชาวพุทธในมาเลเซียยังเน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะในเรื่องความเมตตา กรุณา ความอดทน และการทำความดี ชาวพุทธหลายคน มาร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อย่างเช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เป็นต้น โดยมีกิจกรรม เช่น การทำบุญตักบาตร ปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาเพื่อการฝึกจิตใจ ฌ. ศูนย์ปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมเหล่านี้ช่วยให้ชาวพุทธมีความสุขและมีสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการจัดประเพณีวันสงกรานต์ การทอผ้าปาประจำปี เป็นต้น

นอกจากนี้ ชาวพุทธในมาเลเซียยังมีการร่วมมือกันโดยอาศัยศูนย์ปฏิบัติธรรม เป็นที่รวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น การบริจาคเงินและสิ่งของ การช่วยเหลือผู้ประสบภัย และการร่วมมือกับองค์กรการกุศลต่าง ๆ การทำกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาวพุทธ แต่ยังคงเป็นการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ส่งเสริมให้มีความเมตตาและการแบ่งปันแก่ผู้อื่น

ภาพที่ 3 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธในประเทศมาเลเซีย

การจัดกิจกรรมสงกรานต์ของชาวพุทธในมาเลเซีย

การจัดกิจกรรมวันสงกรานต์ของชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย ที่ยึดถึงหลักความสมัครสามัคคีของชาวพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ได้มีการสืบสานมาในอดีต ประเพณีวันสงกรานต์ ยังบ่งบอกถึง ความมีน้ำใจของชาวพุทธและชาวมุสลิม เพื่อได้เสริมสร้างความปรองดอง การแบ่งปันอาการ การร่วมกิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น การจัดกิจกรรมสงกรานต์ในครั้งนี้ โดยการนำหลักการทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ดังนี้

การทำบุญตักบาตร

ซึ่งชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย ถือว่า การทำบุญตักบาตรเป็นการให้ทาน เพื่อสร้างบุญสร้างกุศลให้กับตนเอง อีกทั้งยังเป็นการอุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญในลักษณะนี้มักจะมีการเตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อถึงเวลาทำบุญก็จะนำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่อยู่ศูนย์ปฏิบัติธรรม โดยจัดเป็นที่รวมสำหรับการทำบุญ ในวันเดียวกันนี้หลังจากที่ได้

ทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการสงฆ์น้ำพระ อันเป็นประเพณีที่สำคัญในวัน
สงกรานต์อีกด้วย

ภาพที่ 4 การทำบุญตักบาตรของชาวพุทธในมาเลเซีย

การสืบทอด

พิธีสืบทอดเป็นหนึ่งในพิธีกรรมที่มีความสำคัญและได้รับความนิยม
อย่างมากในหมู่ชาวพุทธเชื้อสายจีน และคนไทยที่ทำงาน ในประเทศ
มาเลเซีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสิริมงคลให้กับชีวิต การต่อดวงชะตา
หรือต่ออายุให้ยืนยาว มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และ
เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในธุรกิจและการทำงาน พิธีนี้มีความสำคัญมากเนื่องจาก
ถือเป็นการแสดงความเคารพและการขอพรจากเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
เพื่อให้คุ้มครองและนำพาความโชคดีมาสู่ชีวิต

การจัดพิธีสืบทอดนั้นเป็นพิธีใหญ่ที่ต้องอาศัยคนและเครื่อง
ประกอบพิธีจำนวนมาก ทั้งการเตรียมตัวของผู้เข้าร่วมพิธี การจัดเตรียม
สถานที่ และการหาเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น รูป เทียน ดอกไม้ พิธีนี้
สามารถจัดได้ทั้งเป็นการเฉพาะหรือรวมกับพิธีอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ
ยึดหยุ่นและการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและความเชื่อ เป็นต้น

การสืบทอดที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานกันของความเชื่อจากหลายศาสนา ทั้งพุทธ ฮินดู หรือพราหมณ์ รวมถึงเรื่องผีसाงเทวดา การผสมผสานนี้ทำให้พิธีกรรมมีความหลากหลายและสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งยังเป็น การเชื่อมโยงและสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและความเชื่อของ ผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ พิธีสืบทอดจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การขอพรเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น แต่ยังเป็น การรักษาและส่งต่อประเพณีและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าให้คงอยู่ต่อไปในสังคม

ภาพที่ 5 การสืบทอดของชาวพุทธในมาเลเซีย

การสงฆ์น้ำพระ

การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปในวันสงกรานต์ ของชาวพุทธในประเทศ มาเลเซีย เป็นประเพณีที่มีความสำคัญตามความเชื่อและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พิธีกรรมนี้มีการนำน้ำอบน้ำหอมมารดน้ำพระพุทธรูปและขอขมากรรมต่อพระสงฆ์ หลังจากนั้นจะมีการสงฆ์น้ำพระสงฆ์เพื่อให้ท่านเย็นสบายในช่วงฤดูร้อนที่ร้อนที่สุดของปี นอกจากนี้ยังมีการรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ เพื่อแสดงความเคารพและขอพรให้เกิดความสุข ความเจริญในชีวิต

การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ในวันสงกรานต์นี้ ชาวพุทธในมาเลเซียเชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพและสักการะต่อพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังถือเป็นการทำความสะอาดพระพุทธรูปที่เราได้กราบไหว้วมาตลอดทั้งปี และเป็นการเริ่มต้นสิ่งที่เป็นมงคลในวันปีใหม่ ทำให้เกิดความสุข ความร่มเย็น และความเจริญรุ่งเรืองตลอดปีใหม่

พิธีกรรมนี้ไม่เพียงแต่มีความหมายทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความสุขให้กับจิตใจด้วย การสงฆ์น้ำและขอพรทำให้จิตใจผ่องใส สดชื่น สะอาด และบริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน ทำให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นมงคลแก่ตนเองและครอบครัว การร่วมมือร่วมใจกันสืบทอดประเพณีนี้ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนและครอบครัว ทำให้เกิดความรักและความผูกพันในสังคมต่อไป

ภาพที่ 6 การสงฆ์น้ำพระของชาวพุทธในมาเลเซีย

การก่อเจดีย์ทราย

ชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธชาวจีน และชาวไทยในประเทศมาเลเซีย ที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีความเชื่อว่าการก่อเจดีย์ทรายในเทศกาลวันสงกรานต์ จะนำความสุข สุขภาพ และความมั่งคั่งมาให้ การสร้างเจดีย์ทรายถือเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพุทธศาสนา และชาวพุทธเชื่อมโยงประเพณีนี้กับความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่องกรรม มีการก่อเจดีย์ทรายถวายวัดเพื่อนำเศษดินทรายที่ติดเท้าออกจากวัดไปมาคืนวัดในรูปเจดีย์ทราย และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาให้เป็นกุศลอันสูงส่ง และนอกจากประเพณีเพื่อเป็นพุทธบูชาแล้ว การก่อเจดีย์ทรายจะก่อบริเวณภายในวัด และใช้เป็นการทำบุญถวายกับวัด เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป นอกจากการบูชาตามประเพณีทางพุทธศาสนาแล้ว การนำคนในชุมชนมารวมตัวกันเพื่อจัดประเพณีที่น่าสนใจ เช่น การรวมตัวเพื่อสร้างความสามัคคีก็เป็นกลยุทธ์ของคนในอดีตเช่นกัน

ภาพที่ 7 การก่อเจดีย์ทรายของชาวพุทธในมาเลเซีย

การเล่นน้ำวันสงกรานต์

สำหรับชาวพุทธในมาเลเซีย คือว่า เป็นสิ่งที่มีผสมผสานเพื่อเข้ากับ ในยุคปัจจุบัน ในสมัยก่อนการเล่นน้ำ ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กและคนหนุ่มคน สาวที่จะนิยมเล่นน้ำสงกรานต์กัน เป็นการอวยพรปีใหม่ให้แก่กันและ กัน สำหรับในปัจจุบันเป็นสาดน้ำเข้าหากันเพื่อความสนุกสนานและปรับ เป็นไปตามวิถีชีวิตกับคนในปัจจุบัน ซึ่งเด็กและคนสมัยใหม่ อาจมองว่าการ สาดน้ำในวันสงกรานต์ กระทบได้ในวันสงกรานต์ เพื่อดับความร้อน สำหรับ พื้นที่ชาวพุทธในมาเลเซียได้มีการชักชวนกลุ่มชาวพุทธเชื้อสายจีนมาร่วม กิจกรรมวันสงกรานต์อีกด้วย

ภาพที่ 8 การเล่นน้ำวันสงกรานต์ของชาวพุทธในมาเลเซีย

สรุป

ชาวพุทธในประเทศมาเลเซียเป็นกลุ่มชนที่มีความหลากหลายทาง เชื้อชาติและวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวจีน มาเลเซีย และ อินเดีย แม้ว่าอิสลามจะเป็นศาสนาหลักของประเทศ แต่ชุมชนชาวพุทธยังคง รักษาวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของตนได้เป็นอย่างดี วัดและสถาน ปฏิบัติธรรมเป็นศูนย์กลางสำคัญที่ชาวพุทธมาเลเซียใช้ในการประกอบ พิธีกรรมและกิจกรรมทางศาสนา

ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวพุทธในมาเลเซียมักจะเกี่ยวข้องกับ การเฉลิมฉลองเทศกาลทางศาสนา เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวพุทธจะนิยมไปทำบุญตักบาตร ฟังธรรม และทำสังฆทานที่วัด การทำสมาธิภาวนาเพื่อความสงบสุขของจิตใจ นอกจากนี้ยังมีประเพณีวันสงกรานต์ ของชาวพุทธที่มาเลเซีย ได้บ่งถึงความสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นต้น

วิถีชีวิตของชาวพุทธในมาเลเซียยังคงรักษาความเรียบง่ายและความ สงบสุขตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามศีล 5 และการ เจริญสติเป็นสิ่งที่ชาวพุทธมาเลเซียให้ความสำคัญ การใช้ชีวิตตามแนวทางนี้ ช่วยให้ชาวพุทธสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมที่มีความหลากหลาย ทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับ ชนชาติอื่น ๆ ในมาเลเซียยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างกัน ต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤษฏา ศุภวรรธนะกุล. (2020). สุรพศ ทวีศักดิ์: พุทธ-ราชา-ชาตินิยม เมื่อพุทธรับใช้ราชา. สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2567. จาก <https://prachatai.com/journal/2020/12/90947>
- กลุ่มชุมชนมวัฒนธรรมประเพณีเขมร. (1950). *พระราชพิธีใน 12 เดือน*. (พนมเปญ พุทธศาสนบัณฑิต) (ภาษาเขมร) กลุ่มชุมชนมวัฒนธรรม
- คง สมเกียรติ. (1972). อาจารย์เฮม เจียว : วีรบุรุษชาติ. หน้า 1-30 (พนมเปญ : บรรณาลัทธิ นี สิต) จาก <https://readthecloud.co/silver-pagoda-phnom-penh-cambodia/>
- จินตอนกลางส่วนอื่นๆ Henri Mouhot Voyage dans les royaumes de Siam, de Cambodge, de Laos et autres parties centrales de l. แพลโดย กรรณิกา จรรย์แสง. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ ศิลปวัฒนธรรม.
- ฉวีงาม มาเจริญ. (2528). พระแก้วมรกต. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่.
- ชุมพล เลิศรัฐการ. (2536). กัมพูชาในการเมืองโลก บทบาทเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ. กรุงเทพฯ : ัณญา.
- ณัฐา คุ่มแก้ววัน และคณะ. (2553). “วัฒนธรรมต่างชาติ” พลวัตที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ของชุมชนอำเภอเกาะสมุยและเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เดวิด แชนเลอร์. (2540). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา: History of Cambodia*. แพลโดยพรธงาม เ่าธรรมสาร และคณะ. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2551). “ธรรมิกสังคมนิยม” กับการเมืองไทย (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. ฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ 10 สิงหาคม 2551 ปีที่ 31 ฉบับที่ 11110 . คอลัมน์หน้าต่างความจริง, หน้า 6.) สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2567. จาก <https://thaicadet.org/Buddhism/Buddhism-Political.html>
- ทองสีบ ศุภะมาร์ค. (2532). ตำนานประวัติพระแก้วมรกต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เทพ สุนทรสารทูล. (2544). สมเด็จพระแก้วมรกต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระนารายณ์.
- ธนภัทร์ ลิ้มหัตถ์นัยกุล. (2019). “วัดอุโบสถรัตนาราม วัดพระแก้วในวังหลวงพนมเปญ ที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตคริสต์ฝรั่งเศส”. The Cloud. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2566.
- จิบดี บัวคำศรี. (2555). ประวัติศาสตร์กัมพูชา. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2542). *การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองกัมพูชา*. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2567). คำศัพท์ทางมานุษยวิทยา . สืบค้น 2 มิถุนายน 2567 . จาก <https://anthropology-concepts.sac.or.th/glossary/90>
- บัญญัติ สาลี. (2551). วรรณกรรมเขมรปัจจุบัน. มหาสารคาม. อภิชิตการพิมพ์.
- บุญหนา จิมานัง. (2556). ตักบาตรข้าวเหนียวเที่ยวหลวงพระบาง. วารสารธรรมทรรศน์. 13(2): 58.
- ประเพณีเขมร. (1959) . ประชุมเรื่องนิทานเขมร ภาคที่ 1 . พนมเปญ:พุทธศาสนบัณฑิต (ภาษาเขมร) เช่น นิทานเรื่องงูกิ้งก้อง
- ปาง ชัด. (1961). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในกัมพูชา*. พนมเปญ : พุทธศาสนบัณฑิต.

- ปิยนันท์ จำปีพันธ์. (2565). พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมองว่า “สังคมนิยม” คือพุทธศาสนายุค “พระศรีอาริย์”. สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2567. จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_88698
- ผจญจิตต์ อธิคมนันทะ. (2526). การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พ.สุวรรณ. (2545). ประวัติและคาถาพระแก้วมรกต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้อยทอง.
- พระแก้วมรกตประดิษฐานอยู่ในเมืองต่าง ๆ, ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2531). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. กรุงเทพฯ :มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2546). “พระแก้วมรกตตำนานพระแก้วมรกต”.
- พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และคณะ. (2559). ธรรมเนียมติกนิภายในกัมพูชา: ความสัมพันธ์ทางการเมืองและศาสนาของไทยและกัมพูชา. วารสารพุทธอาเซียน. 1(2): 23-41.
- พระพรหมราชปัญญาเถระ. (2548). รัตนพิมพ์ค์ (ตำนานพระแก้วมรกต). แปลโดย รต.ท. แสง มนวิฑูร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รำไทยเพรส.
- พระระพิน ด้วงลอย. (2545). การศึกษาสถานภาพพระสงฆ์ภายใต้ระบบเขมรแดง ระหว่าง 1975-1979. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ออนไลน์.
- พระสุชาติ วชิรปญโญ (นาอุดม). (2551). “ศึกษาวิเคราะห์พระแก้วมรกตพระคู่บ้านคู่เมืองของไทย”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

- พิมพ์ ชิชฌนพงศ์. (2567). ตำนานลูกอีสาน ปั่นข้าวเหนียว. สืบค้น 3 ธันวาคม 2566. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/348124>
- พุทธศาสนบัณฑิต.(เมษายน-มิถุนายน,1998). “พิธีสมโภชน์อาคารพุทธศาสนบัณฑิต,”. *กัมพูชาสุริยา* 52(2) : 89-94 (ภาษาเขมร)
- เพชร ชล. (1959). *พิธีประจำ 12 เดือน*. (พนมเปญ : พุทธศาสนบัณฑิต.) (ภาษาเขมร)
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2563). ปริศนาโบราณคดี. มติชนสุดสัปดาห์. ฉบับวันที่ 8 - 14 พฤษภาคม. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2566. จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_304887
- ภาษาบาลีวันละคำ. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://dhamtara.com/?p=26900>
- มนุษย์ศาสตร์. (2019). ชาห์จฮาน จักรพรรดิโมกุลแห่งอินเดีย. สืบค้น 5 มีนาคม 2567, จาก <https://www.greelane.com/th/มนุษยศาสตร์/ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม/shah-jahan-195483/>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (วิ.ม. (ไทย) ๑๓-๑๗/๒๐-๒๕, ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๐/๔๘๔-๔๘๘.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ 21-23 มิถุนายน 2549.
- เมียงจ บุลญ์ และ ฮุน เนียง. (1999). *การเรียบเรียงเอกสารเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมเขมร*. กรุงเทพฯ: บายน. (ภาษาเขมร)
- รัตนพิมพ์วงศ์. (2510). ฉบับศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แพล พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นางผิน แซ่พั้ว (พุ่มพิมพ์). กรุงเทพมหานคร : มทพ.
- รัตนพิมพ์วงศ์. (2512). ตำนานพระแก้วมรกต. พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษณ์). เป็รียนแปล. ธนบุรี: สหภาพการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

- รามเกร์-รามเกียรติ์ ที่พระราชวัง “จตุมุข” กรุงเทพมหานคร. (2566).
Matchon Academy. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์. จาก
https://www.matchonacademy.com/content/culture/article_36740
- วุฒิชัย นาคเขียว. (2560). กัมพูขสุรียา: การผลิตและการเผยแพร่งานเขียน
ประวัติศาสตร์ในกัมพูขสมัยอาณานิคม ค.ศ. 1926-1953.
วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2555). ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างสยามสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับกรุงกัมพูชา. วารสาร
สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 18 (3),3-19.
- ศานติ ภัคดีคำ. (2556). เขมรสมัยหลังพระนคร. กรุงเทพฯ: มติชน.
ศิลปากร.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพรหมมหาราชูปติ. (1967). *พจนานุกรมเขมร*. (พนมเปญ : พุทธ
ศาสนบัณฑิต.) (ภาษาเขมร)
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2538). “พุทธลักษณะของพระแก้วมรกต”, ศิลปวัฒนธรรม,
16 (6), 86 – 89.
- สุพจน์ แสงเงิน และคณะ. (2550). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธ
ศาสนาแห่งชาติ.
- สุรพศ ทวีศักดิ์ สัมภาษณ์ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2564). อุดมการณ์รัฐและพุทธ
ศาสนากับประชาธิปไตย. (สถาบันปริดิพนมยงค์) สืบค้น 15
กุมภาพันธ์ 2567. จาก<https://pridi.or.th/th/content /2021/>
- ห้องสมุดรัฐสภา. (2009). “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแคนาดา”.
สืบค้น 2 มิถุนายน 2567. จาก [https://lop.parl.ca/sites/
PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/2009
20E](https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/200920E)

- อ็องรี มูโอดต์ . (2016). บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอดต์ ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว และอินโด
- อุเทน วงศ์สถิตย์. (2549). “ธรรมยุติกนิกาย : ศาสนมรดกไทยในกัมพูชา”, หนังสือรวมบทความทางวิชาการ จากการประชุมทางวิชาการนานาชาติ เรื่อง : มรดกวัฒนธรรม : ไทยกับเพื่อนบ้าน”. หอประชุมอุไรศรี วรศะริน,ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต,อรวรรณ บุญยฤทธิ์ และคณะ . (2540). *กุหลาบไฟลิน*. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนภาษาเขมร ภาควิชาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยเอนก เขียรถาวร. (2538). เศรษฐศาสตร์มหภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.11/904

ภาษาอังกฤษ

- Asian History: The Origins of Southeast Asian Statecraft, University of Michigan Center for South East Asian Studies (1976)
- Coedès, George (1968). Walter F. Vella (บ.ก.). The Indianized States of Southeast Asia. trans.Susan Brown Cowing. University of Hawaii Press. p. 164.
- David P. Chandler. (1992). A history of Cambodia, Westview Press; Allen & Unwin, Boulder, Sydney.
- David P. Chandler.(1992). *The Tragedy of Cambodia: Politicals,War and Revolution since 1954* . p.18 (Bangkok : O.S Pringting)
- F.L. Woodward, (1989). Book of the Gradual Sayings Vol. I. London, Pali Text Society.
- Francesca Simoni. (2023). The Alms Ceremony of Luang Prabang. Retrieved 6 January 2024. From <https://thishumantribe.com/places/the-alm-ceremony-of-luang-prabang/>

- Kenneth R. Hall. (1976). State and Statecraft in Early Srivijaya
From: Explorations in Early Southeast
Khing Hoc Dy. (Trimester 1 , 2000) . “Teav Ek,” *Aksomsat-
Manutsat*, No.1 : 7-11
- M.C. Subhadradis Diskul (1981). Ancient Kingship in Mainland
Southeast Asia Kingship In Asia and early America: 30.
International Congress of Human Sciences In Asia and
North Africa, Colegio de Mexico (1981)
- Michele Falzone,(2567). ภาพนวัตวิวัตจากฟากฟ้า. สืบค้น 5 มีนาคม
2567 จาก <https://ngthai.com/history/51062/angkor-wat/>
- Paul Smith. (2023). Alms Giving Ceremony in Luang Prabang.
Retrieved 6 January 2024. From <https://th.hotels.com/go/laos/alms-giving-ceremony>
- Scarre, Chris editor. (1999). "The Seventy Wonders of the Ancient
World", Thames & Hudson, London.

ພາສາລາວ

- ສຸກສະດາພອນ. (2024). ນັກທ່ອງທ່ຽວໃສ່ບາດຄັ້ງດຽວ
ທີ່ຫຼວງພະບາງໝົດໄປເປັນ 1 ລ້ານກີບ. ຊອກ
ຫາ 6 ມັງກອນ 2024. ຈາກ [https://laopost.com/
archives/148168](https://laopost.com/archives/148168)
- ບຸດສະດີ ສາຍນ້ຳມັດ. (2024). ບຸນບັ້ງໄຟ (ບຸນເດືອນຫົກ)
2016. ຊອກຫາ 6 ມັງກອນ 2024. ຈາກ
<https://laopost.com/archives/49854>.

ประวัติผู้เขียน

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร รศ.ดร.

-อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วุฒิการศึกษา :

-ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๔๕)

-ปริญญาเอกสาขาวิชาพระพุทธศาสนา (๒๕๕๕) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งทางวิชาการ :

อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ อนุสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (๒๕๖๗)

ตำแหน่งทางการบริหาร :

-รองคณบดีฝ่ายวิชาการ (๒๕๖๖) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานต่างประเทศ :

พระธรรมทูตสายต่างประเทศรุ่น ๑๑/๒๕๔๘ ปฏิบัติศาสนกิจวัดไทยไอซ์แลนด์ เรกยวิก ประเทศไอซ์แลนด์ วัดไทยเดนมาร์ก โคเปนฮาเกน ประเทศเดนมาร์ก วัดอภิธรรมพุทธวิหาร เซนปีเตอร์สเบิร์ก ประเทศรัสเซีย วัดพุทธาราม เฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ วัดพุทธบูชา รูแบร์ ประเทศฝรั่งเศส ปฏิบัติศาสนกิจวัดเทพสุวรรณาราม ประเทศมาเลเซีย (๒๕๓๙) ใ้ศึกษาพื้นที่วิจัยวัดอุณาโลม พนมเปญ กัมพูชา (๒๕๔๓/๒๕๔๕) และวัดอสิมรสาร เสียมเรียบ กัมพูชา (๒๕๔๔)

ผลงานทางวิชาการ : งานวิจัย หนังสือ แบบเรียน และบทความทางวิชาการ

พระคมสัน เจริญวงศ์, ผศ.

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วุฒิการศึกษา

นธ.เอก, พธ.บ. (เศรษฐศาสตร์), ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ)

ผลงานวิชาการ

- กระบวนการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อความมั่นคงของชุมชน
พ.ศ. 2559 (รายงานการวิจัย)

- การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์
พ.ศ. 2559 (รายงานการวิจัย)

- รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชน
ประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในภาคใต้ พ.ศ. 2563 (รายงานการวิจัย)

- ถังสังฆทานและจีวร : ต้นทุนจมทางความเชื่อเชิงพุทธพาณิชย์ พ.ศ.
2566 (บทความวิชาการ)

- คงคา : ขยะในสายน้ำจากศรัทธาและความเชื่อทางศาสนา พ.ศ.
2566 (บทความวิชาการ)

รศ.ดร.พิเชฐ ทั้งโต

ตำแหน่งปัจจุบัน :

-อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วุฒิการศึกษา :

พธ.บ.บริหารการศึกษา, M.A. Public Administration, Ph.D.

Public Administration

ผลงานวิชาการ : บทความวิชาการ

-พิเชฐ ทั้งโต. พุทธธรรมกับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันใน
สังคมไทย. วารสารจันทร์เกษมสาร. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๔๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม
๒๕๕๙) : ๑-๑๒. <https://www.tci-thaijo.org/>

-พิเชฐ ทั้งโต. การบริหารความขัดแย้งในองค์กรด้วยพุทธวิธี. วารสาร
มหาจุฬาวិชาการ. ปีที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา
โลกประจำปี ๒๕๕๘) : ๘๗-๙๘.

-พิเชฐ ทั้งโตและคณะ. เทคโนโลยีสารสนเทศ กับยุทธศาสตร์เพื่อการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคออนไลน์.วารสารพุทธศาสน์เพื่อสันติ. ปีที่ ๑
ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๓) : ๑-๑๒.ในงานประชุมวิชาการ
(Proceedings) หรือเอกสารรายงานการวิจัย

ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง

ตำแหน่งปัจจุบัน :

- อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วุฒิการศึกษา :

พช.บ. (สันสกฤต), ม.มจร, ศศ.ม. (พัฒนาสังคม), ม.สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ปร.ด. (การจัดการ) ม.นอร์ทกรุงเทพ
ผลงานวิชาการ : บทความวิชาการ

- รัฐพุทธูปถัมภ์: แนวทางการปฏิรูปองค์กรสงฆ์พม่า. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการพัฒนาสังคม ท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ ครั้งที่ 17, เรื่องคุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน, ระหว่างวันที่ 28-31 มกราคม 2563.

- แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม -เมษายน 2565 , หน้า 106-120.

- ตามรอยนิราศหนองคาย: ฉบับอย่างกายหลวงพระบาง, พ.ศ. 2566

ผศ.ดร.เอนก ไยอินทร์

ตำแหน่งปัจจุบัน :

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประธานศูนย์การเรียนรู้ ดร.เอนก การเกษตรและการจัดการฟาร์ม(ความ)สุข

วุฒิการศึกษา :

พธ.บ. (รัฐศาสตร์), รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด.(รัฐประศาสน
ศาสตร์)

ผลงานวิชาการ :

- การพัฒนาโครงสร้างสวัสดิการผู้สูงอายุในสังคมไทย: กรณีศึกษา
เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอมืองลำพูน จังหวัดลำพูน พ.ศ. 2560 (บทความ
วิจัย)

- นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทาง
เศรษฐกิจ พ.ศ. 2564 (บทความวิจัย)

- การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านห้วยสิบบาท อำเภอวิหาร
แดง จังหวัดสระบุรี พ.ศ. 2565 (บทความวิจัย)

- การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาค
กลางตอนบน พ.ศ. 2566 (บทความวิจัย)

-ไทย-ลาว บนเส้นทางสายไหมแห่งอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขง อยุธยา
หนองคาย นครหลวงเวียงจันทน์ หลวงพระบาง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2566
(บทความวิชาการ)

พระปลัดวีระศักดิ์ ธีรังกุโร, ดร.

ตำแหน่งปัจจุบัน :

อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วุฒิการศึกษา :

พธ.บ. (สังคมวิทยา), พธ.ม. (การพัฒนาสังคม), พธ.ด.(การพัฒนาสังคม)

ผลงานวิชาการ :

- เกษตรอัจฉริยะ : รูปแบบการจัดการเกษตรบนพื้นที่สูงของชุมชน
จังหวัดเชียงราย. 2564 (บทความวิจัย)

- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลังเกิดโรคระบาดโควิด 19. วารสารสห
วิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์. 2566 (บทความวิชาการ)

- รูปแบบการบริหารภาครัฐกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่
การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน. 2566 (บทความวิชาการ)

- ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างนวัตกรรมทางสังคมที่ยั่งยืน
ของชุมชน. 2566 (บทความวิชาการ)

คำสั่งคณะสังคมศาสตร์
ที่ ๐๓๒ /๒๕๖๗
เรื่อง แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงานวิชาการ
ประเภท หนังสือ

เพื่อให้การพิจารณาผลงานวิชาการของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาผลงานวิชาการประเภท หนังสือ ชื่อ “Multiculturalism: Way of Life, Arts, Culture, Religion, in ASEAN พหุวัฒนธรรม: วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรมและศาสนาในอาเซียน Vol.1 คติธรรมและความเชื่อ” ของ พระปลัดระพีพันธ์ พุทธิสารโร, รศ.ดร., พระคมสัน เจริญวงศ์, ผศ., พระปลัดวีระศักดิ์ อีร์รุกโร, ดร., รศ.ดร.พิเชษฐ ทั้งโต, ผศ.ดร.ผดุง วรรณทอง, ผศ.ดร.เอนก โยอินทร์, อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ประกอบด้วย

๑. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ผศ.ดร.พรชัย นาคสีทอง	มหาวิทยาลัยทักษิณ
๓. Assoc.Prof.Dr.ThongPhanh Chanthavone	Souphanouvong University

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗

พรศุภมณี

(พระศุภมณีทิณายก, รศ.ดร.)
 คณบดีคณะสังคมศาสตร์